

P.P. 1-149 789
 789 JUN 7 1947

AT3/8/82 K34/82
 K34/82
 ind: initiation only

(c) H.M. Mohlabe,
 Bethany Mission,
 P.O. Richardsdal.

Initiation rites,
 Mohlabe's people

70 pp typed £6-0-09 - 5-1947.
Xo wêla mephatô.

Lebolô la bašemanyana, la mathômô xe xony-
 akka xobolotšwa, ke xore ôna mašoboro ka noši
 xe ba bôna xore ba xudile, ba swametšê xobitšê
 na ke moka ba fihle Kxôrong ya mošate ke
 moka ba thômê xo zhuba. Xothuba ke xo-
 bina dikoa, byale mowe xo zhuba bôna
 mašoboro le Mathumaša. Byale xore bany-
 akka xobolla bahlangana ba swametšê xont-
 hša letsolô ka moka ba ya ka thabeng xotsoma
 byale ke moka ba e ba bolae diphôfôlô, byale ba
 ke ba bexê kxôši ka tšôna xore re nyaka xo-
 bolla, ke moka kxôši ere ke lekwiile. Byale
 mathumaša bôna ba tšpêla marula bahla-
 ba marula, byale ya ba moxore, byale ka ô-
 na ba bēxa kxôši xore re nyaka xobolla, byale
 kxôši yê klane ke lekwiile. Byale ke moka ba
 tšwêla pele le xothuba, ka moaxô, kxôši e betša
 pitšô ya banna, ke moka yare, kowa ba kxoba-
 ne, are, xobanna, banna balena bantsweny-
 a bare ba nyaka xobolla, ke moka ke lebitšet-

789

K34/82

2

ša taba e we. Byale mohlomong bana ba
 tswenya kxōši e sale ba banyana, ke mok-
 a kxōši e fela borōko ele xone e sobaxole. Ba-
 nna xe ba bōna taba e we ke moka batla-
 re, a wa moētha re xokwile e fēla banna
 e sale ba banyana, xo kaone xe ba ka bolla
 ngwaxa a otlaxo. Byale kxōši le yōna ke mo-
 ka ere, le nna ke bōna byale. Byale batla
 botšā bana xone lenyaxa, kxōši ere, ngwaxa
 a wa ēma xa botse bana baka, palakana-
 ng, e tlare išaxo la bolla. Ke moka bana
 ba kwatama fase ka ditshuni ba phuphu-
 tha, byale moledi ere ke lekwile bana ba-
 ka, ba kxona ba lesetšā xo phuphuta, ka ba-
 ka laxone xe a seke are ke lekwile, batlono-
 phuphutha ba tšwela pele. Byale bana ba
 tšakxōxa ba tšama ba ngunang ngunaguna
 bare seno tšā naba ba re fora ka pollō.
Lebaka le lengwē la xotibēla bana xobolla
 ke ngwaxa wa tšala, bōna mašoboro ba
 notla xo thuba, byale ba phetha metšusa
 ya bōna ya xobexa kxōši sewe ba seny-
 akaxo. Byale kxōši le yōna ya bitšā banna
 ya ba tšikisa ditaba tšā bana ba bōna.
 Ka xokxathalexe, le xe e le ngwaxa ola ba

789

K34/82

3

Xobabotšä xore le tla bolla ka ôna, byale wa
 hlakama letlala, baswanetšë xobotšä bana
 xore le nyaxa, ebe le tla bolla, byale ngwaxa
 o, a wa loka ka baka la tla, a rieng ma-
 xae, mohlomong ngwaxa o otlaxo otlaba le
 moleô le kxona le bolla. Byale mowe xotla
 phuphuta mathumaša fêla, xe ele mašoboro
 ôna a kwatile, le yêna moledi wa ruxiwa
 mafelô o tla dištixxa ka xothšaba. Byale
 lebaka le lengwê ke ngwaxa wa dintwa,
 le ôna o xhibêla bana xobolla, byale lebaka
 le, ke xore bana ba ka seke ba šala ba se-
 tšä ke motho xe bopexaxô bôna baile ntweng
 ka xobane le baditi ba we ba swanetšexo
 xobadita batlaba ba tluxile baile ntweng
 le bôna ba peedi le bo mmaxô bôna batla-
 ba ba le mothšabong, byale kôma e ka bolla-
 ya ke tla mowe e thšabetšexo xôna. Ka
 xobane ka baka lewe la dintwa tšä xoja
 tšä nthse ba a pea bošexo kudu. Kxôwô
 ebe e kxatliwa merakô, malapa ba axa
 ka mafate, xore xe ba xôšitšë melô, ya se-
 ke ya bônala kxole, ka xobane mahaba
 ba ka e bôna ke moka banekella ba tla
 ba fetšä le šaba, ka moswanenana ba

K34/82

L4

789
 thseiba muši. Byale mowe mašoboro a bel-
 aile. Ke šna mabaka a we a xothibela kō-
 ma xobolla. Byale ngwaxa wa molaš, ke mok-
 a ba ba fetola ka xore, kxōši ere ke kla lebo-
 lotsā, ke moka ba kwatama ka moka kabōna
 fase ba phuphutha, byale ke moka moledi are
 ke lekwiile bana bana, a wa wa hwetšana
 ba thabile diphōmōmō dibolaya ke lefase.
Diphōmōmō ke mekxopa ya dikxomo, byale
 ba seta mekxopa e, ba dira diphaphati by-
 ale ke moka ba folēla ka lenti, ke moka ba
 tlemella mašong, ba tlemella leoto ka
 letee la ka lehlakōning, xa kšōxō la sesa-
 di, ke xore xe ba bina šōna ditia fase,
 xe e leoto le a xabotse, xe a xata. Byale
 šōna xe a yotia fase, k dilla ka maatla
 mowe diokwalaxo kxole. Byale pele ka
 xore kxōši e tiē kōma, o swanešše xoya
 ngakeng xolala, kokwa xore naxa e letšē, le
 xore xolukile bana batlanya ba boya ka
 moka mphathōng. Byale xe ditaōla didu-
 mēla ke xōna kxōši e kxōnaxo e fetola
 batwadi ba bana xore, bana ba lena.
 ba swanešše xoya xobolla, xe ditaōla
 disadumele a wa kōma xa e bolotšwe.

789

K34/82

5

Le dipheko tša xo axa motse wa napa a di-
 laôlê la mowe ngakeng, le Kadi e we e swa-
 netšexo xonthša bana. Ngaka ekxolo e we ya
 xoba elaelêla kôma xe e tšwa, ke Matšikinyane
ane wa mokxôkô ngaka seelafa ba ôpa
 ba tšwetši e tla ka mothušô. Ke mokala-
 bye yo mokolo wa xe Maxomane, yo mongwê
Matšikinyane wa ngaka wa xolaelêla ke
 waxa Moyene. Byale tšatši le we at-
 laxonthša kôma, pelê o thôma a bitša ba-
 tšwadi xore ba xobakane, byale xe batxoba-
 kane, ke moka matseta wa kxôši one, xob-
 akho, letsebe xore ka tšatši la xore kôma
 e a tšwa, bare morena, ke sewe lebi-
 tšetšwaxo sôna. Byale axonalo xofedi-
 le, lešaba le a palantana. Ke moka yo
 mongwê le yo mongwê o dira mapoto, a x-
 ore xe a a marokong, a ê a hlalifile
 a seke a ba le dihlong. tšatši la xore
 kôma e tšwe le fihlile, ka moswana
 ba swanetše xo tšwa. Lona tšatši
 le bošexo byalona mašoboro le math-
 umaša a ba rōbale, balala ba bina
 selala secme, xo fihlêla boesa, ke
 xore ba laêla xobina, le morexare ba

789

K34/82

6

hlwa ba bina. Byale karexa mosekare le
šaba le atloxa la ba letletše. Ke moka
mašoboro a tloxa a ya ka nokeng, ba yo
ripa dikxati, ke moka xe ba fihla kxōrong
ba thōma xoŋtlana bōna ka nozi, balaēla
xoŋtlana, yo a thšabaxo wa thšaba, m-
elato e o yo. Byale ka moxō kxōzi ya-
tla, e tlilo tšea kxati, byale e tšama e
butšea mašoboro a manyana xone o nya-
ka kobolla, are ee, byale kxōzi e motia, ke-
moka a feta a hwetšana yo mongwē a
dira byale. Byale ngwana yo a nyaka-
xo kobolla o swanetše xone a seke e lla,
byale yo we a lla xo, ke xone e sale yo
monyana a nyake kobolla, o moxōla
moxō. Xe a peditše modirō o we, ke
moka xo thōma xoŋtlana banna le basa-
di ka dithupa tšela tša xo ripa kema-
šoboro. Kōtlanō e we a ehlalele, mo-
sadi o wa lebama le monna ke moka ba
ōtlana, yo mongwē le yo mongwē o ŋtla-
na le yo mongwē a ea kowa, byale ba
bangwē ba kitima ba tšena. ka xure, xa
bōna ba-re šikōma, ke moka ba lesetša-
na, ke xone xe ba dira tša na tšewe letšā-

789

K34/82

tš'i le šetš'e le ya madimêlô le baka la xone kô-
 ma e tš'we le xhauswi, ke moka ba fêla ba-
 re tsatš'i le a xōsia morwa Mohlabê, ke xone
 bare kōma a e tš'we, le tsatš'i le adimêla
 ba nyaka xoba ba nyakêlla bana malaō.
 Byale xe lebaka lefihlile, ke moka kxadi e
 ya fihla ya tšena ka xane xa le fi-ri-la
 mašoboro, ke moka a tš'wa ka lebelô
 ke moka ba hlababa mokxōš'i, mašoboro le
 ōna ba kitima ka moraxō xa kxadi, by-
 ale, mowe e xomaxo kōna, ke moka ba
 kwatama fase ka dikuru, byale batš'wa
 mahlave ba tšwara ōna, ba e ripa ka
 ōna. Byale ke moka, mohlabendi wa
 thōma xohlaba molaō, o o rexo, kxabo ba
dikana e hee, byale ba thōma xo xobell-
 a. Benna ka moka ba mowe, le masoxa-
 na, xe a hlabile molaō o we, xo swane-
 tš'e xone baditi ba xobellê, ba rute bana.
 Mohlabendi o re xohlaba molaō o we, by-
 ale ba xobendi bare, ê - e - byale batš'wa
 wê bare ê-ō ō ō hoo - byale mohlabendi
 a tš'wela pele le xohlabella, byale re axo-
 bella, Kxabo badikana e he, êre, ô ô ô, êêê,
 ohoo, ê - e - ô ô ô e - e o hoo, kowa

789

K 34/82

8

xae xa bo^mma useno ê-e ô-ôô è è ôho
 ba a pe a thîê thîê rexôngusene e-e. ô-ôô è è
 o ho-o, ba xodiba fôna phofadimahlong ê-e
 ô-ôô e e ôho-o, byala byala monlabe
 ndi fêna o fôusela pele ka xohlabella ka
 mokusa o a ka kronako, byala bakobe-
 ndi bôna ba xobella, ke ba dira ka ôna
 mokusa o use usa xkobella, ba xobella
 ba pepela, ba libile moue ba usamethê-
 xodula xôna. Byala xe ba fihile ba bun-
 di ba dula fare, byala banna bakrola
 moue banna ba usamethêro xo rôbela
 xôna, byala baditi bôna ba nyakêla di-
 krone, ba dikxobakranya ka buntai. Xe
 e ba bundi bôna e ba dire selô, ba
 no dula, ba thîakha xone bare konyakhêle
 bôna dikxone ba ka thîakha. Byala xe
 dikxone dikxobakrone, motseta o usamethê
 xohuna lehuta, byala ke moka a, thîube
 mollô kxôngong ya ba motsete, byala dik-
 xôto ka moka diê dirumawôo mollô, kxôngong
 ya motsete. Byala ke moka bare, a ba
 kobella, ka xobane bathusadi ka xae bakka
 makala, bare banna ba rena bahwile.
 Ke moka baditi ba dira krone, xone baxo-

789

K34/82

9

bellê ba-rute bana xoxobella. Kôpêlô
ya xôna bare o-tsa, ô-tse, byale baditi;
byale tsatsi le we ka xobane xo epella ba-
diti; retlare banna bôna bare ô-ja we e
pholwana pholwana ngwê re ehlaba, byale
ba xobendi bôna ba fêla bare, ô-tse-ô-tse
ô-ja we e mmamabolwane o-sebolê kôma,
o-tse-o-tse, o-ja we e-he ehe-, byale
byale, byale xe ba ba homotsa ba letsa mol-
udi, le xôna e seng banna ka moka xo sw-
anetsê xo re xoletsê mohlabendî. Byale kemo-
ka ba tlane ke bošexo, ba swanetsê xo rôb-
ala, byale ke moka ba ba rôbadisa ka kô-
pêlô, e, bare, kweere maese mafêjô, o-je
lale mase mafêjô, ke moka ba phakisa b-
aletsa mudi ka xobane banna bannwele
mabyala, ba ka botšaxo masoboro kôma. Ke
kôpêlô ya xo rôbala, ke moka ba rôbala, ba-
diti ke banna ke bôna ba rôbala nabô. Ka
xona selô se ba ba botšaxo. Byale basa-
di ko wa xae, yo we a senaxo kxarebe
ya xo apeêla ngwana wa xaxwe, o tsam-
a a rêta nxarebe. Xe boesa dijô diat-
a e sale ka moswanyana, a ba faxe m-
a taposana, ba faxa bya xotia, byo we mo-

789

K34/82

10

diti a tixoxa ka fase bya seke bya pōbēla
 bare ke mongaolō. Byale mexopo ka moka
 e a kxobakana, byale ke moka ba diti ba
 rōba mahlare, ba ala fase, byale ke moka
 ba kxotholēla (xotšabolēla) tša xoja xōdimu
 xa ōna, byale ba a ripa xanya ka diphate
 ke moka yaba dithselemētana, byale xe ba
 feditše xo tšabolēla, byale ba tšea mexopo
 ba tloxa nayō, ba ekxobakanya maforong,
 ka mokare xa mexopo o mongwē le o mongw-
 ē ba šia tekate la bušwa (mongaolo) by-
 ale ke moka ba tšea mexopo o mongwē ōn-
 a a batšabolele, ba no olesetša le mong-
 aolo wa ōna, bare ke mokxolomotho, ba
 o la makxolo wa kōma. Ke xore motho
 yo a balebelaxo, xo swametše xore ebe m-
 okxalabye, ke moka, ba morōbēla mahla-
 re ba tšabolēla xōna xo ōna, byale ba
 tšea mexopo ba oiša mexopong e mengwē
 maforong. Byale makate a la a ka ditel-
 onq a tšija ke ba diti. Byale moditi
 yo mongwē o tšea xati le sephemō, o ya
 kowa ba tšaboletšexo dijō tša ba bendi,
 ore xo bōna tiki, byale ba nomolebella, by-
 ale are xo bōna keve. tlang le dikulušē

789

K34/82

11

mona, byale ke moka ba tharwa, baya ba di-
 kulusa, byale ke moka are robana a bobon-
 e moxale, ba nohomola, ke moka are jang,
 baja, byale ke ba feditše xaja ore phumula-
 ng diatla ke moka ba phumula diatla, by-
 ale ke moka are manyabahlā ba nohomola
 ke moka are tloxa, ba tloxa. Byale ke
 ke ba sešu ba bolā a wa a bana leta-
 ba. Byale ke moka baditi ba-wala mero-
 po ba isa ka xae. Byale bona ba šala le
 ba khalabye ba bangwē, le xe yo mongwē
 wa bona a ka nore a swere ke letlōra
 are o nyaka xonwa metri, ba xana bare
 a wa, re tla liša xonwa metri, ke moka
 ba nodula le letlōra, xofihlēla basadi ba
 fuxa tsā xaja, ke moka ba nna ka moka
 ba e ya, ka setiong, ba kxobakana kanth-
 se. Byale ke kxoši e fihlile ka setiong,
 ke moka ba roma baditi xore sepelang lo
 tšea bana batle xonwa metri. Ke moka b-
 aditi ba kitima ba fihla, bare, ko bona
 êmanq, re liše xonwa metri, ke moka ba
 êma ba thabile, xa ba tsebe xore ekab-
 a ba yo dirang ka napha nokeng, ke
 moka ba rôba mahlare, ba sekhupetša

789

K34/82

12

ka ôna. Byale ke moka moditi o ba fa-
 kella koša ya xo sepela, Kxabo badikana
 byale ke moka ba xobella, phalafala e a
 lla, baditi ba ba fara farile ka mathe-
 kô, bôna ba dirile sekxobakô ka xare ka
 baditi. Xe ba fihla ka nokeng ba yo hwe-
 tšana banna le bakxalabye ba tletše ka no-
 keng, ke xona ba tlaxo thôma xo maakala.
 Byale mowe ba baxapa lethsetšê seba-
 ka ka se xôna yo a šalaxo nthaxô wa
 leiwa, ke moka ba fihla ba baxapêla
 ka nokeng, byale baditi ke moka bathšab-
 e, ba yo dula kxole le setiong kxaufi
 le xae. Byale ke moka bathôma xo bitša, b-
 ana ba dikxôrô tše we diboxaxo kôma pele.
Bosampheka bôna ba setšê baduti k-
 a madulô a bôna, moxongwê e ka noba b-
 osampheka ba bararo xoba bababedi. By-
 ale sampheka yo mongwê le yo mongwê
 ona le kxare ya xaxwe, e we ba swane-
 tšexo xotla ba dula ko yôna. Kxare yena
 ke a mohlwa, ba e fôtlile ka dihlang tš-
 a melekô lethšidi ya kôma. Byale ke
 xona ba yo babuxišaxo setulo sewe
 ba fêla bare, xe ba le kxôrong ba fêla

789

K34/82

13

bare lešoboro a le dula seponeng le swanets'e xodula fase, ka xibane xe a ka dula seponeng o tlare ke a thakxoha ke moka a thakxoha naso. Byale kxōrō e we e swanets'exo xoboxa kōma pele ke kxōrō ya xa Ihekwane ke bōna balekaxo dixale ka bōna, ka moraxō ya xa lokweny ka moraxō ya xa Raxanya, ka moraxō ya xa Makōkōrōpo, ka moraxō ya xa Masete, ka moraxō ya xa Pōpela, ka moraxō ya xa Matumu, ka moraxō ya xa Mohlabe. Byale ke moka dikxōrō tše dingwē di nšala diehla. Byale xe bošampaka ba ke ba bararō, ba bitša ka ba bararō, ke moka ba kitima, ba e ya, byale yo mongwē le yo mongwē a ēma mowe sampaka a nexa nthse, xe ba kitima mo, banna ba kxowella ka xore axe lekwelele la pholo le a thšaba le a rotaxa, ba dira mašata a mantši phalafala le yōnalla. Byale xe ba fihla, ke moka bare ēma fa, xe a sare wa ēma, ke moka bare dula fase, xe a sare o dula fase, ke moka o kwa ba šets'e bakxola lekxeswa, xe a sare, wa makala

789

134/82

14

Ke mōka a kua ba ōtōe ba matibama-
 ahiō, ba bangueē ba mōsere ka māx-
 ūa ba moxatella fane, byala ba bangueē
 ba mōsere ka māōō, ka māōō, a kua
 ba māfūāra ka pōlō, ke mōka cāmpak-
 a a kanjētō, byala moxatla ua ōāla
 ale a mōtella nōma ke mōka a ripa mā-
 atla, byala xe are ua lla ke mōka ba
 dia māōōka a mānti ba letō lephala-
 pala, bare, are lekusele le a tōōāba, e u-
 u, ba diēla xōe bala ba ōeke bakua
 xōe xōdiwem. Byala ke mōka xe ba
 peditō xō mōlōtō a yō ka tētō xōuta-
 mā xōe bala ba ōeke ba mōna, byala
 mōtōle olo a ōētōō nē a tēng a
 cāmpakā, ba lōōlōmēla ka lōimētō,
 lōimētō lena le nōā ke mōtōā
 ua kōōi. Ke mōka ba ba bolōtōā ka-
 ōna mōtōā o ue, xō pihēla ba pēla.
 Byala xe ba pēlētō byala, ba tōā me-
 nōō ka mōka e kōōāka lōimelōng ka
 kēē, ke mōka e tōāā ke mōtōka.
 Byala ke mōka ba bulūtūwē, xa enā
 bātō, ba bātō xōe ke bolōi, xe bare
 xō bōna ka mōka xa bōna bare e bolōi

789

K34/82

15

byale bōna xe ba rabēla bare, e byōna,
 byale moledi are, ba a tseba xore bokile
 bya nthoxa, ke moka byare, xotseba kxōn-
 o xa ra badia bya thšathšatšā se n-
 kxa mafētla. Byale moledi a tšwela
 pele le xore, boya tseba xore dilā dia
 fetoxa, byare xotseba kxono xa ra badia
 bya ra thšathšatšā, metši ke mathā-
la, mollō, ke sesepe, xonwa ke xoth tša-
lametša, motho ke maloi xe o mitšā are e
 bya mokēte ka leina la byōna, byōna xe
 ba rabēla bare e byōna, ka moka xa lena
 ke baloi, pōlō ke thōtwe, byale dikxane tš-
 ewe di swametšexo xothetšā dithšatšatš-
 otwe tša lena ke marabē. Byale ke moka
 a are bonkwila, ke moka byare xokwa
 kxono xa bota badia bya ra thšathšat-
 hā se n kxa mafētla. Byale moledi a
 tšwela pele le xobolēla, are, moxopowa
 mongaolō ke setxolamo otho o ja ke ma-
 kxalo wa byōna, molore ke phuphē,
 xo tšolēla mašwa mahlareng ke xothā-
bolēla, xo dikanešā dijō ke tiki, xo ja ke
 xo bōna moxale, xe o eja ohlaba the-
di, tibi paka ke xotiba moxwēte ka

789

K34/82 16

leoto, xe bya bonquê bo feditšê bu ušwa
 mowe bo dutšexo bo sešona, bore frikhii,
 byale byda boloi bo fôšetšê maušwa mo-
 we bonaxo xôna, xe boija botswana ka
 diatla tšepedi, byale xe bo feditšê tšaxo-
 ja bo phumula diatla, byale modiši o tla-
 re xo lena manyabakla ke moka le tšakx-
 oxê le tloxê. Bonkwile boloi, byare xokwa
 kxona xa bo ra badia ra tšathšathša
 senkxa mafetla, byale, kobô ye we le
 swanetšexo xo a para yôna ke le tšebô
 la kxôši, le tšebô lena a bare te tšebô la
 diphoôfôlô, e fêla lona nka seke ka le
 botšô baditi batlaya ba lešupa lona.
 Byale moledi o feditšê melaô ka moka
 ya ka mphothong. Byale kxôši e re xo
 baditi, ke xore banna ba ba šetšexo ke
 baditi ka moraxô, ore kxore (xokxoba-
 kany, byale ke moka ba kxobakana.
 Byale a e pendiša banna bawe kôpêšô
 ya bokone, ke koša e kxolo, e we baditi
 ba swanetšexo xo tuta boloi yôna. A-
 re, e badika nkweny byale ba xobendi bare
 a e a e ya ê he e, ona ke moxobelwa
 a baditi ka moka, byale badika ba swa-

789

K34/82 17

netš'e xone ~~ke~~ é -- é -- è, ô - wa ô -
 hoo - badikankweng, badikankwe xokwa
 a xokxono e - e - e - ô ô hwa o hoo,
 xokwa xokxono, xokwaa - xokxono badika
 lehwile a e - he, e - e - o ô wa ô h-
 oo, badika lehwile la lopêla kôma, a
 e, ae - é - - e - o ô wa ô hoo, by-
 ale byale mohlalabendi yêna a tsûêla pele
 le xohlabella ka mokxwa o mokxwa o e ka
 xonaxo ka ôna, byale ke moka a letôa
 moludi, ba homola. Byale baditi: baile
 ba baraka xe bana ba boxa kôma, byale
 moroto o we o bahlatlamaxo, ba kitima
 ba kxalabye ka moraxô ba hlaba mokxô:
 byale ke moka baditi, ba êma xa botse
 ba klilo o klana le baxolo ba bôna. By-
 ale xe ba ratho ba ka fenyâ baxolwa-
 ne, ba kxalabye ba êma le baxolo, kaba-
 ka la xone molaô a udumetš'e xone ba
 ratho e ka ba fênnye ba xolwane. Ke
 xone xo sepela ka mokxwa o, maxasa
 a bolotš'e pele, byale ka moraxô xobolla m-
 adikwa, byale maxasa a dumêlêwa xone
 a tsene seting sa madikwa, bawe
 ba wametš'exo xo tsena ke mphatho

789

K34/82

18

wa makxau, byale maxasa a swanets'exo
 thšaba, byale xe xoboxa dikōma xo fedile ke
 moka makxau a yolwa le maxasa, byale
 xe maxasa a ka fenyā makxau, ke moka
mangwana a tlilo ēma le makxau, ba
 lwanthōa maxasa. Ke xore ba bōna xo
 xe xe ba ka fenyā makxau, ba ka tloxa
 ba ba roxa, ba seke ba tseba xore ke ba
 xolo ba bōna. Byale xe maxasa a thšaba
 banna le batxalabye ka moka ba thaba, fēla
 a ba barakis'i, ke moka kōtlano e fedile, by-
 ale ke xōna baditi bayaxo ka mphathang, by-
 ale bōna xe ba fihla ka mphathang ba yo
 hwetsōma boloi, ke moka ba thōma xore
 e boloi, ke moka byare, e byōna, a e be
 bo tseba xore ba tlilo bodia tša natš'e, ke
 moka boloi bore xo tseba kxono xa rabadī.
 Jaba e ngwē le e ngwē le xe ba sa
 e tsebe potelō ya bōna e noba xo tseba
 kxono xa rabadia. Ke moka ba thōma
 xobaloxela bo marabē, a xo thekxa dit-
 hotwe tša bōna, xore tša seke tša m-
 amarēla ditxewe le tša bōna, ke moka
 ba ba tšweša tšōna, xore dithotwe tša
 bōna di no dula dilebeletš'e xōdimu.

789

K34/82 19

Byale bošexo xe ba rôbala ba swanetše
 xo kwaêla, eseng xo rôbala ka lehlakôri
 byale ka batho. Yo we a yaxo a lebala
 a rôbala ka lehlakôri, ba motšabolla k-
 a khati, xe a thôma xo phajoxa a xoxana
 ke moka moditi, o moeletša xape xomo-
 tia ka khati, a motša xore o seke wa
 xopola xore ke wena motho ke wena
 moloi, a o kile wa mōna kae motho
 wa xo sepela a sa para selô, a ba
 kwaêle ke moka bya kwaêla. Lexe
 moditi e le ~~santsabyane~~ santsabyane
 a ka notia letšeka a ka seke a dira
 selô. Letšeka ke xore ke boloi byo boxo-
 lo, santsabyane ke moditi yo monyana
 Mollô (sesepe) ba ôna ka lehlakôri, b-
 ahlaba thedi, ke xore ba phutha leoto
 le lengwê ba dula xôdimu xa lōna, ku-
 du ba phutha leoto la senna, la se-
 sadi la emella xôdimu, ba dira sesepe
 se setelele, byale ba tswikêla na sô.
Xo tatêla ke xore xe ba e a xofôbala
 ba nyakêla diphephe tša moxwadi-xwadi
 byale ba tatêla ditshotwe tša bōna
 ka ôna, ke moka ba klêma ka dinti

789

K34/82

20

ba diiêla xone xe yo monquê xe a kare a
 rôbetô a rôbala ka lelakari, a mômôxanga
 dikxuse tãaxuxe ahotuxe ya xuxuxe ya
 zere ya manaxêla dikxuse tãaxuxe
 ka xobane ya manaxêla dikxuse e tla
 kxôpama. Ya ba apaxe zêlo nobô ya
bôna xe molôc seepex le phuphê Cnofaxay.
M mela use bôna a husôkôna a le ba baxela,
 malô a bôna use husôkôna a ena le marô-
 pô, ba diti bôna ba axile makuba a bôna
 a xonôbala ka xuxuxa ôna, fêla le bôna
 ba zeka metãe molôc seepex le makolo-
 use byôna boloi. Molôc use xojax baditi
 ba usella digô ka moka tãa kxobakana by-
 ale xe dikxobane, ba thôma xope diaa bo-
 loi kôpêlô ya xotãabolêla, byale kôpêlô ena
 xe zêtê xe ngodile xe yôna a-tãa, o tae-
 o tae o tae. Byale kôpêlô ôna xe ba
 ôpêla yôna xe moka bo nantãabyane ba
 thôma xokitima ba kxa maklax, a xok-
 tãabolêla xotêna, baditi ba baxolo bôna
 ba bakka bophôkxuse, ba ôtlana. Ba ôtlana
 ka mokxuse, ke xoxe yo monquê o tene
 ka xuxuxa, ka lebatla, ke moka a xoxoxa
 ka xuxuxa lona, a dutai a êpêla, aye,

789

K34/82 21

ô ja we e pholwana pholwana nguê re a
 hlaba, byalê ka moraxô, o šupa yo mongwê
 ka xhati, xe le yêna a sa mothšabe kem-
 oka le yêna o topa tša xaxwe ditxatiw-
 e tsena, ba lebana ke moka ba ôtlana
 ka moraxô ke moka ba le šikšama, ke moka
 a ba lesetšama. Ke moka ba dira byale by-
 ale, ba ôtlana, boloi le byôna kôpêlê e bo
 e apêla kudu ka kobane bo bôna matšoto, ke
 masoxana le banna ba ôtlana, le bathala-
 bye ba hlôxô tšê ditšweu ba ôtlana, xe
 ele bo santšabyane bôna ba swere ma-
 diô wa xo tšabolêla. Byale xe ba fed-
 tšê xo tšabolêla ke moka ba letša moludi-
 bare, tiki, byale ba yo dikuluša mowe
 ba tšabolešexo tša xoja, ke moka mod-
 iti xoba monna yo mongwê o ya xoba di-
 ša, byale o hare xo bôna tibi pakka, ba
 tiba moxwête ka loto, byale ke moka
 are a bo bône moxale (xoba hlaxaro) ke
 moka ba thôma xoja. Byale xe ba eja
 kowa baditi bôna ba tsakatsa mexop-
 o ka ditutlê, ke xore ba phumula mexoh-
 lô e we banenyana ba ilexo, xohlatswa
 ditelo ke moka ba xaba ditelo ka yôna.

789

K34/82

22

Ke batsakatsa mexopa e, ba ôpêla kôpêlo,
 mohlabendi ore, ô ha ô - tswai badika, by-
 ale ba xobendi bare o o-ha o phoo haa...
 Ô ha ô - tswai badika, o ha o hoo haa,
 ô ha o letswai reloka mphâto, o ha o hoo
 haa, ô ha o o - raloka byala boya toka, ô
 ha o o hoo haa, ô ha o o-hoo haa, o ha o
 se vato ke marotdêle o ha o hoo haa,
 ô ha o o sehubehube samoxôka, o ha o hoo
 haa, o ha o o nke ketsâki le sahlaba
 o ha o o hoo haa. Ke moka ba nodiva
 byale byale, xo fihlêla boloi bofetšê dijô
 mohlabendi yêna o tla nohlabe kanyaka m-
 okxwa o a kxonaxo. Byale boloi xe bofe-
 ditšê dijô, ke moka yola a bolešaxo, ore a bu-
 phumule diatla ke moka bya phumula diatla
 byale ore manyabakha, ke moka ba thakoxa ba
 boêla ba dula sesepeng. Byale yonola a xo-
 ba a badiša ke moka o tšêa mokatoxê
 ke moka wa ba pidimiša, ore pidi mothš-
 a, ke moka boloi byare pidi. Pidi mothšâ,
 pidi, ka mokeng, ke marêma a boselêpê,
 pidi mothšâ, ka mokeng, ke marêma a
 bomphaka, pidi mothšâ, pidi, mo ke m-
 a swarô a diatla. Pidi a bya bea, a

789

K34/82 23

bya bea bohtwelephe, molatswana o sena
 metsi, molatswana o sena metsi, ka hwele-
 na e na sampbaka, sampbaka a koka, ma-
 dimule wa šala. Pidi, a bya bea, koko-
 tele kokotele, pebana thšaba le moxwele, m-
 ohlang pebana ke hwa, moxwele ke a kxone-
 la, Pidi, a bya bea, banna diphala, re a
 ka mothane, mothane wa hloka, sepe se
 ella. Pidi, a bya bea, mathšelathšala a
 bo kxwale, mahlwa moriting, maahlwele mo-
 riting, a hlwa a bolêla ditaba. Ke moka
 o feditšê xo ba pidimišâ, ke yôna molaô
 ya xo pidimišâ, ke mopidimišâ a ka le bala
 molaô o mongwê baditi ba motia ka dikxa-
 ti ke moka a thšaba. Wa o kwa bare
 re a rêma ba ukwile xore o phořitšê la-
 hla moxatoxe o thšabe. Ke a e feditšê
 ka molaô, ke moka mopidimišâ ore xo bo-
 loi, a bore tšêke (êmanq) ke moka ba
 êma, byala ke moka mopidimišâ a e mišâ
 moxatoxê, a šupa bo kone, are, koko we
 ee, bona bare eee. Ba dira ka ôna mok-
 xwa o, koko wee e - e ee, xa kere ko-
 ko ke na mamabane le sephôtwane,
 o waa, ba dutšâ bankakalla xo tloxa,

789

K34/82

24

o waa, a ba ke bankakala dibōdile o wa
 a, mpitšetšeng manabane le sephōtwane
 o waa, nna a re batšone, o waa, a re
 ba šetš: ba kōma, o waa, mamoxo wa
 xonwa byala, o waa, a ukamēla budi
 ba, o waa, a re kuena e ntšee, o wa
 molato ke neē budiba, o wa, ele xo selo
 se mešing o wa, a tsa, a tsee a tsee
 a tsee o ja wee pholwana pholwana ng
 wē re ahlaba, ke moka ba dula fašo
 ba o pella ba xoma ba o tšana, byala
 moue ba santšabyane le bōna ba bōne
 le baka laxore ba o tšane. Byala xore baba
 homatše koša e we ke moka bayu ka se
 tšing, ba ya hlwa ka ntšhe. Byala baditi
 ba xwala mexopo baiša xae, ele xore pelexa
 xore ba tšabolēle, ba swametšhe xobea me
 xopo, byala ba dikuluše mahlane a we ba
 tšilo xo tšabolēla xa o na, byala moditi ka
 o tee, a tšame e tšya mengaolō ka dfe
 ise, byala buxwa bya boyaxo bya phōh
 lēla, ke xore ke pōpa, ba swametšhe xo botšea
 ba bo bee ka ntšhe xa mafōrō. Byala xe ba
 diti ba xwala mexopo ya bōna baiša
 xae, ba hlōmēla moxopo ola wa pōpa

789

K34/82

25

Ka matsōba, byala ke moka moditi wa
 ōna a swala, ba khobakana, a ba kaxa-
 re xa baditi, byala ke moka ba thōma xo
 ōpēla kōpēlo e, mohlabandi ore, eha elewe,
 byala bala bare elewe. Ba e ōpēla ka
 mokwa o, eha elewe - elewe, a ha ele-
 we - elewe, ba dira ba sepela, byala ke
 ba fihla mowe ditxanebe ditlaxadibea
 tšā xoja, ke moka mohlabandi wa êma
 o raxa le khwete, o raxa moetsāna yo
 la wa xo a pea pōpa, ore Mokête we e-
 e-e, mokête we e e e, ke sa roxe ba-
 sadi xotlala, o wa, ke raxa eryēna wa
 nenyana yo, o wa, xotsoxa xotso, o wa,
 are ke a pea, o wa, a pea pōpa, o wa
 o dira keng nguana, o wa, motwatšō
 ng baditi, xwa, nthšang, ōphu kiding,
 mmoeletšē, xwa, nthšang, ōphu kiding.
 Moroxeng baditi, nyoyaxo e ntso e ntso ya
 mabōya, mmoeletšeng baditi nyoyaxo, e
 ntso e ntso ya mabōya, mohlobeng badi-
 ti, bare xaroxaro, la hlang, thšikidiki, m-
 moeletšeng, xaroxaro, la hlang, thšikidiki.
 O ha elewee, elewe, elewe basadi, ele-
 we, basadi tenda le aloya, elewe, ele

789

K34/82 26

we, ke moka ba yo êma mazonqwê ba ma-
 oka, ke moka ba dira byale byale xofihla ba
 yo tsena ka mowe lapeng lewe a dulaxa
 ka xatōna, ba fihla ba bea mokopo xare xa
 lapa, byale bathōma xa roxana, byale mowe
 a ba roxe bantšā ka xa thōwene, le xahla
 ba ba hlaba mongaolō ka mapara a bōna.
 Byale xe batla homola a swanetšē xanth-
 ša ditlo a rufēle, byale ba xone ba m-
 ohōmolēla. Byale bathwadi ba kxarebēba
 utlile kxwale, ba swanetšē xadira byala
 ba iše moāta xolefa, byale pitšā e ngwē
 ke ya baditi. O we ke molaō wa ba-
 diti xe ba iša mexopo ka xae, thātšī le le-
 ngwē le le lengwē le xe pōpa e rexōna
 ba bōpela kōpētō e. Byale ba nosepele ba
 kxobakana ba roxa basadi ka moka, yaba
 xa xona molako ka baka laxone axona yo
 a peilexo pōpa. Byale molaō wa dikx-
 arebē xe ba iša mašwa mowe a ya-
 xo a kxobakana xōna, ba xara dikxareth-
 a xo swala mexopo, ke wa ba yaxo baxoba-
 kanya thā xja ba epetšē phate e telele
 byale phate ena, kxarebē e ngwē le en-
 gwē e xe xo fihla e nola, mokopo ke moka

789

K34/82 27

a tšea kxare a efa-kêla ka phateng, lona
 tsatsi lewe bathōmako ko fakêla dikxare
 ka phateng, baditi a barwale mexopo b-
 a fōdula, ko fihlêla dikxarebê dikxobaka
 na ka moka, byale bašemamama ba dia
 le firi, bare kxêthang, byale kxarebê e ng-
 wê le e ngwê e tšwa e a e kxêtha wa
 yōna, yo we a tla ko morwalla moxopa
 Byale xe ba feletšê ke moka ba rwala me-
 xopo, yo mongwê le yo mongwê moditi o
 rwala moxopo wa yo a mokxethilexo.
 Byale mothepa yo mongwê le yo mongwê
 o faxêla yo we a mokxethilexo bušwa
 o modisêla le mapoto. E mpa baditi a
 ba dumêlêlwa xore ba rōbale le methe-
 pa ka xae, ba swanetšê ko rōbala mph-
 athong. Byale yo mongwê xe a ka rōba-
 la ka xae, byale are ko tšoxa a leba
 mphathong, xe a fihla xe a sethsepa
 o swanetšê xore a satla ka nthaxō
 kantlê xa mafōrō, ke moka are, ke a
 tšena, byale yo mongwê yo we eleko m-
 oxwêra waxaxwe o swanetšê ko tšopa
 ditšopa a tibe le yola mafōrong ke moka
 are a o tšene, byale yola le yēna are

789

K34/82

28

Ke a tšena. Ke moka ba lebana ba ôklana,
 Ka morakô ke moka bare, žikôma ke moka ba
 le setšana, byale yola wa xo rôbala ka
 mphathong, o Hare xobolai, e teng hlowa
 mabyerê, ke moka bare, hlowa mabyerê. Ma-
 byerê ke xore makroma, ka xobane mo a
 tšwaxo a tšebe kemotho. Byale xe mo-
 dikana a enya xoba o nyaka xoya xonya
 yo mongwê a mutšisa o swanetšê xore
 ke a xokokolotšâ (xonya). Baditi xe ba
 rwele tšâ xoya ba tšena ka mphathong
 bare xobolai, boya rôbišâ, boya rôbišâ
 ke moka boloi, bya phuphutha, ke moka
 bare lekusetšê, ke moka ba lesetšâ, ke
 molaô wa boloi, ke xore monna yo mong-
 wê le yo mongwê yo we a tšenaxo ka
 mphathong ba swanetšê xo phuphutha
 byale ba ba xonaxo xo rêta banoba ba-
 rêta, bare ba tšâ bešu ba mmamavôpô
 a xotlala ke lekwile bana baka. Malao
 wa phathe ela ba tlaxo ba fakêla dik-
 xare methepa, ke xore xe phathe e ka
 tlala, e šupa xore lešâša lehubetšê
 ba swanetšê xo fetolêla. Byale baditi
 ba bôna xore phathe e a tlala, ba fêla

789

K34/82 29

ba etla banthša ditxare tše dingwê ba
 lahla. Byale ke moka ka morwana xeditxare
 ebê difihla kemoka bathômê komaka-
 la xore ditxare diile kaa ka xobane e be
 disetšê ditlala, ke moka le bōna baditi
 ba thōma xo sematadiša. Byale bōna
 baditi tšatši le ba bōna xore leiša le
 ubetšê kemoka ba botšā methepa xore yo
 mongwê le yo mongwê nkabe a xara di-
 txare tše pedi xore le phatšê le klutšê
 mohlōmelo, ke xōna ba tla phatšara ba fe-
 tolêla, ke moka ba dira byale. Ke xore xore
 badika ba sešu ba fetolêla, bahlwa ka
 timamony, ke xore ditshutwe tša bōna e-
 se dixaloxê, fêla medirōng baya lexot-
 oma, byale xe o ka okwa bare ba fet-
 oletšê ke xore ba bangwê ke maxasla, ke
 xore bašetšê ba fōdile, xo šetšê kama-
 dibaneng fêla. Madibana nka fase
 xa semenyō. Ka moraxō xabekke ke moka
 baditi ba ba tšea ba baiša xo tamola
 le thêbō la Kxōši, byale ke moka batlilo
 le fakêla ka moratong, mowe ba rōb-
 alaxo ka nthse, le xōna ba thōma ba
 fetolêla, byale banna ba axa moroto

789

K34/82 30

Ka mabyala a diphetolêlo. Lešasa lehubetš
ubetš, byale ke mohlômêlo o tletšê ka dika-
 are, ke moka ba beta makxolo wa boloi, ba-
 diti bare lešasa lehubetš, ke moka mak-
 xolo wa boloi ke moka o botšâ kxôšî xore le-
 šasa lehubetš, ke moka kxôšî ya re, sepela
 o botšâ baditi xore, ba botšê bo mmaxô ma-
 dikana ba êne^mmela. Byale ke moka mo-
 diti yo mongwê le yo mongwê o botšâ mok-
 hepa yo a morwalaxa moxopo, xore bare ên-
 ang mmela, byale ke moka dikarebe tšo bo-
 tšâ bo mmaxô madikana xore bare ênang m-
 mela wa diphetolêlo. Byale ka moraxô xa
 matsatšî a se makae, ke moka, kxôšî ya
 ba fetola xore, makxolo wa boloi, botšâ ba-
 diti xore ba ba botšê ba šile, ke moka ba
 ba tšibisa ka ôna mokxêva ola wapele.
 Ke moraxô xa matsatšî a se makae, ke moka
 kxôšî e xoma e fetola xape xore sepela o
 botšê baditi ba ba botšê bahlobolêle, ke mo-
 ka o ba botšâ baditi le bôna ba botšâ m-
 ehepa, ke moka bôna ba yo botšâ batswadi
 ke moka badira byale ka yôna kaêlô e
 we. Byale mowe yo mongwê le yo mong-
 wê wa tšeba xore ka tšatšî laxore, ke

789

K34/82 31

phetolêlô. Byale xe mabyala a tla tsoxa
 anweuwa ka moswana, maditama kama-
 banyana ba swanetsê xo epella kôpêlô e
 ba tsibisa ba apei, xore ba apee, e sale bo-
 šexo ka moswana ba tsoxêla xo tsoxa.
 Bare, xotsoxa xotsoxa re a dihlolong, e ya
 êêê êêê, xotsoxa xotsoxa re a dihlolong
 e ya êêê êêê ke moka ba epella by-
 ale byale, xo fihlêla ba letša moludi ba
 ba homotša ke moka ka moraxô ba epella
 ya xorôbala, e we ke šetšexo ke hlalusi-
 tšê ke kxwerere masema¹mafêfô. Bare,
 kxwerere masema¹mafêfô, kxwerere masema-
 fêfô, ke moka ba hlubendi ba fêla bare,
 ôjêlale masema¹mafêfô, kxwerere masema¹mafêfô,
 bôpape bantipa pôiô, byale byale ke moka
 ba letša moludi bare saic rôbalang) ke
 moka baya matsididing ba rôbala. Byale
 e tlilore bošexo ke moka moditi wa tsoxa
 o ya xo tsoša boloi, xe ba tsoša boloi a bare
 tsoxang, a wa bare, psikhii, ke moka ba
 tsoxa ba fetola molalatladi, ke xore ba apei-
 i ka xae le bôna ba tsoxê. Kôpêlô ya xo
 fetola molalatladi ke yôna maotsa, ke
 xore e, re bare xe ba epella yôna ke

789

K34/82

32

moka badiki ba otlana. O na ke molaô wa
 xo fetola molalatladi, bare, molalatladi
 fetoxa, ke mohlabend, ba xobendi o o. Byale
 badira ka mokwa o, molalatladi fetoxa, o o,
 maxôsi a fetoxa, o o, bo molalatladi ba fetoxile,
 o o, bo tima moxolo ba fetoxile, o o, bo
 nametše ba fetoxile, o o, ba malatši ba fetoxile,
 o o, ba šaai ba fetoxile, o o, bo makhoto
 ba fetoxile, o o, Molalatladi fetoxa ô
 molalatladi fetoxa, bo mohlabe ba fetoxile
 o o, molalatladi fetoxa, molalatladi fetoxa
 ô-tša o tše e o tše e o tše e, byale byale
 xe ba ba homotša ke moka bayo xo vobala.
 Ke xore xe ba fetola molalatladi, ba bala
 maina a dikxôsi ka moka. Byale kôa
 kôpêlô ena ya molalatladi a bano e ep-
 êla fêla tšatši le ba e a xo tšoma, a wa
 bošexo byo bongwê le byo bongwê ba epê-
 la. Byale mahubê a basadi xe a hubala ba
 swanetše xore ba be ba šetše ba eja, bya-
 le, ke moka xe letšatši le nyama xohlaba ke
 moka ba a tšwa, ba yo tšoma kxaka, ba
 ya ka thabeng, diphošêlô ke moka tšo fêla,
 phôôfôlô e ngwê le e ngwê e a boldiwa
 kudu hlôlô a ya swanela, xore ba seke

789

K34/82

33

ba e bolaya ke yona e we e nyakêxako xakolo.
 Xe ba thōma xo phara motso wa moleng ke mo-
 ka, mokxōši wa lla ke moka ba thōma xokiti-
 ma ka lebelō xore ba o fetše ka lebelō. Bya-
 le xa na mowe, ba baxoba ba rōbala leba-
 nenyana, ba thōma xo tla ke dithšukane,
 dithōtwe tša bōna ke moka ditšwa madi
 ke moka madi a batxwa, byale ke moka
 ba ba fetaxa na mowe, ba tlatla ba ba
 tšea ke ba xōrōxa, ba tla hwetšana ba we-
 tše ke meiti ba phafuxile. Balebale Ba-
 lebelō batla kitima ke moka baya badula
 xōdimu xa motso, byale ba we ba senaxo
 lebelō ke baxa bolawang, baditi ke baba
 hwetšana ba batla ka dikxati. Byale xe
 ba fihla xōdimu xa motso wa hwetšana ma-
 keme a tšwile, byale o tla kwe ba rōka
 bare thaba tša xa mohlabe diahlatšiša,
 ke moka xe ba fihlile ka moka badula fase
 ba khutša. Xe ba khutšitše ke moka ba th-
 akxo, byale xe ba fihla maxwawang ke mo-
 ka ba dira hlalana, ke moka ba tšoma.
 Xe phōōfōlō e ka tšoxa, o tla kwe ba tla-
 tšikše mašata, bare, he o heo heo, naka
 ya tšoxo, ke moka e thubile wa okwe

789

K34/82

34

ba riale, ke moka e ngwê ya tsoxa ba no
 dira byale, ke moka o tla kua yo mongwê a
 ya ka e e tsoxe, o e bolatile. Byale ka baka
 la xone le a tsoxa la ba le dirile le firi le lexola,
 ba bangwê xe ba bolatile ka kowa o ka seke
 wa ba bôna o tla no bôna ba naba ba bola-
 yaxo ba lekhaufsi le wena. Mohlang bare
 kxote, ke xone kxobakunang, o tla bôna diph-
 ô ôpôlô tše we ba dibululexo e le tše dintši
 kudu, byale wa makala. Byale ke moka
 letšertši leile, ba rwala diphôôpôlô ba dira
 mokete (xo sepela ba tšwiketšë), byale ba-
 la xe ba lapile, ke moka bare maêmêla (xo-
 êmêla), byale ke moka ba bangwê, ba akwa
 bala. Ke moka ba no sepela ba tšama ba
 dira byale byale, ba sepela ba libile kowa
 ba xôša ba teile ke dithšukwane, ba fe-
 ka ba ba tšea. Byale xe ba yo fihla mo-
 we mudi yo mongwê le yo mongwê o
 rêma kxati ya xaxwe, ke moka xe baba
 kwetšana bare, hlodi molwetši, baba tia
 ka ditupa tšela, xo fihlêla ba felêla ka
 tšasa bôna. Byale xona le dikulane tše
 dingwê mphathong, byale dithupa tša b-
 ôna ba fetana natšô, ba yo hlôla ba mpha-

789

K34/82

35

Zhong ka tšona. Molaô wa xo tsoma xo badi-
 ti, banna le dimpya tša baditi, xoba tša ban-
 na. Ke xore xe okare ana le mpya ya xaxo, wa
 ya le modikana xo tsoma, byale mpya ya xaxo
 ya tswara, phôôfôlô, phôôfôlô e we ke ya ba-
 dikana. Byale xe eka xoba ya tswara ya
 bobedi xoba ya borarô mohlomong tše dintši
 a wa tšewe ke tšaxaxo. Le monna le yêna
 xobyale le moditi; le yêna xobyale, phôôfôlô
 ya mathomô ke ya hôma. Kôma a esw-
 aiši, diphôôfôlô ka moka dia. Ka mošate
 byale ke moka ba ripa dihlôxô tša tšona ba
 diapea ka mphathong. Ke tšona tšewe ba-
 diti le banna batla kwaxo ka tšona. Xele
 ba bundi bôna a ba fiwi selô, ka xobane mo-
 laô, ore mundi a šebe. E nore ba bangwê
 ba fêla ba ba bolâela dipêba ke tšewe ba
 šebaxo ka tšona, xe ele nama monna xoba
 moditi xe a eja ngwanabô wa uta xore
 banna ba seke ba mōna, le yêna xe ba yo
 ja tša xoja o swanetše xo sefihla xore ba
 seke ba sebōna, a phathakxisê le buišwa
 a re xe a kxêma buišwa a fêle a seri-
 pa, a hlahuna naso. Bare ke sekwalô.
 Byale xe mundi a kare a rêya difu a

789

K34/82

36

tanya pêba, a wa ano e šimêla banna
 ba mōna a bana taba nā, byale pêba e
 o swametšê xo nthā lehlutšê ri la ya xa kxōš
 (xwaxš) ke seberō. Ke molaō kxōrō e ngwê
 le engwê e swametšê xodira byale. Ke di-
 thšwene ba ba bolaêla tšōna ba kwala ka
 tšōna, nka nore sebatana sewe ba baxolo
 ba sa sijixo, ke sewe ba swametšê xo
 ba ka šona, xošeba bare ke xokwala. Bolo
 bo swametšê xo rēa difu xore ba tanya dino-
 nyana, byale ke moka ba dišimêle ke moka di-
 butšwe, ke xe e k nonyema ka e tee, byale
 ere kowa e budule, ke moka ba dišē molope
 o moxolo, ba o rate ka dinti. Ke moka ba
 o fihle, a one taba, o dutš; xe xo tšwele-
 tšē monna wa moene byale a ba ôpe-
 ndiša ba bōna xore a ba rôbadiši kapela.
 Ba swametšê xo tšea molope wa bōna ba
 thêle ka šna, byale ke moka a ba rôbadišē.
 Byale ke moka o tloya a dula fase a phu-
 thulla, molope, a nyaka xoja se thêlwa.
 Byale xe a kare a phuthulla a hwetšana
 tšê xa xona molato, o tla noroxana fêla,
 a ka se sa ba tsoša, a wa molaō a o
 dumele. A re tse saka molopeng se tš-

789

K34/82

37

e ba ke mong molope. Le xexole byale ba tseba xa bats'exore mohlomong ba fakêla tsêê, a wa swanela xore bare xothêla ka molope o we wa bôna, wa phuthulla o sešu wa ba rôbadisâ, a wa o swanetše xoba rôbadisâ pele o kxône o phuthulla. Ka ts'atši le lengwê ba mahlats'e bare re a phuthulla ke moka ba hwets'ana pêla ka xare, yaba molato a o xôna.

Morufô ke xore boloi a bya swanêla xoja morufô, ka bana la xore bakatla ba šita ke xo fetša ts'a xoja. Morufô ke xore ke dija ts'a moxare, tsê byale ka dikenywa le dinosi. Dinosi ba dibôna ba swanetše xorqa ke moka batle ba zhele xa makxolo wa bôna, o zla phakisâ a ba rôbadisâ. Byale diphefôfôfô ba diwala dia ka mošate, byale ke moka ka moswana ba nwa mabyella a diphetolêlô, batswadi ba madikana ba rwala mabyala ka maxapa baiša mošate, mosadi yo mongwê le yo mongwê o rwala ka lexapa, byale o zšela pitša e ngwê wa zšela o beêla baditi le dikxarebe, ke ya maxata ghefô. Byale lona ts'atši le we, baditi ba ts'ea madikana ba baiša le leng, ba yo tomola:

789

K34/82

38

Byale banna ba axa bafôro, moroto wa kapele
 xa baditi ke moka ba axa sehladu, ke moka ba
 kxalabye ba bêtla mokxalabye. Byale baditi
 ba yo phakisa ba xoma le badikana, xe ba fi-
 hla ka morotong, ke moka baditi a batsene
 badula ka ntle xa mafôrô. Byale ke banna
 ba feditšê medirô ela ba xoba ba ešoma ke
 moka, bara baditi xore ba tsene ka mafôrô,
 ke xore mafôrô a xona ba e petšê diphate di-
 bapetšê dina le ditšela tšenne, byale xe motho
 o a tsena o swanetšê, xore a tsene xa
 ela phate a tšwe a xome a tsene xa ela
 xo fihlêla a feletšâ, a xoma xape a thôma
 xo sepela ka tšedingwê, a xoma a sepela
 ka tšedingwê, ka kowa xare ya mafelô
 ke phate ka e tee. Byale xore okxone xo
 sepela xa batse o swanetšê xore mo ošw-
 a kowa phateng ela ya mafelô, ošwe ka
 letšoxong la senna. Ke o ka tšwa ka k-
 tsôxong la se sadi a wa kxona ke xore
 boloi bo swanetšê xo nthša phuphe baxo
 phuphê ka yona, phuphê ke moloya, ke
 yona thupa ya nthše. Byale ke moka
 moditi yo mongwê le yo mongwê o tsena
 ka ôna mokxwele o we, xo fihlêla ba felela.

789

K34/82

39

Byale ke moka ba yo buxisa baditi sehladu
 yo mongwê le yo mongwê a tsenama ba mo-
 tia, byale ke ba feletsê, byale bathōma xolox-
 a metsābe, yo mongwê le yo mongwê a loxa
 motšābe wa modikana yo a molotšāxo. Sehl-
adu ba se dira ka lehlakanoa, ke xore pele
 ba êpela kōkwane tšenne kowa le kowa
 byale ka moraxo ba êpela tše nne xape ka
 mathoko. Byale ba tšea diphate tše dingwê
 tša dithapaloxō ke moka ba diphekaxanya
 xore dihlaakanoka ba tle bale xōdimu xa tšona.
 Byale ke moka ba rate ka dinti, ke xore byale
 ka ke ba bangwê ba setšê ba fōla, ba sw-
 anetšê xojêla xōdimu xa sōna, ba se sa
 jêla dithšileng, ka xobane ba kxauyi xobam-
 axaola. Motšābe ba dira ka lella, ba ōh-
 la lenti le lekoto byale ka moraxō ba ōhla le
 lesese, byale le la lekoto le la baletlêma
 kowa xa sela sehla, ke moka baxoma
 ba tšêma xa sela, ba ba pola, byale ba tše-
 a lella, ba le phereketšā byale ba swinella
 ka lenti le la lesese le la, ke moka ba loxa by-
 ale xo fihlêla ba fetšā. Byale modirō o
 fedile ba ya kaxas, kōnwa byala, kxōsi
 yo tšwella ya bakōtêla mabyala byale

789

K34/82

40

ya fa banna ka mephathô ya bôna, baditi le bôna bana le ya bôna pitša. Awa banwa xaxona taba, baditi bôna ba reile letsatši xe le ya madikêlô, ke moka ba yo rwala mexopo ba yo fa madikana tša xoja, byale ba pakisê ba boya kotlilo nwa marôba phefô a bôna le dikxarebe. Byale byôna bošexo byowe ba swanetšê, xo boêla mphathong, xe ba fihla ba tšôša ba dikana bayaxonthsa Kxêtle, ke moka xe ba tšoboya ke moka ba ba tlatša dihloxo tša bôna baxotša mollo (sesepe), se sexolo ba omoxa leyona xone e ôme, ke moka ba khone ba e ya xo rôbala. Ka lona letsatši lewe, molalatladi ba fetola kamahube a banna ka bana laxone a ba rôbala ka pela. Kxêtle ke motaxa, ke o mšweu xe o ômile. Byale xe mahube a basadi xe a hubala ke moka ba a para metšabe ya bôna, ba yo rakisša khaka. Khaka bare tšatši lewe bayaxo, xo tšoma, ke moka ba bolaya hlôlô, byale ke moka ba e tšwya, byale ba enkhella moxatoxeng ka xa marêma a bo mphaka, moxatoxa ke phatela ba pidimšaxo ka yôna. Byale xe ba šetše ba xokeletše yôna

789

K34/82

4)

hlôlô e we, ke moka moxetoka ola bare ke
 Kxaka. Byale mabana ba hlwele ba enwa
 mabyala a diphetolelo, byale ka moswana
 esale xosasa ka mahube a basadi, madi
 kana ba a tsoša ke moka ba yološa moka
 elabepe, yola a betlilexo, ke bakxalabye
 yo mongwê le yo mongwê ke a fihla ore
 xa mokxalabe tamera kxôši ke moka a kxone
 a feta, byala ba dia byala byala xofihlô
 la ba felela. Ke moka ba yo tšabêla
 ka tella (mots'abe), byale ke moka ke
 ba feletšê byale bare molete. Ba tloxa
 Kxaka e ba êta pele, ke xone moditi ya
 tšwerexo Kxaka. Byale tšatši le we ba
 yo bina ba bôna ke basadi, ba yo hwetša
 na le bakla le le le banexo le motse wa mo-
 šate ke moka ba dia le firi, byale Kxa-
 ka e tšena ka xare xabôna. Byale ba
 bina koša tšepedi, ene ya bobedi Kxaka
 e a fofa, byale ba swanetše xo e xakša
 ba e tšware, ya ba šia ba yo teiwa.
 Koša ya mathômô ya molets'atši le sešu
 lahlaba, ke laifala, bare laifala olai-
 fala, oo laifala, laifala o laifala, oo
 laifala, laifala o laifala, o o laifala.

789

K34/82

42

Ke moka ba epella byale byale, xo fihlêla
 letšatši; lehlaba ke moka kxaka e letša mo-
 ludi, byale ba thōma koša ya mafelê.
 ô. Koša e we bare, o sare phatla morwa
 mmarungwane, ô ô sare phatla morwa
 mmarungwane, o sare phatla, o sare pha-
 tla morwa mmarungwane ô ô sare phat-
 la morwa mmarungwane. Ke moka ba epe-
 la byale byale ba dikuluxa kxaka le yona
 ya dikuluxa, byale mowe e dikuluxa e le
 bella ka mowe e ka tšwaxo ka xōna ya
 thšaba. Byale ke xore xe ba banyana ba
 eme sebakanyana ka setee, ke moka kx-
 aka e diša bōna xore ba šie sebaka, e
 kxone xo tšwa e thšabe. Byale xore ba
 bule sebaka ke moka kxaka e a tšwa
 ya thšaba byale ba išee e rakiša, xore
 ba e tšwarê, la mathômô kxaka e swa-
 netše xo ba šia yo fihla ka mphathong
 pele, byale xore e fihle ka mphathong.
 Ke moka yēna moditi yola a xoba e lek-
 xaka, o tšea kxati o tšiba mafōrō, byale
 yo mongwê le yo mongwê xe a tšena
 wa mokia. Byale modirō o wakxa-
 ka, ba bina tšatši le lengwê le le lengwê

K34/82

43

709

Byale baditi: ba tla baruta maanô, bare
 leswanetsê xore xe le ya kxakeng ba bang-
 wê ba tsamê ba utama le tsela, ke xo-
 na letla kxanaxo xo swara kxaka xe xo se
 byale a wa leka seke la e tswara, by-
 ale o seke wa re kxaka e tsôwa e ki-
 tima wa utuluxa ka pele xo yôna, a wa
 o ele setšê e fete byale o kxône o tulu-
 xa. Yôna e lapile e tsôwa kxole wena
 ke moka o tla tswara kxaka, byale xore
 o moa moxê o swanetsê xo kitima ka le
 belô o tle o fihlê pele. A wa ka mosw-
 ana xe bo esa ke moka ba ya kxakeng by-
 ale ba dira byale, ba bôna ba e swara:
 Kxaka e tla nobiniwa xo fihlêla ba tlilo
 le setša ka setebe. Byale tsatši le leng-
 wê le le lengwê boloi, bo swanetsê xore xo
 boya kxakeng ke moka kxôxôti e môna
 mône le boloi, xo tsama e ja diboko. Bya-
 le xe e ka hwetsšana hlôxô ya moloi yomony-
 wê merini e bônala, e thôma xo moxôkxôth-
 a, e mošupa xore molaô a o dumele xore
 merini e bônale, o bola kôma, ka xobane
 xe bāsadi ba eme maribaneng, ke moka
 ba fêla ba bôna ba šweu, ka xhekô e

729

K34/82

44

e ngwê ke moka ba bôna bosso. Kxôkxôti ke phate, byale ba hwetsana phate ya mafale byale ba ripa, ke moka lexale le lengwê ba ripêla yaba le lekopana le lengwê yaba le leta lele, le we ba swaraxo ka lona. Byale lela le kopane ke molomo wa kxôkxôti. Bare xo tsoxa e sale xo sasa ba dumediša mokwalabye, ke xore ke thutô ya xore ke monna a tsoxa a e a kxôrong o swemetšê xore xo hwetsana banna ba xabe ke moka a ye tama kxôši. Dikoša tša ka mphathong tša mo ba etiša, ka xobane ba e tiša ka xoepella dikošā, wa okwa ba êpêla ya xo rôbala ke moka ba swanetšê xo rôbala. Bokone ke koša e kxolo ya xobinêla kôma, moepelela ya byona ke šetšê ke hlalutšê. Mafemafe ke dikôp-lô tša xo ependiša ke baditi. Ba no e êpêla ka mokxwa o, bare, mafemafe baditi ba fêla bare o be o yakae, mafemafe o eakae, mam mafe-mafe, o šia dikxomo naxeny, mafemafe obe oya Rae. Kemo-ka ba e pella. ka ona mokxwa o we. Dlou o tše ke koša e we bare xo xe ba êpêla yina ke moka baditi, ba ba ba binela, byale xe ba e ôpêla ka mokxwa o, bare, o bee

789

K34/82

45

ya o tlou o tsee, tlou o tsee, byale baditi
 bōna ba fēla bare, hlabang tlou ka mesebe
 o tsee tlou o tsee. O tsey a o tlou o tsee
 tlō o tsee, o tsey a o tlou o tsee, tlou o tsee.
 Ke moka ba ôpēla ka mokwa o we, byale
 bolai xe bo ôpēla yōna bo afēfa, ke xore ba
 fēla ba fošetša matsōxō a bōna pele.
Kxwerere yona ke šetše ke hlalūšitšē xore
 ke kōpēlō ya xoōbala, le mepelele ya yōna
 ke šetše ke hlalūšitšē. Hotsee le yōna e
 sale kōpēlō ya baditi, empa yōna a babim-
 ele. Ba yo o pella ka mokwa o, bare, ho-
 tsee-hotsee, ô tsee hotsee hotsee o tsee
 ke moka baditi bōna ba ba bahlabakan-
 ya diēma, bare ke xošile relexa, hotsee
 le xomphenya o mphenya hotsee. Byale byab-
 ke tšōna dikōpēlo tšā ka mphatong tšā
 ka mabanyana le ka moswanyana. Modirō
wa boloi, ke xo rēma diphate tšā dintlo,
 byale bare xo rēma diphate ke moka, ba
 tla ba dibea ka mphathony, ba tllilo diwa
 diwala tšatšā la mo ba e ya xontšā kx-
 ētla, bare bošexo xore kowe batho ka moka
 ba robetšē ke moka ba išā diphate mothe-
 ng o we dimyakēxaxo, byale yo monqwē

789

K34/82

46

le yo mongwê a swanêla xoxâhlôla, lexôna
 xe ba bea diphate a tša swanêla xodia
 lešata, ba swanetše xodibea fase xa bo-
 tse. Byale batho ba motse owe batlana
 tšoxa ba makala xe ba bōna dikxone di-
 phate dile kxōrong. Moxokê ke xohlape-
 xa boloi. Byale monna a ka natswa a
 sepela byale are xe a fihla, a hwetšam-
 a boloi bo dia mašata, byale ke xore ka
 xorialo mowe ba fetše, o xopole xore leša-
 ta le we ba le dirilexo ba le dirile mox-
 are, ke xore tšatši le we bahuwele ka se-
 tiong. Byale xe a fihlile xobōna kemoka
 oletša moludi wa xore badika ke a tswa-
 la ke moka bōna bare xo tswala kxong
 xa borabadia bo ra tšāthšāthša sen-
 kxa mafēta. Byale ke moka a tšwē-
 la pele le xorialo, mafelō ke moka ore
 xoboloi, moxoke, ke moka ka moka xabō-
 na, ba tsena ka bodibeng ke moka ba
 ka ralla ka nthse, se buka se setelele
 byale ka moxō are, a botšwe ke mo-
 ka bya tšwa. Lebaka le lengwê la
 la xōša boloi moxoke, ke xore monna
 o nore a sale kxole ke moka a tšwa

789

K34/82 47

a letša moludi aye badika ke a tswala by
 ale ba seke ba mokwa, xe a ile a kua ke
 baditi pele, ke moka ba dira lešata xore
 boloi bya seke bya mokwa, byale a ba a
 tsena ka mphathong, ka xariale mowe ke
 xore bonyatšitše, bo swametše xo rufêla
 xe bo sena sa xo rufêla, ka moraxo xa
 mo balle dijô tša ka mabanyana ba
 swametše xo ya moxokê, ba yo kôkôbala
 ka xare xa budiba, xe ba sala ka xare xa
 metzi xo bore ka xobane metzi a ruthêla,
 mohlang ba tšwaxo ka xare xa metzi, o zla
 kua mênô a botêla, a bolêla ka xaromê-
 la, ke xore mmele xe o e kua pefô, a ši-
 kinyexa ke moka mênô a tiana. xe ba
 fihla mphathong ke moka a ba sa badu-
 mella xore ba dile sesepeng, ke moka bare
 xo bona matsididing, byale ba tsena ma-
 tsididing, ba yo ba ba thothomêla ka xare.
Lebaka le lengwê ka xobane pefô e a
 tonya, baditi ba kxaletsana xo isa boloi
 xo nkhâ kxêla, byale mohlomong boloi bo
 ka noya le baditi ba babedi, byale mo-
 diti yo we motlabo wa xaxwe aileng
 a motša, xore modikana wa bo mokête

789

K34/82 48

oile a nthoxa o swanetsê xoya xomots-
 walla kôma, ke moka yêna tšatši lewe
 a tšwape, ke moka o kitimêla xo êma.
 Byale ke moka oiša boloi xonthša kxêta
 byale xe ba tšoboya ke moka moditi yola
 o batša bala enaxo nabo, xore boloi bya bo-
 mokête bo ile bya roxa motlabo waka
 Byale bala ba swanetsê xo modumêla
 ke moka, o swanetsê xotswalla boloi kô-
 ma, bare, pudi ya ja latša e lopetsa tše
 dingwê. Ke xore ka moka xabôna ba sw-
 anetsê xoboxa ka xobane molato ona le
 wa bôna, byale ke moka ba ba iša
 moxoke ka moka xabôna. Byale molaš
 xe ba fihla mphathong a ba swanêla
 xo tšara sesepe ba swanetsê xoya matš-
 ididing xo rôbala. Byale moditi xe a
 fihla xa motlabo wa xaxwe, xore kemo-
 tswaletšê kôma, ke ile ka moiša (moxoke
) xohlapa bošexo. Byale leina le la mox-
 oke a ka seke a matša, o tla motša
 bokôna e nexo leina la basedi. Ke lei-
 na la mo xohlapa bale. Byale badikana
 ba fetša kxwedi tše tharo ba le mp-
 hathong, ka kxwedi ya bone ba eloxa.

789

K34/82

49

Boxaola makxolo wa batsa^{hu}, o tsama
 a lebella dithotwe ts'a b'oloi, a f'etla a
 lebella le ka madibaneng, byale a b'ona xo-
 re ka moka ba f'odile ke moka o bats'a kx'oi
 xore bana ka moka ke makxola. Byale k-
 x'oi e tla bats'a mmax'o bath'sa xore sepe-
 la o bats'a baditi: ba bat'se batswadi b-
 a êne mebela ya setebe, ke moka ba-
 diti ba yo bats'a methepa, methepa yo bo-
 ts'a batswadi ba b'ona. Byale ke moka ba
 êna, banna ba šoka makx'iswa. Byale
 ka morakonyana kx'oi e n'hisa molaetša
 wa xoya xo tsibisa mmax'o bath'sa xore
 tsibisa ba šile mebela, ke moka tsibiso
 e sepele ka ôna mokxwa ola, wa pele, a
 wa ke moka ba šila. Byale ka mora-
 xo ba ba tsibisa xore ritilešang, byale ke
 moka ba riteletša. Byale xe ba riteletš-
 š'e, yo mongwê le yo mongwê a sabuti-
 ša yo mongwê xore setebe setla biniwa
 neng, a wa o swanetš'e xobala xore byal-
 a bats'a mats'aki a makae, byale a ts-
 e ebe xa bats'a xore mokwang mabyala
 a nwea ke ts'aki ba setebe. Byala
 ba riteletša, ka morwana ba apea

789

K34/82

50

Ka maso ba ãmêla, xo nusewa diãmêla
 ka lona tãtã'i lewe, ka maso ola ke mok
 a banusa. Ke kore botãea matãtã'i e
 maverwa, la bone banusa. Byala ma
 byala ana ba nthãa pitãa e a moãata
 moadi yo mongwê le yo mongwê yo we a
 balãtãaxo, pitãa e ngwê ke ya dikxarebe
 le budiki. Byala mabyala ana baixãxa m
 oãata, a filia a kxobakana ka lapeng la
 mohomaxadi, a tla fivwa batho ba betlile
 ko maxotong. Byala xe maxoto a kxobaka
 ne, ke moka kxã'i e lalla motãela kore
 a ê a ba botãe ba nthie mabyala kam
 oka a ê kxãrong, byala a bêle maxoto
 kore ba nuse ba yo binêla bana setebe.
 A usa motãeta o tla diva ka ãna mok
 kusa o we, byala xe mabyala a le kxãro
 ng, ke moka o bitãa kxãro e ngwê le e ng
 wê, ke moka e filia e tãea pitãa ya
 byala e tãwa e dula kouser byala by
 ala ko pihêla ba pelêla. Byala ke
 moka ba nusa, leãaba la kxã'i le tletã
 fêla kxã'i e ka seke ya ba hoãa
 yo mongwê le yo mongwê o wametãe
 ko tãwa a hoãe ka lapeng la xaxwe.

789

K34/82

51

Byale xe ba feditšē xonwa mabyala, banna ba tloxa ka moka baya ka mphathong, ba yo fihla ba tšea madikana, byale madikana a rōba mahlare ba epipa ka ana xore basadi ba seke ba babōna. Setebe ke moka ba yo bōna setebe se sebotse sa kxaufri le motse wa mošate ke moka boloi bo a fihla bokwatama ka dikhurru, byale banna ba dira le fini ka mathekō ka boloi. Banna ka moka ba swere mapera le dithupa, basadi dikxarebe le mašoboro le banenyana ba ēme maribaneng, mowe xolebanexo le mowe setebe setlaxo binwa xōna. ~~yo~~ yo mongwê le yo mongwê o a pere ka moka wa o a ka kxonaxo. Byale mokkalabye yo mongwê o tlare xo banna le baditi le seke la bolayana, re a tšeba xore le ka xobatsana ka xobane koša e e binwaxo e, e binwa re bōna ke basadi, byale ka xoriale le bine xa botse, bawe banyakaxo xo otlana, ba otlane ka dithupa fêla, le xōna xe motho a re -itkōma le phakišē le lesetšana. Byale ke moka o thōma xohlaba molaō, o o texo

789

K34/82

52

Kuwe kuwe matebele a mma xothsela
 xona ke a thsela ke ile xe ke fihla difate-
 ng tše ditxolo ka hwetsana kxapa tše pedi
 dit dielwa, engwê ke diphese engwê ke n-
 xobolôbô ke ma tutiša pōlō, a bore tswai,
 ô tswaiwee a bore tswai ô tswaiwee
 ke moka ba bina, byale baditi ka sōna
 sebaka sewe badira nakorotswana. Na-
korotswana ke xore bakema dmenwana
 ya bōna ba dira byale ka dina ka tšapudi
 diphatleng tša bōna. Byale ba ba bolo-
 tšexo pele xa bawe ba xolēma dira dina ko-
 rotswana, bōna ba lēma diatla tša
 bōna. Ke ba dina korotswana ba ka seke
 ba dira byale, ba lēma diatla, ke moka
 ke ntwa, ka xobane ba roxa ba xolo ba bōna
 ka lewe lebaka a ba satiana ka dikka-
 ti, ba tiana ka mapara. Ke moka ko-
 ša e tla šala e epella ke bakxalabye
 le boloi, bala bōna kowa motho o tšwa
 madi a xona sebaka, yo a idibalaxo
 o a idibala. E we ntwa a ena šikō-
 ma mafelō e sexore ba bangwê ba tšā-
 be, lexe ba tatho ba bekiša baxolwane
 mowe a xona taba, bakxalabye a ba

789

K34/82

53

ba thuisi. Xo fedisa ntwa e boloi basan
 anetse xo tloxa bya boela ka mphatong, by-
 ale ba sale ba bina setebe xa botse, ot-
 la bona ba sahlwe ba salwa kabakala
 xore a xoxobelle motho, xo no epela banna
 fela. Setebe pele xaxwe ba e xobina kxo-
 si e swanetse xohupa xore batho ba sete-
 ba bolayana. Byale ka setebe sa mad-
ikwa, maxasa a ile a xana xo dira dinako-
 ratswana, byale ba xolo ba bona makxau
 ba xana xo bona taba e, ba ile balwa ka
 mokxwa o o beifitaxo, mowe o hwetsana
 xo batho ba wele mekwelena, madi a fa-
 lla. Maxasa a be a bekiisa makxau byale
 monna yo mongwe yo we elexo moratho wa
 kxosi, yo we mphatho wa xaxwe elexo len-
ana leina la xaxwe bare ke sepatô, a t-
 senela ntwenng a xopotse xore o thuisa
 makxau xore ba seke ba fenya ke mo-
 roto o monyana. Xoile xwa ba ntwa e
 kxolo e we e bilexo ya hwel lewena le
 kaxae. E mpa sepatô ba ile ba mopya-
 kla hlaxo mowe e ilexo a idibala letsa-
 ti ka moka, ba diotswala xe ba muisa
 kaxae, byale xe ba fihla ba molahla ka

789

K34/82

54

xae, Kxoši ya butšiša xore molato, byale mo-
 khalabye yo mangwê waxa Mongale bare
 ke Motula mphatho waxaxwe ke melau le
 yēna Kxoši ke melau, are xo Kxoši o butšiša
 molato xa mang, motho yo o lumile ke kō-
 ma, sepela o butšiša kōma ya xaxo t̄hob-
 êla. Kxoši ya šita xo moaxaba, byale
 a tia Mongale ka feise, a mongale a
 kwa xore diababa le yēna a elahla, kemok-
 a ba t̄hōma xo katama, Mongale a kata
 t̄hobêla, yaba ba khalabye ba bangwê ba
 t̄motal lamola, ke^{le} Mongale are xoma-
 t̄sokxōxa a t̄šaba, a ya xae xaxwe.
 Byale sepalo ba mopyelanya ka metši a
 phaxoxa bošexo xare, yaba molato a o xōna.
 Byale Mongale a ya a dula are t̄mu
 a bōna xore ke maswabi ke katile Kxoši
 ka maatla, Kxoši a ena moxwêra, le xōna
 ke nka nodula kare t̄mu, ba t̄la mpōna
 phōšō ya xore e be ke nyaka xobolanya Kxoši
 A ra mosadi wa xaxwe a dia byala byo
 buntši, ke moka a swala a ya xovapê-
 la Kxoši ka byōna, Kxoši ya leboxa.
 Ke t̄hōna ditaba t̄ra setebe, ke moka
 ke babinne setebe xo pedile, byale xo

789

K34/82 55

šetše fêla xe kxoši e ve ka tšatši la xore
 ke selala se eme. Lehu xe modikana a
 ka hwa ka mphathong, ba nohomola ba
 seke ba tšibiša mmaxô modikana, papaxuwe
 yêna o tla noba a tšeba, empa a ka seke
 a botšâ mosadi wa xaxwe. Betla no apha
 tšâ xoja dieya, ke moka a nodica byale
 byale. Kôma e kxolo e we basadi ba sa
 swanêlaxo xore ba e tšebe ke xoja felo xo-
 tee kamoka xa bôna. Ka xobane xe ba ka
 ditšeba ba sadi bana le tšeba ba kase
 ke ba fana buušwa byo bontši. Byale
 mmaxô modikana yola wa xohwa, ba ma-
 tšibiša tšatši le ba loxaxo ka lonag, ba motš-
 biša ka mokxwa o, monna wa xaxwe o ve k-
 owa mosadi a rwala sedibêls sa mah-
 uwa, a sale lapeng, ke moka monna a phaya
 sedibêls sa wa sa pyatlêxa, ke moka m-
 maxo ngwana o ripêxa mokôlô. O šetše a
 tšibile xore molato keng. Byale ka morao
 ka matsatši a se makae, kxoši e tšibiša m-
 maxo bathša xore a tšibiše xore ka tšatši
 la xore ba aloxa, ke moka ba ba tšibiša.
 Byale ka moswana ba aloxa, banna
 ba yo rôbala ka mphathong, ke selala

789

K34/82

56

se ême, balala ba xobella bošexo ka moka ke
 moka ba fêla ba ba khutšiša. Byale ka sô-
 na sebaka sewe ba ba khutšišaxo ka sôna
 ba ba tswalla dikōma. Ke tšatši la xotsw-
 ala dikōma, maina a dikōma tšewe ba
 ba tswalaxo tšōna ke a: Ihšwana, fe-
 bana ya makatetša, Mēmēmē, le vaka leraka
 ke tšōna dikōma tšē ditsalaxo ke batxala-
 bye se bešong sa bōna. Ihšwana bōna
 xe ba bolêla bare ba ya tšea thšwana
 kpelle, o re xo fihla le pelle, wa fihla wa
 hwetšana e phadima ka xare xa budiba
 ke moka wa khitlêxêla wa e tōpa, o
 ya bošexo ke moka wa boya le byōna boš-
 exo byowe. Byale yo mongwê e yo mong-
 wê o dira byale xo fihlêla ba fêla.
 Byale ba e tswala ka mokxwa o, le pelle
 ke pitšana, bodiba ke boteng bya pitšana
 ke moka ba tšea maxala ba a fakêla ka
 xare xa pitšana, ke moka ba tšea thšwana
 ba e hlômêla xōdimu xa maxala, byale ke
 moka ba bitša modikana ka otee, o tšea
 thšwana le pelle, xe a fihla bare a kw-
 atame fase ka dikhuru, byale ke moka
 a kwatana byale bare xo yêna kopa

789

K34/82

57

thšwana ela, byale ke moka ke are oisa
 seatla ba mokanetša bare elome kamēnō
 ke moka a khotlella a eloma. Ke moka
 ba etšea ba eboetša xape, byale ba bitša
 yo mongwē le yēna o dira byale, ke moka
 yo mongwē le yo mongwē o dira byale xo-
 fihlêla ba felêla. Pēbana ya (mak-
athšohlō) makathētha byale yōna ke
 ba rwala yōna ba oPELLA bare pēba-
 na ya ma ka thētha sehla xa ebea m-
 ateleng, pēbana ya makathetha sehla
 xa ebea manteleng. Byale ke ba oPELLA
 ka mokwa o we, modikana o tšwa xa
 ba bangwē a pharuma byale a fihla
 mafšong ke moka a kwatha phatana a
 e muma ka molomo byale ke moka a
 boya a pharuma, a fihla a elahla mo-
 we ba kxobakaneho, byale yo mongwē a
 tšwa a dira ka ōna mokwa o we ba
 diraxo ka ōna. Ke moka ba dira byale
 byale xo fihlêla ka moka ba felêla. Ma-
ntele ke xore pēba, e rwala mabyane
 e a tšehša ka moleteng, byale yo
 a kxobakanya mowe e rōbalaxo xore e
 rōbale xo ōna. Byale mowe e beaxo

789

K34782 58

mantele e dira phaxô xore mantele e be
 a mantši xore etle e hwetsane borithô.
 Byale xe ba semunyana ba êpa dipêba
 ba hwetsana mantele a tšona ba tseba
 xa botse xore dipêba a ditxole. Le dina le
 bana o tla hwetsana bana ba tšona ma-
 nteleng, byale bommaxô tšona ditshabe-
 tše moseô. Levaka levaka yena ena
 ke kama ya xobaba kudu. Ba dira ka
 mokxwa o, ba ripa le hlakanoka byale
 ba leripêla ka kowa le kakowa, byale ba
 dira dinakana ka mo le ka mo. Ke moka
 ba bitša modikana a fihla kemokab-
 a le tshentsha ka ditxweleng tša xaxwe
 ke moka maoto a phatalla, byale kemok-
 ka bare a sepele, byale a sepele a
 tšatuletše, o swanetshe xore a seke
 a tšatalla ka maatla, ka baka la
 xore lehlaka le ka way, byale lawa fa-
 se baka motia. Byale kemoka ka moka
 ka bôna ba swanetshe xo dira byale xo fi-
 hlêla ba felêla. Dipudi (mêmêmê)
 ena bare bantswar madikana dipudi,
 byale se ba moa ntswa dipudi ba tlo-
 xa ba ba ba opêla kôpêlô, e bare xo

789

134/82

59

mēmēmē mēmēmē e mēmēmē e ngwana
o bola kōma a e bōne, mēmēmē mēmēmē e
mēmēmē e ngwana o bola kōma a e bō-
e. Byale monna ya ba tswalako kōma
ena yēna wa tloxa a ba a tswere dip-
hate tšē pedi, byale modikana yo mongwē
le yo mongwē o tšwa a e ya kowa mon-
na yo a lexo xōna. Byale xe a fihla mon-
na ore xo modikana lošā, ke moka a lošā
ka diatla ka pedi a dimōmōxanthšitšē, by-
ale ke moka a mophathakxīšā ka dip-
ate tšēla, byale ke moka a diswara ka
mo le ka mo, ke moka a mominya menwana
a moemišetšā xōdimu le fase, xo fihlêla
bare a e rolwe ke moka a molesetšā, bya-
le xwa fihla yo mongwē le yēna a modira
byale. Kamoka xa bōna ba ba dira byale
xo fihlêla ba felêla. Byale ke moka xo
tswaladikōma xo fedile, byale ba thōma
xo ba e pendišā. Byale xe bosele, ke moka
ke xona ba khutšāxo, sebakanyana, ke xore
banna ba satluxile ba ile ka maxae le
baditi ba ile xo tšea dijō. Lexotšane tšā-
tši lewe madikana a ji dijō bailêla le
xo-tšane, ke xore xe ba ka ja dijō ba yo

789

K34/82

60

Xita ke xo fetša dijō ka mabanyana. Kaxae.
 Byale mausūa ala a rusadiwa a ya ka
 moāte, ke moka mohumaxadi a fihla o apea
 byala ka ōna. Xa ba na a swala xore ba
 tho ba bōne, a wa ba utā, le xōna kamots
 eng a tēna bošexo. Byale banna le badit
 xe ba tšobaya, ba boyā ba swere, makh
 ya a xohlakana le letsoku, le matxēswa.
 Ba tlilo ba lekanya ba sēta, byale xe ba
 feditšē, ke moka ba ba batšā xore ba tšpēle
 selō se sengwē le se sengwē fase ba se
 lahlēla ka xare xa moroto. Byale moxore
 ba ya ka setiong, ba yahlwa bahlatwa m-
 adi a bōna matlapeng, ke moka bahlwa ba
 hlapa mmele, byale meriti e a sokoloxa
 ke moka ba boēla ka mphathong, ba boeletšā
 xo lebella se se šetšexo fase. Byale, kema-
 ka ba boēla ka nokeng xape, ba yo ba tswell-
 a malebōtwame, monna o utamile ka noko-
 ng o fēla a letšā, are ntsēre, byale yo
 mongwē le yo mongwē o ya ba motsā xore
 selō se wa se bōna, are e, bare ke mp-
 hini, xa re letšē re a bēta (xoktšā). Ke
 moka ba dira byale byale xo fihlēla ka moka
 ba felēla. Mphine ba dira ka lehlakano ka

789

K34/82

61

bare ke lebo, ba le hwetsana le pelle. Byale
 ba ripa kamo le kamo, ke moka ba fuhliša
 lešoba la tšwelela ka kowa, byale ka mola-
 mong ba thiba ka letswabu la kxoxo, mokxopa
 ka maraxong a batibi, byale ke moka ba th-
 ula lešoba xo ba zamêla molomo, ke lona le
 we ba bêtlaxo ka lona. Byale xore ba fe-
 tšê mo we ke moka ba boêla ka mphathong.
 Byale molui wa ba laya xore le seke la bo-
 la kôma, ke monna a xota a le belle pôlô, b-
 asadi ba kare o le bellang. Le kxêswa la
 monna xe a ngatela le a tšia, a seke a kêsä
 byale ka mašoboro. Mo we a bolaxo kôma o
 swametšê xore ka moka xalena le a tšeba x-
 ore pudi ya ja lotšä e lopetšä tšê dingwê
 le tšaya le a ntswa dipudi. Byale le seke
 la xopola xore le fôdile a wa e su le fôte,
 motho a seke are xo fihla ka xae, a kiximêla
 xor rôbala le methepa, e ka khumuxa, bya-
 le ra bôna o sankä xe o sepela, o botšê
 kôma, kxati ke dipudi. Monna a bôna
 monna wa xabô a e me le mosadi wa fe-
 ta, o seke wa ba e meletšä, o tšä ba tšä
 kintšä dikxang tšä bôna. O seke wa
 tšama o bola xore mokête le mokête e bebare.

789

K34/82

62

Byale letšati le a xodula thaba, he leba-
 ka, la xore moroto o rwe. Ba ba tšweša
 matšeswa ka lebelô, ba bile ba batlotša ma-
 khuna, byale ba ba botša xore le seke la le
 bella basadi le nnonane noinamêla fase.
 Byale xe re tloxa mo, xe moroto o e swa
 yo mongwê a seke a lebella moraxô. Byale
 ke moka ba tšwa ka mphathong, ba yore k-
 owa ba le kxokenyana le mphathô, ke mokam-
 onna yo mongwê are, thšuba moxwêta m-
 maxo teng, ke moka a thšuba. Byale xe
 basadi ba bôna muši mphathong, ke moka
 ba thôma xo kxana ba letša le mefulukwa-
 ne, ba kxana ba tšwere maxoxô a we ba
 tlilo xo balla ô na kxôrong xe baiya dijô.
 Byale banna le dialoxane batla mošutellê
 ba xoba moxobô. Sealoxane se sengwê le
 se sengwê se swere le para le kxati. Mo-
 xobô o use ba oxobaxo ke o, bare, o-e o-
 e, e ya o-e o-e, ya o-e o-e ya o-e
 o-e. Byale byale ba sepela ba libile
 mošeng wa mošate, pele xa xore mah-
 ulele a huwe ba swanetsê xoba ba leka
 kxôrong, byale xe ba bôna xore ba kxayisi
 le kxôro bare xo dialoxane e namang le

789

K34/82

63

seke la lebella basadi ka bakka la xore
 yo mongwê a tla khubya a wa. Byale ke
 moka bare xo bōna tianyang mapara byale
 ke moka ba tianya mapara fêla ditl di-
 lōkō tša bōna dilebeletšē fase, byale ke
 moka ba tšena ka khōrō. Basadi mowe
 ntepa e taboxela xōdimu, ba khana, by-
 ale yo mongwê le yo mongwê xe bakkana
 ba le byale, o leka ka maatla xo fêla a
 le bella xore mohlomong a ka bōna ngwana
 wa xaxwe, byale a ka seke a mōna, ka
 xobane bainametšē fase. A wa ke leth-
 abō le lexolo xo basadi, aiai ke aiai aiai
 mefulukwane ke mefulukwane. Ba fê-
 la bare a boya xê, a boya xê, a bare a ka
 seboē a bare a ka seboē. Byale maxokō
 a šetšē a dilwe xare xa khōrō, ke moka
 mosadi yo mongwê, ke xore dikxarebe tšela
 tša xo apea, yo mongwê le yo mongwê
 o eme lexoxong la xaxwe, byale moditi yola
 a xoba a tšwala mokopo wa ngwana wa
 mokête le yēna o ēma xana kowa xo ē-
 mexo kxarebe ela, xore dialoxane ditl dise-
 ke tša fapanthša madulō a bōna, bah-
 kōrō ya kxore ba swametšē xo dula lexoko.

789

K34782 64

ng la xabô. Ke ba kxonyana ba nyêta jêla
 le xoxong, ke moka ba bea mañwa, byale ba kxa
 meti ba bahlapisa, byale ke moka ba ja tša xo-
 ja ba šeba ka dinama tša ditxoxo, byale
 xe ba feditšê xoja, ke moka methepa e tšea
 maxoxô ba yo balla ka lapeng la mohoma-
 radi, ke moka ba rôla. Le baditi ba dutšê
 nabô xana mowe, basadi a ba dumelwa
 xo ba boledisa, ka xobane yo mongwê a ka le
 bala a bolêla potêlô ya ka mphathong. By-
 ale kaxe balešê ba eme selala se eme, ke
 moka ba phakisa xo kxomela, byale mowe kô-
 ma e tlabana e šetšê e xôroxile, byale baditi
 (masoxana) ba tloxa ba ya ka kxorong xo
 xobella kôma. Ke moka banna le masoxana
 ba rôbala kxorong ba lala ba xobella kôma
 xo fihlêla bo esa. Kôma e we ba e xobell-
 axo ke malšapane, ba dira malšapane wa
 a monna le wa mosadi le ngwana wa bô-
 na, byale xe letsufi le tswaia le bôna ba
 tšusa balla ke moka balla ba libile kxorong
 ya mošate. Byale xe balla ba lebyala ba
 ôpêla kôpêlô, balla ka mokxwa o, heé
 heé heé heé, byale tšaba xe didira ka
 mokxwa o we dihlattamisana mantšwi

789

K34/82

65

a tšona. Ke moka diafihla ditšena ka kxô-
 riâ, byale ke moka banna ba kitima ba yo di-
 hlakanetsä, ba tibeletsä xore basadi ba seke
 ba dibona. Ke moka sa monna, ke xore sa le-
 ntšu le lexolo se ba thômela kôpêlo e e xora,
 hee hee-a he—e he bôna bare a a a, hee
 hee a he e hee he he, a o o ô ô haa a o ô
 —ô ô o haa, ke moka ba êpela byale ba se-
 pela ba libile mowe xonaxole kômana ba xoti-
 tšexo mollô. Byale xe sefihla mowe sea be-
 homatsä, ka xore hehe hee, ke moka bôna
 bare e hee. Byale kôma e xôroxile kxôri ke
 moka e nthä byala ka pitä e rufa kômas.
 Byale ke moka banna ba nwa byala byone
 e, kôma e byale ka dijô tša diphoaf dipholo
 o kuxaxo basadi bare re isa dijô tša dipholo
 kxanthe dipholo bare batho. E le xore dipho-
 lo tše xe ba panne xa dileme ka noši dilim-
 isa ke batho. La xona mokho wa xotšoka
 a hwile, kôma ke mokho. Byale xe anw-
 ele, byale ke moka kôma e thôma kôša
 . Kôša tša kôma e, dinoba pedi, ke ene-
 la ya xo tšena ka yona ka kxôro. Eng-
 wê ke e, sethôma ka mokxwa o, sere
 he e hee he he he—e he he, a o bôna

789

K31/82

66

Ke moka bare ele baebône, ba ebône maila kō-
 ma, ba hlabetzi baila kōma, ele ba ebône, k-
 ōma ya rarē molahlêxō, kōma ya hlōka ba
 xobendi, ele ba ebône, le sōna se fêla se
 ōpêla ka ōna mokwa ola, ke moka monna
 a tia kōmana ka dypa/difeise, ba bangwê
 ba tia meropa. Byale ke se ba homatšā ke
 moka ba tia kōmana le meropa byale, bare
 ka kola, ke moka banna ba kxana le kxōrō ba
 ana mphatšo ya bōna. Ke pitšā ela ya
 byala e fedile ke moka kxōzi e rōmêla en-
 gwê ke moka a dira byale xore banna ba
 seke ba kxomêla. Bahlabetzi ba we bare-
 xo ke ba ōpêla ba fêla bare bahlabetzi baila
 kōma ke ba maxakala, ka xobane ke maxa-
 ola a e a phatšakeng, ba norwala bahla-
 kana le basadi ba sa thšabiši. Byale
 ke moka ba lala ba dira byale xo fihlêla
 mahube a banna a hubala byale ke moka
 ba yo tšōša dialoxane ba tšilo boka kōma-
 na. Byale ba dula ka dikxōrō tšā bōna
 xoswana ke ba boka kōma ka setiong.
 Yo monqwê le yo monqwê o swara le pa-
 ra le kxati ya xaxwe, mokxakxati o a
 e kxêla, dikxati tšena ba diswerexo tše

789

K34/82

67

ba yo boxa kōma ka tšōna. Byale yo mong-
 wê ke yo mongwê xe a fihla o patlama xōdi-
 mu xa kōmana, ke moka ba motia ka ditxa-
 ti tšē dilekanaxo matswele a kxama, yowe
 a rexoke a tia, a mopupa a tia kōmana a se-
 malat, wa xaxwe kratie we e swanetšē xo-
 badiwa. Byale yo a motiayo xe a foloxa kō-
 mana ke moka o ya ka bakxalabyeng, ke mo-
 ka xe a fihla malešapane wa lla, byale ke
 moka ba moswara, ba mohlaba lehlaka mo-
 kaneng, byale ba motšā xore, selō se ke xa-
 tia la mphaka (malešapane), ke moka wa fe-
 ta. Byale ke moka badira byale byale xo fihlê-
 la ba felêla. Byale xe ba feletšē ke moka
 ba ba rêla leina la mphathō wa bōna.
 Ba tia kōmana ke moka bare ka kola, bare
 madikwa ba xwera ba Mathšubeng, ke mo-
 ka le bōna ba êma ba kxana le kxōrō ba ana
 mphathō wa bōna. Ke xore Mathšubeng
 ke yōna kxōši ya bōna, yowe ba bolotšē-
 xo naē. Byale maina a mphathō ba eh-
 wetšana bopedi, ke xore baya ba e tšēaxō-
 na, ba kxona ba e tla xo rêla kamono, fêla
 leina lona, batla bitšā ka la kxōšie we
 ba bolotšexo na yō. Byale xe bosele

789

K34/82

68

Ke moka Malešapane o lla o libile mafarong
 banna ka moka le bōna maraola ba o tiba
 netšhē, ba xobella. Byale xe ofihlile ma-
 farong ke moka wa êma, byale xe letšati
 kentshāntšhō, byale ore khurumee wa
 fofa byale banna batlase ehe wa o
 bōna o sobella marung, byale batha
 ba lebella marung, ka the ba faketišē
 ka mekotleng. Byale ke moka xo fedile
 banna ba palakana. Byale ma-
 xaola, ba kxobakana felō xotee, ke moka
 xo tšwa ka babedi ba kxana le kōrō, ban-
 na ba lebelešē yo we ba tšwa xo bōna a
 raila, le yo we a sa ngatela xo kabotšē
 byale ka moka ba kxana xo fihlēla ba f-
 elēla, byale ke moka ba feditšē. kehla-
ka lela ba bahlabaxo lōna xe ba boxa
 kōma, ke lona lewe ba swanetšē xo
 pēla ba ana ka lōna. Xe notho a bolēla
 le yo mongwē byale yola a moxanetša
 wa kwa, are, kōma ya banna hlaka la
 thuri malešapane ke xore wa tereša
 o swanetšē xo mokwa sewe a sebolē-
 laro. Byale ba radialoxane tša xoja
 ke moka ba ja, byale ka moxō bathō.

789

K34/82

69

ma xo bina matsentse. Matsentse byale
 matsentse a we bahlwa ba bina kxorong
 ya mošate, mohlomong ba bina matšati
 a mararo, xoba xo feta mowe byale kxoš
 e swanets'e xoba hlabêla kxama ya xoba
 hlatšiša dipêba, ke xore byale ke banna
 a ba saja dipêba. Byale ke moka ba
 a tšwa ba tšama ba bina dikxorong tš
 e batha ba mo kamoka, bōna ba rufêla
 ka mabêlê, ba ba kotwana ba rufêla
 ka dipudi. Byale xe letoatši le dikêla ba
 bōla mošate xo tšbala xōna, ka moswama
 modirō ke tōna, ba tsoxa e sale xosasa
 ke moka ba tšama ba bina, yo we a sa
 phakišiša a rufêla ke moka bahlabant-
 lo ya xaxwe ka diphate xore makōta a
 ntlo a kxomoxê. Ke a ka phakišiša a rufê-
 la a wa ba feta. Byale dikxarebe tša
 xo a pea ba diō šala ba laletšā mauf-
 wa a bōna mowe ba lexo xōna. By-
 ale e tšare kowa ba kxobakane kamoka
 byale matškwane are xo bōna, dula
 fase le je dijō ke moka ba dula bajja.
 Byale mabêlê le dipudi tšē ba barufaro
 ka tšōna dia mošate, tšo dula ka lap-

789

K34/82

70

eng la mohomaxadi ya moxalo wa Kxōi. Byale xe ba bine ba hlakantšhe nava, ke moka ba boela mošate, ba ya bina Kxōrong ya mošate. Xo fedile byale ke moka wa ba palakantšha ba ya maxae a bōna. Mabsentse a, ke molaō wa xore xe ba duti ba bina yo we a ya xa a lebala a bo-
 lēla ka polētō ya ka mphathong ba swanetšhe xore ba fēle ba moxanetsā: Ze xōna ba dirēla xore ba lebale, xe baka nore xalo xa ba ya maxae, ba ka ya bahlabatšhata (diphōšō) ka xobane ba tla bolēla dipolētō tšā ka mphathong. Byale xe Kxōi e ba palakantšhe, ba tloxa ka baditi ba bōna le methepa, ba baiša maxae. Byale ke moka batwadi ba bōna le bōna ba ba bolēla dipudi, ba ja le bōna dikxarebe le baditi. Baditi ke bōna ba apeaxo, byale dikxarebe dipaxa maššwa. Ke moka ka moswana ba tloxa ba ya xaxabo yo mongwē ke moka le bōna ba bolaya pudi ka moswana ba fetēla pele, byale byala xo finlēla ba feletšha malapa a bo mondi. Ba bangwē le ba bangwē ba ya le dikxōtšha xa bō, eseng xo tšena malapeng ka

789

K34/82

71

moka wa ba tšena fêla lapeng lewe xonaka
 le leraola. Byale xe ba fêla tšite, yo mongwê
 le yo mongwê o biêla lapeng la bammar-
 wê. Byale monna yo mongwê le yo mong-
 wê le baditi ba fêla ba disa maxaola. Ba
 dula beke tše pedi ba satšila letsoke, le
 dipheta tša xobanweša ba sa diphathaxile
 ba sa nofêla ba sepela ka mapara ala a
 bôna a xoloxa ka ôna. Byale dikxati tš-
 ela ba xoloxa ka tšôna, xe ba fihla maxa-
 a bôbôna, ke moka banthša ngwana yo mon-
 gwê le yo mongwê wa môwe motseng, ma-
 šoboro le mathumaša. Ka moka xabona ba
 fihla ba etla ba tšenama ke moka a butia
 ka tšupa ela ya xoboxa kômana. Yo we a
 thšabaxo ba fihla ba motswera ke moka
 a motia, bare ba alala mohlaxahledi, bare
 ke ngwana a saka a dirwa byale o bale
 mohlaxahledi. Byale matšê ala ba xobaba
 tšama ba ba rufa ka ôna, ke moka mo-
 humaxadi o a êna, byale o nthšetša basa-
 di ba kxôzi kamoka xore ba šile, ke moka
 xe ba feditšê, ba nobolêla, byale kxôzi e bo-
 tša maxaola a mona xae, xore sepelang le
 tšame le botša maxaola ka moka ka tša-

789

K34/82

72

tš'i laxone ba kxobakane, ba tle xo kxola mara-
 rakanya, a bile o laeletšä bale xore ba ba tš'i
 biš'e ke moka. Masarakanya ka tšatš'i
 lewe xo kxewaxo byala, ke moka maxaola
 bare xoja tšä xoja bayä mošate. Byale
 banna le böna bayä xo kxola maxaola ma-
 rarakanya. Ke moka ere kowa banna ba kx-
 obokane, byale kxoš'i ya nthš'a byala ya fa
 banna ba nwa, byale ke meriti e tšetša ba-
 nna ba tloxa le maxaola ba ya ka setiong.
 Byale ele xore banna ba bangwê ka babedi ba
 tloxe pele, ba ile ka setiong, ba ile xotswa-
 la ngwana mudumô, ba bêtla diphat'e ke
 moka yaba mamati a disafasafana, byale
 ba thula le šoba, ba folêla le tala, xe ba
 kweditšä le aduma. Byale batlare kowa
 ba kxobakane, byale banna bare le swanetš'e
 xotla swara ngwana-mudumô ka diat-
 la. Byale böna ba dutš'i ba boletš'e xore xe
 mokxoš'i o kwala xo swanetš'e xo thōma mo-
 kêt'e xo dumiša. Ka xobane a ba swanêla
 xo dia maxahla, xo dumiša yola, byale ke
 xe maxaola a kitimêla kowa nthš'e, kemi.
 ka wa homola, yola kowa le yêna wa d-
 umiša. Byale ke moka monna a hlaba

789

K34/82

73

moxosi, byale maxaola a êma a re tuu, ke
 moka ngwana modumo a thoma xoduma,
 ke moka banna bare hitima le motswara.
 Ke moka ba thoma xo hitima, xe ba setša ba
 le kxaupsi le yêna, ke moka bare wa homola,
 byale le bōna ba thoma xo theša xore o be
 o duma kowa theko ela, byale xe ba sar-
 alo ke moka ba o kowa o duma ka mora-
 xō xa bōna, ke moka ba hitimêla moraxō.
 Xe ba fihla wa homotša yola kowa
 wa dumisa, ke moka ba boêla moraxō, ke
 moka ba dira byale byale xo fihlêla kamoka
 ba lapa. O xopole xore ba hitima ba le byale
 ba le mo poifong, ba xopola sa malōba ba
 diōkitima fêla ka xo thešaba xoteiwa. Byale
 mafelong ba tla ba botša xore ba lallê, ba
 tla motswara, xe ba bangwê ba xoma b-
 a hitimêla kowa, ba bangwê ba lallê le tla-
 kwa olla kxaupsi le lena ke moka laphaki-
 ša la o tswara. A wa ke moka ba dira by-
 ale, bala xe ba e ya kowa ke moka ba bang-
 wê ba šala ba utamile, e tile ola xe o ho-
 mola, byale o olla ke moka ba hitima ka bo-
 kxaupsi ba o tswara, ke moka xo fedile.
 Byale ba ba botša xore selō se ke ngwana

789

K34/82

74

mudumô, e be ele kôma ya basadi, byale banna
 bakwa mudumô o wa yona bare a wa
 kôma e a ya swanêla basadi e swame-
 tsê banna ka xobane ena le mudumô o motse.
 Byale ba a muxile basadi ka tsela e, bai-
 le kowa ba dumisa, ka mabanyana kema
 ka monna yo mongwê a hlaba mokxôsi, o
 moxolo, are dira difihlile kxômong ya mošate.
 Byale basadi ba thšaba ba šia kôma ya bô-
 na ke moka monna a kitima a tsêa. E be
 ele moêrô o we banna ba o terilexo, kemo-
 ka, monna a napa a utama a sete a ep-
 ônatšã. Are kowa a le xole are basadi ke
 ditlaêla, bare, xo kwa mokxôsi ke moka ba
 thšaba ba šia kôma ya bôna, byale ban-
 na ba le a muxile. Byale ke bošexo, motho
 yowe a bolêlaxo, a ba mone le xôna lentšu
 la xaxwe a bale tsebe. Byale ke basadi ba
 boêla ka kxômong ba hwetsana xone ka neta
 banna ba tsere kôma ya bôna, byale kem-
 oka ba napa ba elesetšã yaba kôma ya banna.
 Byale ke moka xo fedile baya maxae, ba-
 nna ba boêla mošate ba yo nwa byale.
 Mapara ala a maxalo ba atšea baišã ka
 mošate, dipheka tšôna ba yo fa beng.

709

K34/82

75

Maxasla byala bodikana ba feditšê xo šetšê
 boxwêra. Byala bodikana ba bolla lebaka la
 mo maxexa a thômexa, byala ba tlilwe xare
 xa maxexa ba aloxa. Byala ba tlilo dulaxae
 ba ba balema nguaxa o moswa e sale ma
 xabla, byala maxexa a sna mabêlê a we,
 ba thôma xo kwatha hlôkwa. Kxoši e botšâ
 maxasla a ka mošate, xore letšang phalafala
 le botšê maxasla ka moka ba kwathê hlôkwa
 ke moka ba letšâ phalafala ba thibiša maxas-
 la, byala ke moka ba kxôtha hlôkwa. Maxas-
 la a ka mošate ba kxôthêla hlôkwa ya bôna
 xa bôna, ba Mabotana le bôna xa bôna, ba
 Saleng xa bôna, ba Matlapaneng xa bôna,
 ba Mahlomelong xa bôna, byala byala ba
 bangwê le ba bangwê ba kxôthêla motongwa
 xabô. Byala bare xoja tšâ xoja ke moka ba
 bitšana ba ya hlokweng. Hlokwa ba kw-
 atha ya hlokwa e seng lešišiši, pele ba
 ya le baditi xore ba yo basupa xore ba kw-
 atha byang. Hlokwa ena le dinoko, byala
 ba hlaola hlôkwa, e telele ka maatla, e-
 mpa le e kopana ba kxôtha le yona ena le
 wa yona modiro. Byala ba e ripa modin-
 onong tšâ yona ba ditxobakanya felô xo

789

K34/82

76

tee. A ba diphahlaxanye tše ditelale diba
 xa tšona tše dikopana le tšona. Xonyakêxa
 hlôkwa e, ^{thuse} kopana eseng e koto. Byale
 mowe ba kxôthaxo xona ba swanetše xore
 ba fêle ba letša phalafala, ka baka laxore
 basadi ba ka bawela xe ba tšama ba sete
 la byane, le mašoboro xe badišitšê. Byale
 xe letšatši le dikêla ke moka ba ditlêma, by-
 ale ba xarola mabyane ba ditatela ka ôna
 xore tša seke tša bônala. Byale ke moka
 lesoxana le lengwê le hlaba molaô, ave, ma-
 tswitwanyane moswanyana bosehla byo o
 bo tšea kae, kare ke botšea mo mathšea a
 lalaxo nthse, ka fetetša, ngwana mina a
 noko a sexôrana sexalaxala, ka-re monoko
 tša nthse difošaxo bošweu ka boswana
 byale ke moka ba žhōma xoxobella, ka xore
 a ô - wa ô, e-êê êê-a o - wa ô e-êê
 êê-a ô wa ô. Ke moka ke yōna kōpêlō
 ya maxaola xe ba kxôtha hlôkwa. Melaô
 e e hlabiwaxo, xe ba kxôtha hlôkwa ke
 ana: Thalabudiba e wele tlapeny sekw-
 êkxwê a sexa, kare sekxwêkxwê o sexa
 a re ke sexa mantheledi a botlapê sekx-
 wêkxwê. Mašianoke a bolekkêtla mohlwa

789

K34/82

77

~~madiba~~ a re thōtōkō thōtōkō le madiba a lekhê-
 tla mohlwa madiba a lekhê tla a e pya, o tla
 re ke llê heng, kare ke tla re ke llê ke dišem-
 anyana tša xēu, tša ya nna Delokolla
 thōlê la motho, le mo bailang tswêlê le mo-
 rula le wēē. Sethethe sa ra nkodi se
 bala meloko, se mpala se dutši kae, se m-
 pala se dutši phateng ya more mohlōhlo
 mohlōmêla tšie, mohleng more mohlōhlo e
 wa o tla re bala o dutši kae kwee,
 ke yōna melaō e we bahlabaxo xe ba kxōth-
 a hlōkwa. Byale ke molaō tšatši le k-
 ngwê le le lengwê xe ba fetša xaja tšaxja
 baya hlōkweng. Ba e kxōtha ka buntši, a
 banyake xore mo ba thōma xoloxa, ke moka
 yaba ehlaēla a wa. Byale lebaka la
 mo maxada ba dutši ba se suba thōma
 xo kxōtha hlōkwa, modirō wa bōna e
 e le xohuma dinti. Ba huma dinti tša
 kxaxamêla le lebaki, byale ba dihuma ka
 buntši, ba disōtla. Byale xe ba thōmile
 xo kxōtha hlōkwa, ke moka baswadi b-
 a tsene modirong wa xo ehla dinti. Bye-
 le monna a bōna xore modirō wa din-
 ti o ba patlile ke moka, ore xo mosadi

789

K34/82

78

dira byala banna ba tlatla ba-re zhuša
 ke moka mosadi o dira byala, byale monna
 o rapa banna ba a ba tsebaxo xa botse xo-
 re ke ba ohli. Ke moka ka tsati lewe ba
 fihla, byale monna o nthša byala ka pitsa-
 na, o soma banna xore ke lebitseditše xore
 le tle le nthuše ka modirō wa xo ohla di-
 nti dimpatlile. A wa ke ona mojêlê wa
 mabêlê, ke moka o bafadinti ba ohla, ba
 e nwa byala. Byala bya boxolo xolo e be ba
 tsoxa ka baka la xore e be ba sahlakle e be
 ba e nwa ele ditheba. Ke a dirile byo bu-
 nti ba nwa matsētši a mabedi, Byale ke
 ele dinti tšona ba tla fetša kamoka.
 Byale ka moswana xodira, yo mongwê, ba
 yo hlwa ba ohla, xa xona mothe yo a ka
 ohlaxo dinti tša modikana a fetša a leno-
 ũi, ba difetša ka matsēma. O tlatkwa ke
 ba bolêla bare ngwaxa o re e psenne ka
 mabyala a dinti, eka kxōzi a kanodula
 a bolotša. Byale ke dinti difedile xo ohli-
 wa, ke moka ba lebella xore nōkwa et-
 letše, xe ba bōna xore e kletše ke moka
 banna, ba thōma xo ya ka mphathong
 xoloxa hlokwa. Xoloxa xoloxa banni

789

K34/82

79

a le masoxana, maxaola le ôna a baxôna xa
 neetsâ moluxi hlôkwa. Byale xe le baka la xo
 loxa xe lefihlile, monna yo mongwê le yo mongwê
 le maxaola ba tsoxêla ka mphathong, maxa-
 la ba walêla dikxone tsâ xore banna ba
 seke ba bolaya ke phefô. Yo mongwê le yo
 mongwê oloxa hlôkwa ya ngwana wela-
 we. Ba thôma xoloxa dikxape, xe xore mo-
 wêra yo mongwê le yo mongwê o swanetse
 xore a be le dikxape tsê pedi, e ngwê ke ya
 xo tsoma, e ngwê ke ya xoya bathong ka
 yôna, meapala ke yôna e byale le masê-
 lla. Kxape ba eloxa ka hlôkwa e telele, e
 dula dinokeng, maha le ditloo o thsêla ka
 nthse, ke sekêkete se sexolo, ka fase ke
 engwê byale ka xôdimu ke engwê byale
 ba diokaxanthšitsê dinokeng. Ba eloxa ka di-
 nti tsê pedi, byale le nti le lengwê le loxa ka
 theko e ngwê le le ngwê ka theko, ke xore
 ke ra xore le lengwê ka fase le lengwê
 ka xôdimu. Ba a pea metsi ka pitsa
 a xokolobisa dunda dihlôkwa xore xe
 ba diloxa tsâ seke tsâ ~~tsâ~~ rôbera.
 Byale ka moxô ba loxa meapala, ke
 dilô tsê ditelele byale ba diphathekxa ka

789

K34/82 80

mahwafeng. Ka motaxô ba loxa hlôxô, bya-
 le yêna a e khone ke batho ka moka, xona
 le ba sila. Byale mosila yo ke a luxile k-
 emoka, monna o botšâ mosadi xore o swame-
 tsê xodisa byala, ke moka byala byo we ba
 fa yêna mosila. Baxe ke byala bya xo-
 rôla kôma, a ba bolele xore byala ke bya
 hlôxô a wa, e kaba o botšê kôma ka xoria-
 lo. Byale monna o swametsê xobitšâ mo-
 sila ke moka a zîê a mmexê byala, are
 ke le buxile oile wanthôla kôma e mpa-
 lla. Byale le yêna o tla le boxa ke moka
 ba bitšâ mosadi wa xaxwe le bamotse
 waxabo, ke moka bahlwa ba enwa byala.
 Byale le baka la mo xo thôma xo ruthêla
 ke moka khôsi e ba botšâ xore ka tsatsi la
 xore bana ba tla tsusa. Byale kaxe ebe
 ba sa loxêle fêlô xotee, byale ba tla twa-
 la dihlokwa ka moka xore diê mphathong
 ya mošate, ba swametsê xo rokawa ntho,
 ba swala bošexo xore ba seke ba bôna
 ke batho. Pele xa mowe ba swametsê x-
 ore xo khôtha hlôkwa e fêla, ba luxile
 ke moka, masoxana a bitšâ maxabôla
 kamoka ke moka baya nabô mohlabetim.

789

K34/82 81

fase noheng ya makhutšwê. Mohlabeti
 (Phašaka), mohlabeti le bitšwa ke Ba-
 Pedi, byale ka mono bare Phašaka. Byale
 phašaka e ba iéma dipelo tša sedutu,
 ke moka batlilo loxa mabole a baxwêra, a
 we ba tšwaraxo le thekeny, ereng ke ba
 sepela wa kwa are šaphusaphu, moru-
 mo wa yona o thibile ke kxape. Byale
 ka moswana ba atšwa, e re ke letšati
 le sokoloxa, ke moka yaba maxala ka m-
 oka a kxobakane, ke moka mokxōši wa lla,
 byale ba tloxa ka lebeli ba libile mphath-
 ong wa mošate, byale banna ba šala
 ba balatela. Maxala a nthšê ke motha
 ba nohlaba mokxōši ke moka ba tloxa ka lebeli.
 Byale ke banna ba fihla, bare xobōna xap-
 e ko fedile a re sabōela ka xae, fêla le ko
 pole sa malōba, ro ledia šona. Ke moka
 yo mongwê o hlaba molaō o mongwê wa
 e ke ngodilexo ka metlakaleng a ka xō-
 dimu, ke moka ba o pēla yona kōpēlō
 ela, ba o pēla ke ba kxōtha hlokwa.
 Byale ke moka ba tšwa ka mphathong
 ka moka le maxalo, ba libile moeding wa
 nahotšweme, ba yo batšwalle kōma

789

K34/82 82

Keina la kōma bare ke Kwēna morimama.
 Ba huetšana leōpē la sepetwana, kemo-
 ka monna yo mongwē a tsena a rōbala, bya-
 le ba sekēla byane, ba mmipa ka byāna.
 Byale xe ba feditše modirō o we, ba thōma
 xohlaba molaō, bare, keile ka tšoxa e sale
 xosasa kare poroxo poroxo kare k̄wedi e se
 tšwe kae, kare e se tšwe sehlake xare ma-
 ko wa maepa, e kwēna morimama
 ya e ē e - e kwēna morima, ke xōna ba
 epella, ba bangwē ba fēla ba botša maxa-
 ola xore lehono ba yo nthša mašapyana a
 dipēba ka xare xa dimenyō tša lena byale
 e be lena banna, a le bōne moreko wa ba-
 nna xe ba rata xo tšwa o mokoto, a se-
 o mosese byale ka wa lena. Ba yo kodiša
 lešoba xore le be byala ka bōna. Byale
 bare xo maxaola molete ka maēmā a lena a
 xoboxa kōma, byale xo fēla xo tsena ka otee
 a fihla, ba se xo yēna wa e bōna kwēna
 morimama. Byale a e tšaboxa ka xōdimu.
 Kwēna morimama xe xo etla lexada le
 lengwē le le lengwē e fēla e thokonyera
 ka maatla xore ba tšē ba thšoxa. Ke mo-
 ka ba dira byale byale xo fihlēla ba f-

789

K34/82 83

elêla. Byale ke moka ba kloxê ba boêle
 mphathong, byale ba yo ba roka, ba kloxê
 mause mphathong o we ba yo eka mphath-
 ô, moxongwê, ba sepela ka yona ksepêlô eka
 ba sepelaxo ka yona xe ba kxêtha hlôkwa.
 Byale modirô wa methepa wa kaapea o
 tsoxile. Dijô tšê ba peaxo, a ba sapea di-
 jô tšâ xo swana le tšêla tšâ bodikana a wa
 ba a pea dijô tšê dibotse, ba dira manta-
 posana, le meirôxô ba baapeêla, le mapoto
 le byala xe ba dirile ba tšêla sethepeng.
 Ke tšôna dijô tšê dijaxo ke baxiwêra.
 Byale ba kwêra ba yo fetšâ beke tšê pedi
 ba sa rimamile, ke xore ba sa sepele, tšâ
 xoja tšâ bôna ka sôna sebaka sewe ba
 sa rimamile, ba swalla ke baditi. Xo rima-
 ma môna, ke xore ba tlwaêlle xobolêla ka
 moludi, ka xobane xe ba kare xo ba roka bare
 ba sepele, ba ka lebala, bakeng sa xobolediša
 motho ka moludi ke moka ba molediša ka molo-
 mo. Byale ka beke tšê pedi tšê, ba tla ba b-
 a tlwaetšê, xobolêla ka moludi. Byale ke mo-
 ka ka mabanyana ba yo bina ole, ke xore
 ka moswana ba tla tsoxa ba tšêa tšâ
 xoja ka nozi. Ke moka ba diti ba feletšê

789

K34/82

84

ke modirō. Ole e ne xe letsatsi le dikela
 kemoka ba ya ba khobakana khorong ya
 mošate, ke moka bare, boloka boloka a-a
 o - le, boloka re tlexê a - a - o - le.
 Byale xe ba feditsê ba boela ka mph-
 athong. Byale kemoka dikxarebe tša ba
 dikxobakantsê dijō le batleng le we ba kxo-
 ba kanyaxo kōna. Byale mothepa ya m-
 ongwê le ya mongwê, byale o bitša mox-
 wêra wa bō xore a tle a tšee dijō.
 Ba ba bitša ka mokxwa o, bare moxwê-
 ra wa bo mokête a tle a tšee dijō,
 ke moka yēna a dumela ka moludi, by-
 ale kemoka a fihla, a tšea dijō. Bya-
 le xe ba xwêra xe ba tšea tša xoja
 ba kwatama fase ka dikhikhuni
 a kōna a tšea tša xoja. Ba xwêra
 ba tšwara maxhêswa, empa ba ri-
 pēla maxhêswa ya šala e le difowa-
 na, byale xe a kare a tšea tša xoja
 a seke a kwatama dikxarebe dika
 bōna le kxeswa, byale a sōna molaō.
 Mokxwa wa xoja dijō. Ka ba jēle se-
 hlading a wa, khōrō e ngwê le e ngwê
 ba jēla felō xotee, ka ditswaneng tšē

789

K34/82 85

we ba tšwaxo ba tšwele ka tšona. Byale
 ba bangwê le ba bangwê xe ba feditšê xo-
 ja ba tšwala mexopo ba go fa dikxarebê.
 Ba šeba ka dinamama le mešôxô ya di-
 klôpya. Maxwêra ba e tšela malokê a ma-
 ntši, byala ke byala fêla byôna e ba swa-
 anêla xonwa ka maatla ka baka la xore
 baka tšaxwa. Ditlooo xe tšeba xa botse
 xore tša tšena mokotleng ke moka basadi
 bare ke peu, byale ba xwêra bôna ba di-
 hwetšana. Ba xwêra ke bathoka bana
 le lekkopêlô kudu, ba xahlana le motho o re
 dumêlang ba xwêra, ke moka le bôna b-
 are morena ka moludi, ka moraxô ke moka
 ba kxopêla mosadi go we, ka moludi, bare
 xo yêna hlalla ka ditlooo, xe are adixô-
 na ke moka bare xo yêna wa kônana. Ke
 moka ke modirô wa bôna, xe ba sepela b-
 ahlakana le go mongwê modirô ke onowe
 Modirô wa maxwêra o moxolo, ke xo bêtla
 mahê, mafêhlô, melangwana le mapara.
 Dilô tšena tša bôna ba tšama ba kxopê-
 la ditlooo le mahle-mahla, go we a ba
 tšelaxo ditlooo, ke moka ba mofôša le kô
 le lefêhlô. Xe e le bašemanyana ba kxop-

709

K34/82

86

êla molamo xoba le para, ba swanetsê xa-
 fa maxwêra mahea, le bôna ba tla kxon-
 a ba bafa melamo le mapara. O na ke m-
 edirô wa bôna a ba xapeletsê ke mokho
 ba nyaka xo kxopêla malôkô ka ôna. Mod-
irô o ba o diraxo ka baka la tshêlô ya
 kxôzi, ke xobêtla mefini ya matšepa, le
 xoriêma diphate tša dintla, le xotšoma.
 Byale mifini e, ba bêtla e mintši, byale
 batho batla ba kxopêla xa kxôzi, a ba kxop-
 ele fêla, ba swanetsê xo tla ba tswela m-
 apoto, le diphate tša mengwako le tšona
 dibyale. Byale xe baile xo tšoma ba bol-
 aya dipôfôlô tše dingwê dišala ka
 mphathong ke tša baxwêra, fêla banna-
 ng le dimpyeng molaô e sanoba onola
 wa ba dikana. Ranyale ke lexaola le
 we la xore xe ba bangwê ba kxotha hlôkwa
 yêna a seke a kxotha, byale a tla a tse-
 nêla kowa ba timamuxile. Byale ka xori-
 alo, xa xo sana se baka sa xokxôtha, xo-
 ba koloxa hlôkwa, ba loxa motapale o
 motelele, ba okxokella ka motaxô, byale
 baxwêra ba bangwê xe bae ya xo dira
 medirô ya kxôzi byale yêna a kxone xoya

789

K34/82 87

ka baka laxore a a para hlakwa, o šala
 a dutši ka marotong. Modirō wa xaxwe o
 moxolo ke xoxwala tša xoja, a xōxa moxapa-
 la lefase, batho ba tla sexa ba ba batem-
 wa, fēla xe ele batswadi bōna pelo dia-
 baba. Byale ke mphathō ona le ranyole,
 a ba kitimele xoja tša xoja, ba le setša
 ranyole a dikxobakanya, byale tšare kowa
 dikxobakane, ke moka ba ôpēla kōpētō e,
 burišwa byal bya pele bare xotla lefe
 ranyole motshedimoya, a e — lefe ranyole
 motshedimoya a e — . Byale ke xore ke
 yēna a tšamaxo a leka mairišwa, o
 tšena xae kxōrō, a marolla lekxako, a fe-
 ta a tšena xae a dira byale, a tšamia
 a ngata le merōxō, byale xe a feditšē ke
 xōna ba kxōnaxo ba iya. Ka moxō xe ba
 feditšē dijō ke moka o xwala mexopo e
 boēla ka dikxawebeng. Ke moka ke ōna
 modirō wa xaxwe. Moxatoxē ke kōša
 ya ba xwēra, ba ibina e sale xosasa le
 ka mabanyana. Ka mabanyana bare
 pele xaxore letšatši le dikēle, ke moka b-
 a fihla ba kxobakana, mowe le batteng
 lewe ba binaxo xobona ke moka ba dikē?

789

K34/82 88

disa le tsatši. A babini ba no khobakana
 ke moka yo mongwê, are, šelela le a ya
 byale ba moethiša, xe are šelela le a ya,
 šelela le a ya, le a maphirimô, a a, šile-
 la le a ya, šilela le a ya, le a maphirim-
 ô, a a byale byale ke moka a letša mo-
 ludi, ba boêla ka mphathong. Byale xe le
 dikêla ka thaba ba boya šape, byale b-
 a tlilo bina moxatoxê. Ba bina ba
 swere diphate tše ditelele, tšewe bar-
 exo ke moxatoxê, xe ba bina ba hlabaka
 mo lekamo ka tšona, le bôna ba sekoloxa
 natšo, ba kxanthša phašaka ya bôna.
 Kôpêlô e we ba yo pêlaxo, ya ka maba-
 nyana ke e, bare, o-la ifala o la ifalaa, o-
 la i-fala, o la ifala o la ifalaa, o - la
 i-fala, o la ifala o la i-falaa, o la i-fala.
 Ke moka xe ba letša moludi ba boêla ka
 mphathong, ka moxonyana dikxarebedi-
 abitša xore ba tle ba tšee tša xoja. Ka
 moswanyana ba epella kôša tšep-
 di, ke tšena, ya pele, o moxatoxê o mo-
 xatoxê, o moxatoxê, o moxatoxê o moxato-
 xê, o moxatoxê, o moxatoxê o moxatoxê,
 o moxatoxê. Byale ke moka ba letša

789

K 34/82

89

muludi ba homola. Kōpêlō ena ba e
 ôpêla le tšatši le sešula hlaba, byale wa
 kua ba letša muludi ke xore le tšatši le
 nthšitšē nkō. Byale ke moka ba thōma
 e kōpêlō, bare, o sare phatla morwa
 marungwane, o sare phatla morwa ma-
 rungwane, o sare phatla morwa ma-
 rungwane, o sare phatla morwa ma-
 rungwane, byale byale xo fihlêla letšatši le ro-
 xa, ke moka ba letša muludi ba boêla ka
 morotong, ka moraxō xa sebakanyana ke
 moka dikxarebe diabitsā ba yo tšea tšea
 xija. Byale dikōpêlō tšē ke tšatši le leng-
 wê le le lengwê, wa kua ba sa diōpe-
 le ke seila xohwile motho. Dikōpêlō
 tšē ba diōpêlaxo tšōna di noswana le tšena
 tšela tša ba dikana, byale xo nofapana ka
 kōpêlō ya mo ba rōbala. Ke xore xe ba le
 ka mphathong, ba a pola dihlotwa, xo a pola
 bare ke xo tšabolla, byale xo e para bare
 ke xo tšabêla. Byale xe ba tšabotšē ka
 ona mokwa o we, xo sala masejella
 (difoto) ba dirwala matsoxong, difakeng le
 matokong, tšōna a dirudiwi ba tla diro-
 la xe ba rōbala, byale ba dirola ka yōna

789

K34/82

90

Kôpêlô e, morwa tholotone, le šokxo lešokxo,
 morwa tholotone, le šokxo lešokxo, byale by-
 ale, xe ba dira ka ôna mokxwa o we ba
 dira ba rola maseella, ka xophakisa
 yo we a šalaxo a sa rola kowa mu-
 ludi o ndile, wa teiwa, ka xobane ba
 kitimêla xo e hamotša. Byale xe o hlalifi-
 le, e rataxore wa dula o sephisitšê
 xote xe bathôma xo êpêla kôpêlô, o ph-
 akisê xonthša. Ke yôna kôpêlô ya bo-
 xwera ya xo rôbala. Moxwêra moxolo
 o ya o taxa ka mabanyana kxôrong, by-
 ale bale batia moropa, ba xwêra ba ba-
 ngwê ba dirile le firi ba xo etetša moxw-
 êra moxolo, byale ba xwêra ba ba xodira
 lefiri, ba ôpella ka meludi xe moxwêra
 moxolo a šetšê a taxa, bale le bôna
 ba ôpella, byale bôna ba o pella kame-
 lomo. Kôpêlô ena ya moxwêra moxolo
 ba e ôpêla ka mokxwa o, e moxwêra
 moxolo e, e le moxwêra moxolo e, moxwê-
 ra moxolo wa kôma e, kxwola o lahle
 mokxwête, a fêla a šibasiba le kxô-
 rô, a taxa ka mokxwa o a ka kxona xo.
 Byale moxwêra a a xodira lefiri a

789

fêla a hlakêla, a lebeletšê moradi yowe
 a nyakaxo xobatomêla moxwêra moxolo, xe
 ba ka mōna ba swanetsi xore ba motiê
 kaditxati tšê ba diswerexo, ka mokxwa
 o ba ka kxonaxo. Taba ya bobedi bale-
 beletšê xe moxwêra moxolo a ka phereket-
 šwa a wa, xore ba kitimêle ba motibane-
 tšê. Byale xe moxwêra moxolo o-raxile o-
 lapile byale o boêla ka sedutung, baxwê
 sa bala ba mošala moxaxô. Moxwêra m-
 oxolo, metšabe ya xaxwe ke meapala fêla
 ba diwa, meapala e mentši e metelele,
 byale ke moka, ba e rokaxanya, byale mo-
 nna xoba moxwêra yo we a nyakaxo xo-
 raxa, xe a tšabêla, o diô tšena ka xure
 tša kha tša êma molalely, hlôxô ya ôna
 ba loxa e telele, eka ke ya tšie e baxexo
 ke ma moklôhlôpudi. Byale xe motho yo
 we xe a kxona xo raxa, xe bare kxaola o
 lahlê mokxwête, o kha kwa a kxaola
 meapala e wa kowa le kowa, byale
 baxwêra ba kitima ba e ya batôpa.
 Banna le masoxana le bōna ba ême
 mo ba lebeletšê, tšōna tšewe a kxaola-
 xo diwa kowa xore ba tšopê, ka xoba-

789

K34/82

92

ne bahlōka xo hlōkōmēla basadi ba ka tōpa
 byale batloxa ba bōna kōma ya banna. Peta
 ka xore moxwēra moxolo a ē, xo raxa, ba bul-
 utš'i ba thōma ba dira mabyala a dikx-
 uale, byale mabyala ana ke a xoxa lefa-
 xō la ba-xwēra, le lefaxōla bale, byale ke
 xore thātš'i le we ba nuxo mabyala ana a dikx-
 uale, ka mabanyana baxwēra ba swanetše
 xore ba xōrōxē, ba tlilo rōbala ka lefaxong.
 Xe ba tloxa ka mphathong, ba ḡpēla kōpētš-
 e, bare, boloka boloka, a-a-o-le, boloka ret-
 loxē, a-a-o-le, boloka retloxē, a-a-o-le
 byale byale ke moka ba ḡpēla xofihlēla
 ba ya tsena ka kxōrō. Byale mowe moh-
 labendi, ore, ya tsena ka kxōrō, o ya tse-
 na ka kxōrō a-a-o-le, ya tsena ka kx-
 ḡrō o ya tsena ka kxōrō, a-a-o-le.
 Byale byale xo fihlēla ba tsena ka lef-
 axong. Ka sōna sebaka sewe seko-
 koi se ka sedutung. Byale sōna
 se neetš'a mosebetho byale ke moka bat-
 ho ka moka ba sēbētha, le moxwēra m-
 oxolo wa raxa. Xe baxwēra ba rōbala
 ba a para mathebō, e seng xo swana
 xe ele badikana ba tloxa xo ba a para le-

789

K34/82

93

thebô lakxōi e kxo matsididi. Ke xana elem-
 oha e swarane, tšatši le lengwê le le leng-
 wê ba ôpêla boloka boloka, ba e ya ka kxō-
 ony. Byale, xo fihla le baka laxore moxwê-
 êra a hlaxalwe, ka lona le baka lewe ba-
 sadi ba lema mohlaka, xe a ka xahlana
 le motho aie wa motia a kšāba a tš-
 ena serapeng, ke moka xo fedile ka xobane
 moxwêra a tšene buribeng. Byale mowe
 ke xore moxwêra yo mongwê le yo mongwê
 o hlaxaletšwe, byale, ba swanetšê xore xeb-
 a bina moxatoxê ba ôpêle kopêlō e, o tšā
 nkêpa ka malauhlana, o tšānkêpa, o tšā
 nkêpa ka malauhlana, o tšānkêpa. By-
 ale byale, byale ba kxalabye mowe ba
 fêla ba bats'a kxōi xore kōma e hlaxal-
 etšwe, ba alošê thōbêla. Ke moka bano
 ôpêla yona, byale mafelong kxōi e swa-
 netšê xo bakwa xore bana ke nnete ba
 hlaxaletšwe, ke moka, ere xo batswadile
 swanetšê xo nthā dikhlahle. Dikhlahle
 byale motswadi yo mongwê le yo mongwê
 o nthā puti, xo fihlêla ba fêlêla ka mo-
 ka, byale, xore baxwêra ba ba kao, ba
 swanetšê xo tēma le gata, ke moka mo-

789

K34/82

94

xwêra yo mongwê le yo mongwê xe a feta
 ke moka ba sehla ^hpathe le dika, byale byale xo
 fihlêla ba felela. Byale le para lena la
 madika lodula le kxoši, byale mohlango we
 banthšaxo dilahle, banyakêla le para le len-
 gwê, ke moka yo we a nthšaxo, ba sehla le-
 dika, madika aia a swanetsê xolekana
 le madika aia a lepara la pele. Xe ba
 feletšê xonthša sehlahle, ke moka o tsibša
 batswadi xore ka tsātši la xore, bana bat-
 la loxa, byale ka lona le tsātši le we ka
 morwema ba tlaxo tsoxa ba loxa, ba tlilo
 rōbala kxōrong ba lala ba sebetha
 bošexo kamoka. Xe boesa ke moka ba e-
 ja tša xoja ba fetša, ke moka modirō wa
 bōna ke xohlwa ba tōpêla hlōkwa e e fala-
 tšexo fase, ba e fakêla ka morotong, xore
 xe moroto o e swa ka moka xa tšōna di-
 swê. Xe ba feditšê modirō o we, ke mo-
 ka baya ka nokeng xohlapa, xe letsātši le
 ya madikêlō ke moka moroto wa swa, ba
 xoba moxobō ba libile kxōrong ya mošate.
 Basadi kowa kxōrong mokhulukwane ke
 mokhulukwane, mokxani ke mokxani, ke moka
 ba la maxokō kxōrong, ba fihlela ba dula xō-

789

K34/82

95

dimu xa ôna. Byale Kxôši e tla fihla ya
 êma ka maoto, ya re xobatswadi ba bana, tše-
 ang bana ba lena letloxê nabô, loba le bolaya
 ka noši, re ele xoalôša ke a lûšitšê xa botse,
 le a bôna ba tšhabile. Ke moka a xoma a le-
 bella dialoxane, are, xobolla le bolotšê bana
 baka le a luxile, fêla le le moxê tsela ya dip-
 hixi, ke malobisê, ke xore lehu la basadi. Ke
 moka ba palakana nabô le lona tšatši lewe.
 Ke moka ba feditšê ke banna, byale ditxang
 tša bôna e swanetsê xoba tša senna.
 Ke xore mo boxwêreng a xona le bollê, le bollê
 la nthse, ke xôna xonthšê dilahle.

Mephathô ke xore e rediwa
 a ka mokxwa o, ke xore re ba yo bolla, mpha-
 thô o mongwê le o mongwê, o bolla le Kxôši ya
 ôna, byale mphathô o we o swanetsê xo bi-
 tšwa ka tšwa la Kxôši ya bôna. Mono a xo-
 na leina la mphathô, maina a mephathô
 ka moka a tšwa a le Bopedi. Byale ka
 leina la mphathô o mongwê o, bare ke Man-
ala, ka mono bakeng sa xonalo, bare ke Mak-
wa maiêma ka setêpê ba xwêra ba Kxôši.
 Ka mono ba ana ka baka la ntwa ya ngwa-
na mohuba le mafêfê. Ka moraxô xa

789

K34/82

96

Manala ke Madikwa arotia pele, byale
 ka moraxo xa Madikwa ke Makhalwa, ka mo-
 raxo xa makhalwa ke Mankwe, ona mphat-
 ho ba o retse ka bakeng la xore baile, ele
 madikwana baile xo tsoma ba bolaya nkuwe
 ka molamo, ke moka ba napa bare mpha-
 tho wa bona ke Mankwe. Ka moraxo xa
Mankwe, ke melau, ka moraxo xa melau
 ke Matuba. Byale mphatho o wa matu-
ba o ile wa bolotša ke Nthšobane Mohla-
be o be a swaretšē, mongwa setulo e
 be a sexōna xae, a ile boxwara xwara, byale
 o ile tsatši a boyaxo, a hwetšana ba bolla bo-
 xwera. Byale ~~#~~ Nthšobane are xo bona xore
 mong o tlile, a kwata a tšea setšunya, a-
 re a sašupa yaba batho ba mōna, ba ph-
 aisa setšunya sa thunya theko banapa
 ba moamoxa setšunya. Yaba Mafokha are
 a mokhalabye o xopotšeng, fêla mola ebe e
 sepapa ebe a swanetšē xo takiwa mona
 xeng e, a wa ba rapêla tša fêla. Ke moka
 mokhalabye anapa a tšwa setulong ke
 lona letšatši lewe. Ka moraxo xa Matuba
 ke Manzana, ka moraxo xa Manzana ke
makhalu, ka moraxo xa makhalu ke maxa-

789

K34/82

97

sa, ka moraxô xa maxasa ke madikwa by-
 ale mphathô o ba o reletsê leina la madikwa
 a pele. Xohlaxa byale mona mphathong ona
 wa madikwa, baile xe ba wêla boxwêra mon-
 na, ya mongwê bare ke ngwabatsêtsê e be e le
 moxwêra byale a hlaxa. Ke xore oile a thôa
 ba le dihlôkwa, a ya a hwetsana le riba a
 ferkêla ka nthse byale a tloxa a ya xae.
 Ke a fihla xae, ka lebaka la ka mabanyana
 a fihla a manalla ka letudi, byale xe ba du-
 tš'i baetš'isa ba kwa a xôhlôla, byale ba thôm-
 a xo butš'isa xore ke wena mang, a na homola
 byale ba rumaša dipône ba monêketš'a ba bô-
 na xore ke ngwabatsêtsê. Byale bana bare
 xo mma bôna, ke ngwabatsêtsê, byale mma-
 xô bôna a thôma xo makala. Byale ka xe ta-
 ba e boxolo xolo e be e ila, byale mmaxwe
 a mokxalema xore a boêle mphathong le
 bošexo byo, byale, monna a kwa xore kxa-
 lemo e we a kxalimiwaxo ka yôna a
 se. yô na kxalemô. Byale anepa a tloxa
 a tšobala ka ditibeng, byale bya se xosasa
 e sale xo sasa a napa a thšaba a
 ya mabutung. Sewe boxolo xolo barexo se
 aila se aile, ngwabatsêtsê a napa a se.

789

K34/82 98

sa tseba lêxa. O ile a re a sa soma mo-
 we le burung lewe ke moka modiki a fihla
 are xo yêna, a hlôkwa o ebele kae, a wa
 a molaeletša, ke moka a ya a tšea hlôkwa
 a iša ka mphathong. O ile a la molêla ke
 sekxowa nkabe a bolailwe. Byale le xa
 kolebyale, o ile a bolawa ke matxowa ka
 baka la xore o ile a hlaxa komeng, byale a
 xafe, a utswa sethunya sa matxowa
 a xoma a bathunya ka sôna. O ile
 a bolaya lekxowa ka sôna, byale a th-
 šaba, a ya a dula nokeng ya matxu-
 tšwe, a fetoxa phôôfôlô a phela kadi-
 nozi, le dinama tša diphôôfôlô. Lexa kole
 byale baile ba monyakisša xo fihlêla ba m-
 oswara, baahludiba matxowa ba moah-
 lotêla khu. Ke mphathô wa madikwa
 o we. Byale xona le mphathô o mongwê
 šo, wa ka moaxô xa mangana, bare ke Ma-
 nala ba o tetsê moeto wa manala a pele.
 Ka moaxô xa madikwa ke maxakwa ke
 xore mphathô ona, a waba lekxôzi, ke
 ka mokxwa o we elexo maxakwa.
 Byale ke nke ntwa e a lwana, xoêta
 maxakwa pele, ka moaxô madikwa byale

789

K34/82

99

byale. Mabaka a mokōma ebolla xape.
 Ke xore kxōi ya bolotšā lenyaxa, e swanetšē
 xore e seke ya xoma ya bolotšā ngwaxa o
 otlaxo, xoba o la o tla. Ka molaō o swa-
 netšē xo fetšā dilemo tšē tharō ka sabo-
 ne a bolotšē. Ka bakala xore xe ngwaxa
 o katla a bolotšā, ngwaxa wekta a bolot-
 šā, xa se molaō ka bakala xore o tla hwa
 a ka pela. Xe baxoloxola bare thšupa e a
 ila ba rerešā, ka xobane mphathō waxo
 šupa kxōi e swanetšē xohwa a išia.
 Byale ka Malalatsobeng heweke, e be e
 sekxōi, fēla o be a tša kōma, byale
 e rile ka ngwaxa wa bušupa bya moa
 tša kōma ke moka a hwa. Le Mafotha
Mohlabe, o ile ka kōma ya bušupa a
 hwa a išia. Xo byale kxōi xe ehwa
 ka molaō wa yōna e swanetšē xo šia
 kōma e bolla. Kxapeletšō mohlankane
 yo mongwē le yo mongwē ke swanetšā ya
 xore a ē xobolla, xe a thšaba xoya xobol-
 la, ele, xore ke lebaka la xaxwe la xoya
 xobolla, ba swanetšē xo mokapeletšā. Ke m-
 oka papaxwe, a matšee ka letšōxō, ke m-
 oka, a fihlē na ē ka mphathong ba fihlē

789

K34/82

100

ba molotšhe, byale ngwana wa mohuta o
 we ba swanetše xo mohlōkōmela, ka baka
 la xore kxopolo tša bōna bare a ka zloxa a
 hlaxa. Molaō a o dumele xore motho a seke
 a bolla, a wa dintu tša monōpō a dinyane-
 xe. Dintu tša monōpō bare mosobō, ka xa
 bane ka mo xare xa mosobō xotlala dilō tše
 dingwē tše disehla, byale dilō tše bare ke
 dikōkō, dibile diainkxa. Byale lexona taba
 ekxolo ke xore, xe lešoboro le rōbala le mosadi
 le a tswenyexa, ka xobane, pele xa xore a mē-
 nye se mēnyo a ka seke e kxona xo tse-
 nthša, byale taba ewe a ya loka. le-
šoboro ke sehlōla, xe a ka imiša ngwan-
 enyana, mohlantšeng ngwana yo we a bēlēxaxo
 ke ma fella ntlong, ba bolaya ka xobane, ke
 ngwana wa sehlōla. Byale ka lešoboro
 la xa Raxanya bare, ke sentso; oile a
 imiša mothepa wa xo tšwa xobolla, byale
 xe ba butšiša mothepa xore le rumu ole
 hwetšane ka e, ke moka monyana a šita
 xore a ka se ke mang, ka baka la xore o hlo-
 dile, a khōma a nohlomola, byale ba no tšw-
 ēla pele le xobutšiša, xo fihlēla monyana
 a bolēla, byale batswadi ba makala. Xo

789

K34/82 101

makela xa bōna baile ba fa ngwana wa
 bōna sehlare sa xophuma, byale a wa a ph-
 uma. Ke xore ba thšaba le ēpuna la ngwana
 wa bōna, ka xobane batlare xobolēla ka yē-
 na lehlō le lengwē la fēla letla batwading.
 Ba nyakišiša kudu xore batwadi ba xaxwe
 bōna e be bale byang ba phelong bya bōna,
 xe ba kakwa xore mmaxō bōna o kile are e
 le kxaebe a babya kudu, bare a wa o be a
 sa ba bye e be bantšha mpa, a wa a dimi-
 akatšē, a ledumi le tšwa nthšung, ngwa-
 na xa se sehlōla, xohlodile mmaxē pele. E-
 mpa le xe ba nodiva taba e we ka sephiri
 basadi ba motse ba swanetšē x. tšeba, by-
 ale le bōna batla nouta taba e, ka xobane
 ke taba ya ngwana wa bōna. Byale e ka
 na phatlēxa tšatši le basadi ba ka fapana
 ba ēmana, ka xobane mowe ba swanetšē
 xe batšana tša kxole, byale ke mowe batho
 ba ya xo bakusa xore mokēte o kile a ēma
 ka mokxusa o: Lešoboro le byale ka mosadi
 wa xobēlēxa mafella ke xore mosadi yowe
 o hlodile, ngwana yo mongwē e swanetšē x-
 ore e be mafella ntlong. Bere motho a
 sepudi e reng e na le mathwélē a mabedi

789 789

K34/82 102

ya tswala diputšanyana tše zharo, byale
 byale putšanyana e ngwê e hlaēla letswētē.
 Motho ke Kxomo o swanetsē xobēlēxa ngwa-
 na ka o tee. Byale bana bamehleng ena
 a ba sa xapeletšwa, ba noya ka botšhatē-
 lo, ka baka la sekxowa se, ba bangwê ba
 bile ba tšere basadi, ya we bareng ke Kō-
 ma a difele ke Hanoya ke bolla, leina
 laxuxwe bare ke Photo Masete. Byale ba
 fēla bare xo yēna o tlaya neng xobolla
 a fēla are, a wa ke tlaya, ditšōma a
 difele le hono o bile, o tluxile mo naxeng
 e o tšotšea mosadi mowe xotletšexom-
 ašoboro a xabō nareng. Byale ba tile ba
 nolobana, a belexe, byale ba fēla bare
 a lena xe baxoloxolo bare selō se se ailele
 kopola xore ba bolēla maaka, a wa a se
 maaka, ke ditšōla ba hlōdile, ke moka ke
 e ēpana. Bomma salang ke xore pele xa
 xore ba ē xobolla, la nhta xe ba tloxa kaxae
 lešoboro le lengwê le le lengwê baya ka
 nokeng ke moka ba ya ba muma metši
 ka ditšōma tšea bōna, byale ba tšwa
 ba kitima, ya ba ba beile le bea Kxōtōng
 byale ba hla ba tswela ka nthse. Byale

789

K34/82 103

Ke moka ba tšea lebea la metsi ba leiša
 ka lapeng la mohomaxadi, byale ke moka ba
 ba beula bommasalane, ke xore peudi ya
 nthse ba tšama ba xoxometša, byale ke
 moka ba ya kxōrong ba ya bina koša e, bare
 bommasalang re a madilō, bommasala-
 ng re a madilō, byale byale ke moka mok-
 xoši o kxone, o lla, byala ba kitime ba t-
 etšē kxadi ka moxō. Samphaka wa mo-
 xaxeshu e be ele makwale šua le Mokholōkō-
kō šokane, ke bōna ba fetši ba pōlō tša
 bana ba batho, byale xe ya mongwē a ile
 a seleka mokhalabye xoba a fere a mm-
 axō, a moxana ke moka o tšilo tšōšetša
 mafela xa ngwana, are xe a moripa pōlō
 a dišahlametsša. Byale xe ba motša xore
 yo a wa modira xa batse, ke moka a fê-
 le are, a wa dikxoši a ka dira ka kxōle
 ke dio phonyokxa ke mphaka. Kalafō ka
 lafō ya ba bundi, enoba xorratēla ka dip-
 hēphē tša moxwadi xwadi, byale xe boesa
 wa katolla, byale wa hlatswa, ya dula
 e le e batse. Ke ele dihlare tšōna a ba
 tšēle ka xobane ba ka phakiša ba ba
 maxoala, ke le baka le we ba tšexo

789

K31/82

104

dikxwedi tše tharo, ka ya bone ba kxona
 ba aloxa. Ke xore ba tšwa ka lebalana, ke
 moka bathōma xobala, ke moka e ngwê ya
 balama ya xoma ya hwa, ya balama, bya-
 le byale ke moka ba tlilore ka lebalana la
 kxwedi ya bone ba kxona ba aloxa. E le
 xore ba tšwa ka kxwedi ya (tseladiatibana)
 bare ditsela tša xofola mabele kudu bare
 ke madula xae (may) ka lebalana la yona.
 Mesobō ke ditsibana tše we barexo xomolot-
 ša sa sala se swere ke samphaka, bya-
 le bare xo dihlōhlōmela ka le šimêlō, ba ya
 ba dišimela mowe xo dulaxo ba mosate,
 ke ba e a malaony ba swanetsē xo tšea
 ba ē ba tlēmelle mosimeng, mosima
 ke ~~phate~~ phate e telele e we ba e ēpēla-
 xo xare xa moroto, ke moka ba tšea dip-
 hate tše dingwê tša dikxwêxa ba k-
 xweša xo tšōna xore dilekelle ka yona
 byale ba rōbē mahlare ba rulêlê ka
 ōna. Ka moraxō ba tomola byane by-
 a matsheke ba rulêlê ka ōna. Xo rulêla
 xa nthse, ba no foša byane xodimu
 xore bonodula. Le xōkxō la nthse ba
 no ēpēla dikōkwanē, byale ka mo diba-

keng ba ēpēla mašaša, ba xwaella ka ma-
 byane le mahtare. Molomo ōna a o tswa-
 lle, byale baditi ba dira makubanyana a bō-
 na, bōna ba xotša mollo, ke hobō ya bōna eb-
 a ō-raxo. Byale ke ba šetše ba bulutšitšwe
 ke moka ba nyakēla metsakwane, byale ba
 o kxēiexanya ka boxare, ke moka ba thšela
 thšidi ya kōma, byale yo mongwē le yo mongw-
 ē a kxēia, a ja ke moka a metša. Ke xote
 thšidi ena ke mesobō ya bala baxoballa pele,
 byale ba išitše ke le-role, ba phahlaxanth-
 šitše le dihlare tše dingwē. Ke dinga-
 ka o kwa die dinyaka moxomellel bara
 yōna mesobō ya kōma, ke pēkō ekxolo ya
 malekō, byale dingaka ba fēla ba ekxopel-
 a ka kxōši, e seng ngaka ya mošemanyana
 ya mokhalabye, ke yēna yo we kxōši a ka
 mofaxo. Boethuaro mmundi ba mow-
 ara ka mokxwa o ba kxonaxo ba tšaiwa.
 Kudu sehladung mowe bajēlaxa ka xoja
 ka sōna, ke xote ke ba fihla badikulūša
 sehladu, ke moka ba kwatama ka matō-
 lō, byale ke moka bare tibi pakka bya-
 le o swametšē xo thiba ka serētha
 sa loto le lengwē. Ke yo mongwē a

ka lebalala a seke a t'hiba pakka, o t'la
 kwa t'upa e motia, lentawê le motsema
 la xore t'ibi pakka. Ka na mowe o xipolex-
 ore, ba ja dijô, yo mangwê šoka mo m-
 oraxô ka lena o swere kxat; ya xoleleša,
 wakwa are phakišang (a bošakiše). Ke
 moka motho o kxêma buušwa a lebele-
 tšê fase, wa molebella o t'la xotia. Ke
 motho yowe a le dišaxo xe a na leswele
 wakwa are, ka rakhara ke kôma, a ot-
 homile xoletia, maraxô, a dikkuluxana-
 beng. Lexa xok byale o seke wa moleb-
 ella, yo mangwê le yêna, o t'la tšwa
 a theuxile, are xo yola moditi xoba monna
 are, ke a tsena, byale xe a sahlomphe
 yo we a lelexaxo, a tššoxa a tsene yola
 a tššaba, o t'ilo le t'ia ka mokwawa wa
 xomakats'a, o seke wa tššaba wena
 tšša xoja le phakiše le fetšê tšša xoja.
 Ke moka ba t'lene manyabahlala la kh-
 utš'a. Ka tššatši le lengwê xe xobolla te-
 na mphathô wa ma dikwa, e rile re
 sale sehladung, kxoši ya fihla, o xopole-
 rena a re mone re le beletšê fase xo-
 ja dijô, ra seke ra phuphutha. Ke

re tla thōma xo mōna rekwa baditi
 bare xo moditi yola a-re dišaxo, thšaba
 raxo, bare, kaxare mu, le yēna e thšaba
 xe ba dira byale ba lahlēla ditxati le bath
 eng. Byale rena re ile xe re re re a lebella
 ra bōna xore ke kxōši, mmalō, re ile xe re
 re re thōma xo phuphutha yaba a resa
 thūša setō. Ka tšōtši lewe re ile ra tsw
 alla ke kxomo naxeng. Morena a tōpa
 ditxati ka moka a dikxobakanya felō
 xotee, byale a bitšā ka otee ka otee
 a motia ka mokxwa o a ka kxonaxo
 a bile a raxa le ka moletše, a dira by
 ale xo fihlēla re felela. A re xe are o
 e xoma e xoma motho wa xonyapya
 (xōōta) e motia ka mokxwa o o šiša
 xo. A xoma are tiki, byale ka bakala
 xobolla, e ona se oka sedivaxo, ra xo
 ma ra boēla xoja, yaba o dikuluxa
 le rena ka thupa, e tia maiaxō.
 Yaba rena se sexolo re lebeletše xore
 re phakišē xo fetša dijō mohlomongwē
 ra ka hwetšana bo ka one. A wa ra re
 xo fetša xoja tšā xoja e xoma a boēla
 ka xae, baditi ba utuluxa mowe ba xo

789

K34/82

103

ba ba utamile, ke moka pra rôba mahla-
 re ra xobella, ra tšua raya molapang
 xoriêma mahlômô. Ke modikana yomongwê
 a ka lwa le modikana yomongwê, ke ba
 fihla mphathong ba yobafa kxwantha.
 Byale ke xore yomongwê wa tšenama, by-
 ale yo ba la mongwê a tōpa kxati, ke
 moka a tia yola kxati tšē nne, byale xe a
 feditsē yola le yēna wa tšenama, yola
 le yēna a motia dikxati tšē nne. Ke
 xore le xe ba salwa ba notoxana molaō
 ke o nowe, ka xobane banna a ba roxa-
 ne. Mmuni a hlomphiwi a wa banodi-
 ra ka yēna ka mokwa o ba rataxo, ana
 bo e ka rabêlō. Hlomphanō batho ba mma
 mphathō ka otee, ba hlomphana, ke ba ka-
 hlane, o kwa bare dumêla pholo engwê,
 byale xe bana le ba mphatho o mongwê ba-
 se xe ba tšere maxane, ba bangwê ba ka-
 netsā ba bangwê, a wa etla ba kxang
 e kxolo e we e kabang ya bakka ntwa.
 Byale ka xobane ba baxolo ba tlare ba
 se nyatša, byale bala le bōna bare ba bō-
 na xe ba se boletšē pele, ele xore ba fi-
 yo tloxa nna ke ba feta. Ka xobane xe

789

K34/82 109

ele wena lešoboro le kxolo, yaba mokolowa
 xaxo e sale lešoboro, o ka seke wa ya ko
 bolla, ko swanetše ko bolla mokolo wa xaxo
 pele wena o šale o bolla ka moraxô. Molaô
 a o dumele xore o ka ya wa bolla le mokolo
 wa xaxo, ka baka la xore o tla m mônêla, by-
 ale wa seke wa mohlompha, le banenyane
 ng xobyale. Byale yo a senaxo mokolo wa
 xaxwe a ka noya xobolla, ele xore o tloxe-
 tše bala ele ba baxolo, byale ke bôna ba
 we ba fêlaxo ba tšea khang ya ntwa.
 le xôna taba ya bobedi xobolla ke xofelexe-
 tšana, xona le matšeka le bomamôlwane.
 Matšeka ke ba baxolo, byale bo mamôlwane
 ke ba banyana, byale bo mamôlwane ba
 swanetše xohlompha matšeka. le mamôlw-
 ane a ka roxa letšeka, letšeka lena le
 molaô wa xotia mamôlwane, a xoilxore a
 mônêla a lekane naê. Ba ka nore thaka
 fêla a seke a moroxa, xe a moteile ba
 kare ba butšiša ditaba ba hwetšana xore
 yo monyana o tuxile yo mokolo, bare xoyo
 monyana ona le phôšô, motho yo ke yo mok-
 olo, xaxoile xore wa bolla naê. Dhibedi
šerai o be a swanetše xobolla le maxam
 mause

789

K34/82 | 10

byale a tibêla ke moxolo waxaxwe, a tla
 e bolla le madikwa, byale bomamôlwane ba
 maxasa ba re, rena ke rena maxasa ke re-
 na baxolo balena. Byale ka thaki le lenqwê
 makhine Dhobetsane a roxa, Dhibedi, byale
 e kwata a motia tše nke xo a sexa fêla.
 Molato a waka wa ba nthse, ka baka laxo-
 re, makhine olebile, polêlo a swanetše xo
 mohlomphe le xe obolatše pele a xokxathalexe
 yo ke yo moxolo. Byale xe ba bolatše ba fe-
 ditše a wa ke banna byale. Byale bana le
 molatō wa xore baka fereka methepa, ba
 e fereela xo tšea. Byale le xe banna ba
 dutši Kxōrong, xe ana le polêlō, nka re xe banna
 ba dutši ba botêla ditaba o na le swanê-
 lō ya xobolêla, le xe polêlō tša xaxwe ba
 ka seke ba dihlōkōmêla, empa xo motele-
 tša xona ba motheletša. Le ntwi la xax-
 we le xe lekwalā, a xona kaba, kudu ba
 rata xore a theletše se we se botêlaxo
 ke bakxalabye, ba noxopola xore mafellō
 e tla ba monna wa xokxōna xo bolêla.
 Mo we bare monna ke sekxate ko meng
 wa tšena. Ke monnanyana yo we a re-
 xo xokwetsāna bantšo ba bolêla, byale ke

789

K34/82

|||

moka a fihla a dula, ka moraxo a dumedi-
 ša, byale banna ba tla mmema xore a hwetšas
 ne re ts wese ditaba mo, monna wa kroši.
 Byale le yēna are a wee thobēla diak-
 wala, byale xe ba sa motsebe, xore o bolo-
 tšē ba motseba ka baka la xodumediša, ka
 baka la xore le sobara a leke le dumediša.
 Byale xe ele monna, a swametšē xodula a
 zheletšā pele xe ba bolēla taba. Basadi ba-
 nna ba noba le mphathō ka o tee, byale
 kaxe ba bolla ba bapetšē, Maxasa ke xore
 basadi ba we ba xobolla le maxasa
 le bōna ke maxasa. Byale xona leke
 baka le xonobollaxa basadi, fēla, ke ka-
 baka la xore xole xwahwa kroši, byale
 basadi balla sellō ka kōma ya basa-
 di, byale bale bause ba sellō a bana-
 na leina la mphathō, ke maxakwe
 ba tla letēla xe xotlilo bolla bahlantana
 na ba kxone ba hwetšāna leina la
 mphatho wa bōna. Ke nala Molaš
 xore ka moraxo ka lehu la kroši xo sw-
 anetšē xobolla bale fēla, badikana
 ba tla kxona ba bolla ka moraxo ka
 mafēlō wa nywaxa ka o tee, ke xōna

789

K34/82

112

bala ba swametšhe ~~ka~~ xahwetšana mpha-
zhō ka bakala bašemanyana.

Basetšana xowēla.

Bathuba lebaka ka letee le bahlankana,
byale ke šetšē ke hlalutšitšē ditaba
tša bōna tša xorwala marula a xobe
xe kxōši xore banyaka xoballa. Byale
lehono xe ba xwēra ba bōna ba we elexa
bahlankana, xe ba tšusila ba ile kampha-
thong, bōna bašala ba utšusa moropa
ke moka ba ya sexolong. Sexolo e noba
kantle le mafōrō a kxōši ya mošate, by-
ale ba re xotšea moropa ke moka ba nob-
wetsšana lefoka, ke moka ba tia moropa
ba o pēla dikōpēlō, byale batlaba ba
buduša felō fawe. Byale xe bahlankana
xe bare o tša, bōna bare laka-mmarōtwe.
Byale dikōpēlō tše use ba dišpēlaxo
ka sexolong ke tšena: Makōdinyoko,
laka-mmarōtwe, Sobeledi, lesesela le
Alena moya le ngwana wa kxōši. Byale
ba dišpēla ba tia moropa, xe baba homtša
ba tšiba moropa ke moka ba homola. Byale
le dikōša tše ba dišpēla ka mokxwa o,
fēla ba žhōma ba hlaba molaō, byale mol-

789

K34/82

113

aō wa bōna bare ke xoiēkla, banoba le mo-
 laō ka otee fēla. Byala ba oīēkla ka
 trela e, ke lengwale ke le monna, ke le mo-
 hlaba wa Kolobē, Kolobē se ēpa dikwete
 a se epele xo phura, se ēpēla mathaka
 a yōna, mathaka ba mma lesiba, mma
 lesiba la nkwana, nkwana ke se xowa xōu
 a le xēdimu, se ukama methe ya dingwa
 ē, methe ya bonthōpōdile, ke mabēlē m-
 aboya luwaleng madumetsā thōilō xo
 šila. Byala bathōma xo epella, kōpēlo
 ya pele ke makōdiōto, bare mabore wa
 sebya, makōdiōto, ka iēra ka ye ke a
 wēla, makōdiōto, tša bo mothšā wa
 dibōna, makōdiōto, dikloba mmele di-
 lubile pelo yaka, makōdiōto, mabore wa
 sebya, makōdiōto, ka ya noka ka diēxa,
 makōdiōto, mabana, ka diēxa makōdiōto,
 ka ya kxoneng ya basadi ka diēxa, makō-
 diōto. Ba ōpēla ka ōna mokwasa o we, ke
 xore ba bala ka noka modirō wa basadi.
 Ke ba homotšē e we kōpēlo byala ba ēpē-
 la e, laka marōtwe. Ba e ōpēla ka
 mokwasa o, bare, elawe laka marōtwe,
 e le — šokwana le a bidietšwa, laka m-

789

K34/82

114

arôtwe, le bitša moloba wa thšokwe,
 laka marôtwe, molobane la bomaxalalê, la-
 ka marôtwe, maxalalê borêtêlêxo, laka
 marôtwe, borêtêlêxo bya bodiba, laka m-
 arôtwe, maisaxo se a rypêla, laka m-
 arôtwe, se butšitšê pelwana ya sôna,
 laka marôtwe, palabadi le êle botšê, laka
 marôtwe, bašemananyama baêpa, laka ma-
 rôtwe, baêpa pebana, laka marôtwe, ba-
 re sekama sokama a sekôma, laka ma-
 rôtwe, ba era kôma tša borarê, laka marô-
 twe, ke moka ba špêla ka ôna mokxwa
 o we xo fihlêla ba tiba moropa. So-
 kana, bara bopele bya basadi, byale kudu
 ba bôtêla ka mathumaša, byale banna
 ba bangwê ba nyaka xoôbala le mathu-
 maša, byale ba nyaka xošupa mathum-
 aša kôma ya borarê.

Sobeledi ba go špêla ka mokxwa o, šo-
 beledi a šôbê, šobella, ke motho ka moja
 ka patša, šobella, motho moja patša le le-
 fôle, šobella. Byale xe ba hlaloša kôpê-
 lô e, bare ke mašoboro ba ja dipêba le
 diphaxa. Byale xe ba tibile moropa
 ba thôma koša e ngwê, ke ena,

789

K34/82 115

Lesesela sesela. Ba yō pēla ka mokhu
 a o, bare, sesela sesela mothšethšē, sesela,
 sesela sesela, sesela, sesela sesela,
 sesela, byale byale, byale kōpēlō ena ba
 ikina ka maraxō, ba sweta ka ōna f-
 ase. Xe ba tibile moropa byale ba ōpē-
 la e, a lena moyā yōna ba yōpēla ka
 mokhu a o, bare, a lena moyā le ngwana
 wa kxōāi; a lena moyā, a lena moyā le
 ngwana wa thšuwana, a lena moyā.
 Ke moka ba ōpēla ka ōna mokhu wa
 xobala bana. Ke xore ba bolēla lehu. By-
 ale ke moka ke kōpēlō ya mafellō, byale
 ke xoka seke xwaba le motho yo a ba rōba-
 dišaxo, ke moka ba boēla maraxō, xo ēpēla
 kōpēlō ya pele. Byale molaō wa xoba
 rōbadiša, ke xore motho o nore a eka xae
 are xo bōna, mokhu bale, byale ba ph-
 uphutha ba bolēla ka mabapi le mo-
 tho yo we a ba rōbaditšexo. Ke xore
 ba hlōkōmēla lentšū la motho, xe e la monna
 a ba swanetšē xolekwa xore ke lentšū
 la monna, xe e la mosadi le lona bas-
 wanetšē xolekwa. Byale lexe ele mo-
 šemananya, xoba ngwanenanya, o no

789

K34/82

116

ba rôbadisa, ka xona molato, fela aba
 e ka sexolong a wa ba nodula ka lape
 ng xoba kxirong ke moka bare mokxwa ba
 ke. Byale xe ele monna xoba lešoboro b
 are, xe ba phuphutha, wa okwa pap
 ê, papê o itšê bothšê bolalê, ke moka
 ba hoxê sexolong byale baê ka maxae xo
 rôbala. Xe ele mosadi xoba le thumša
 bare, wa okwa mmê - mme o itšê bo
 thšê bolalê, xe barialo ba dira ba kwa
 tamile ka dikhuru ka sexolong, ba bile
 ba phuphutha. Ka tšatši le lengwê ba
 ka nore mokxwa bale, byale basadi baba
 nako, ka sexolong xe ba sa rate, xore ba
 rôbalê ka pela, ba ka nore xa motho yola wa
 xore mokxwa bale, ke moka ba moroxa ba
 tšwêla pele le xoêpendiša bale, xo fihlêla
 bôna ka noši ba ba rôbadisa. Ka xobane
 banna le mašoboro a ba tšebe xore xo ôp
 êlusa dikošā tšê ka, ba kxone bare mo
 kxwa bale. Ke xore a ba nore ka noši ba
 xe mokxwa bale, a wa ba ôpêla, byale
 mosadi yo a nako ka xae, a kwa ba
 boêletša, kôpêlô ya mathômô, byale
 ke moka mosadi are, xohlôka le monna

789

K34/82

117

uoa pelo a rōbediāa bana ba, byala ke xā-
 na monna yo mangusē e Hata, mokxō bale.
 Byala ke modirē uoa bōna uoa ka ma-
 banyana a mangusē le a mangusē ba fêla
 ba e a seolong (setupung). Byala xeba
 le moue setupung ba fêla ba rēta
 ba ma bōna le dikraibedi le bo papa bōna.
 Ba ba rēta ka xre, le ntumetōe ke lebo-
 tōe, ke le botōe makana, boledi yo nka leja,
 mma ōia pelo bolata, se a bolata ke pe-
 lusana. Papaxwe, nke le ntumetōe ke le
 botōe, ke le botōe papakana, malaku yo
 nka leja. O ntumetōe ke xo botōe, ke xobōe
 mokole uaka, ōāāā~~ā~~ la mokxalo manetōe,
 le se la ke ba leletana, ba ba kxifi bo mm-
 a mokusala, makxifi la ngusa yo dipale.
 Ke xore ba rēta kōtōi le bayaxo setipung, by-
 ala ke moka xe ba fedibōe xōrēta ke moka ba
 tōwa ka seolong, ba ya setipung ba yo
 hlusa ba bina dikōša tōe dingōdiluxo
 ka mo xōdimu. Byala xe ba fedibōe xo
 e pela dikōša byala ba rēta lekuru
 baxa, mma mma tla bōne, ke ē pa le
 a rēta, lekuru le tseta, a mitōa kale
 rēta lakuse. Byala ke moka xe ba fe-

789

K34/82 118

ditšê xo rēta le khuru, ba thōma xo ba apola
 dikobō, ba šala ba a pere mabole le dintepa.
 Byale ke moka ba ya xae, byale ba rēbala.
 Bokona byale etlane e sale xosa sa letšatši le sešu lahlaba ke moka ba
 tsoxela xohlapa bokona. Byale xe ba e ya mowe
 ba sepela ba swere moropa ba tšama batia,
 ba špela kšpēlō e, bare, ro hlapa bokona,
 ngwatšana wa byai a ša le, ro hlapa bokona
 ngwatšana wa byai a šale, ke ba riale ba
 sepela batia moropa, bōna ba sa apara selo.
 Byale xe ba fihla ka nokeng, ke moka ba
 kškobala ka metsing, byale ka moraxō bare a e
 rolwe, ke moka ba tšwa ka metsing, byale ke
 moka ba ba xotšēša mollō, ba šmoxa. Byale ke moka
 mosadi yo mongwē a ba hlabēla molaō, o ba re-xo,
 maōtšana maōtšana, mosadi o ja a kōna monna,
 maōtšana, ke moka ba kobella. Kōpēlō enela
 ba kobella xo xe ba tšopa maruta, byale xe
 ba kobella ba le byale, ba ba thala ka motaxa,
 o we banna barexo ke kxētla. Byale yo mongwē
 le yo mongwē o thala ngwalle wa.

789

K34/82

119

xaxwe. Byale pele ba naya ba hlapa baka
na, ba sa ba tlotše motaxa, ba naya ba
hlapa bokona, ba baya ba sa bathala.
Byale mohlany badikana ba fetolêla, ke
moka basadi ba tswala kôma ya bôna
bare ke naka-kephepe, byale kôma ena e
tlilo neetša bale motaxa. Ke xore mohlany
badikana ba fetolêla, ba tloxa ba dia
mabyala a diphetoletô, byale ka ôna ma
byala a, banna ba axa lefaxêla bale. Ba
le axa ka mokxwa o, ba rema mefato, di
phate tše ditelele, tše we, ba dihlometšexo
diswanthšo tša dinonyana, tša dithšwene
dinkwe, le ditau, le diphôôfôlô tše ding-
wê. Byale ke xore ba we ba xonaxo xobê-
tla, a ba reme mefato, xore ba we ba
sa xonexo, ba tšwa ba remile mefato, by-
ale ka mokxwa o elexo e metelele le bokoto
ko swala banna ba bararo. Ke moka di-
lô tšela ba dibetlilexo ba dihlômêla ka
nhleng, byale bare ke ba epetše wa hwet-
šana ele xôdimudimu. Byale ke dipha-
te tše dinyakêxaxo xaxolo ke tša mohumi
ka xobane ditile, le ba batlilo xo bolla ka
motaxô, ba ka noumisa tšona xape.

789

K34/82

120

Ba epela diphate tšepedi felô xotee, byale
 byale xo fihlêla ba dikuluša mowe ba axe-
 xi. Byale bale ba kloxa ba ba ba kopetše
 dihlaka tša lotša, byale ke moka ba t-
 šea, dihlaka ba tšama ba fa-xêxa ka
 xare xa diphate, byale byale, ba fêla ba
 namêla ba dixatella fase, ke moka ba tlê-
 ma diphate ka dinti xore dihlaka tša se-
 ke tša dia-roxanya. Ke moka ba xoma
 ba tšela tše dingwê dihlaka, ba dixat-
 ella, ba tlêma ka dinti, ke moka ba
 dira byale byale xofihlêla le faxô le ya
 xodimu, mowe motho a-xexo ke aême a
 seke a bôna tša ka xare. Byale kem-
 oka xo fedile, kroši e nthša byala banna
 ba nwa. Byale ka mabanyana, basedi
 ba tšwala kôma e we ba-xexo ke naka-
 le phepe byale yotala ehlaka ka lefaxony.
 Ka moswana xe bale, ba^eya xohlapa
 bokona, byale xe ba boyei oha bôna ba
 ba thadile xa motaxa. Ba ba thala k-
 a mokwasa, ba thala meotong ba
 dikuluša, dipotomeng le xôna, le dir-
 peng, le matsotony, le sefakeng, le mah-
 long, xôna ba thala xotloxa phatleng ke

789

K34/82

121

moka ba fološa le dikana, batla ba re-
 koloxa seledung, ke moka ba xoma baya
 ba hlakanya phatleng, ke xore wa dikulu-
 xa. Byale e mongwê mothaladi ke wa
 mahubeng, ona o mongwê ba o phathaki-
 ša ka lehwafeng, ke moka wa ditluluxa
 ka moraxô, watta wa foloxa maxêtleng
 wa xoma wa hlakana le ola mahubeng,
 byale ka kowa xa lela letšoxô le lona ba
 dira byale. Byale xe ba feditše modirô o
 we, ke moka ba kxôkla (kxêtta) motaxa ka
 monwana, byale ba dira ditwaba twa-
 ba mmele ya bôna, byale ke moka xof-
 edile batla kaxae. Byale xe ba fihlile
 ka kxôrong ba thôma kobina kôpêla e, bare
 mantelele, thaka a bilô, mantelele, thaka
 ya bilô, byale byale, xe ba bina kôpêla e
 ba tlolomêla kôdimu ke moka matô a bô-
 na a fêla a raxêla mabu moraxô, ma-
 tšoxô a bôna ba tšentšitšê ka mahwafe-
 ng. Byale xe ba homotšê e we, ba êpêla
 e, kxêlexêdi bare, kxêlexêdi, xêke, rô
 bôna ditšebwana, xêke, kxêlexêdi, xêke, rô
 bôna mahlwana, xêke, byale byale. By-
 ale ena ba bina ba e tsebella ka mat-

789

K34/82

122

heke ka mahlakori a bona, ba fela ba
 e misa mahwafa a bona ke balebella,
 matsokō a bona a swarane, byale ba fela
 batia mahwafa a bona ka difana, ke m-
 oka ka morakō, ba e misa, matsokō balebella
 ka mahwafeng. Byale ke ba fetša yona
 kopelō e we, ke moka ba palakama, ba ya
 maxae a bona, xoya tša xoya. Ke letšati
 le dikela ba boya mošate, ba boya ba w-
 ele dihlaaka tša lotša, ke tša xo axa sedy
 sedutu. Byale tšati le lengwê le le leng-
 wê, ba tšoxela nokeng xoya xohlapa bokona
 ke moka ba boya ba ba rōne ka motaxa
 ke ba fihla kxōrong ke moka ba bina, by-
 ale byale ke moka ba tlilo, lesetša xohlap-
 a bokona, le bakka la modikomo, dišetše d-
 ibudusitše mahlaka, byale ke xone ke ma-
 xea a maxolo. Ke lona lebaka le we b-
 asadi ba tswala dikōma. Ke ngwale
 yo mongwê le yo mongwê a fihlwe, di-
 kōma tša xaxwe xo tswala ba boxadi.
 Ba we ba sešuxo ba ferewa, xo tswa-
 la batswadi ba bona. Dikoma tšena
 ditwala ke basadi banna a ba tšene,
 ke tša batswadi fela ba basadi.

789

K34/82

123

Byale dikōma tšē ba ditšwalaxo ke bo ma-
ria mone, sekwataxwatane le pono ka ōna
mama a dikōma tšewe ba ditšwalaxo.
Mesiamone ke dikōma tšē ditala, tša ma-
lisilisi, a matelele a xoxoma dikhurung,
ba dira ka lella, ba letomola, ke moka ba
leloxa ka dinti, ba diapara xotloxa maxet-
leng xo fihla ka fase xa dikuru, byale xo-
tloxa molaleng xo fihla ka hlōxō batlōla m-
otaxa, le ka dipofaneng, byale dikōma tšē
ba didira ka buntšī, o tloxa o bōna di-
kimile molala o we dikkanaxo xo ōna.
Dixwataxwatane, tšena ke kōma e t-
hšwen, tšōna o nohwetšana ba dirile ka
pedi fēla. Ba ditlotšā motaxa mmele ka
moka, kudu ba dira ka moradi yo mosese
yo motelele, xe e le mowe le batleng le
we dikkanaxo xo lōna o bōna e le e thš-
weuthšwen. Lepono ba dira ka lona
lella byale, ba ripela lella yaba dikuku-
kwana, ba dira metšabe e mentšī, byale
o mongwē ba hemella dinokeng, o mong-
wē ka xodima xodimu xa mokhubu, o mo-
ngwē mahubeng, o mongwē maxetleng
byale ba tšea le bole le letetelele ba tšē

789

K34/82

124

ma hlôxô, byale wa hwešana enoba di-
 kukutwane, ena e tswala ke basadi
 ba ka mošate. Sexwataxwatane, sa ma-
 tsatši, basadi bantswa marukwê, le dihê-
 mpe tša banna tše ditšweu ke moka ba
 yo a para tšona. Byale lanhla xe dikô-
 ma dithôma xohlaka, xotswadiwa dikôm-
 a tša ka mošate, ba ditwala bodibeng
 bya noka ya morola, bodibeng byale pono.
 Byale molêlô mabapi le xotswalwa xa dik-
 ôma tšena bare ditšwa budibeng. Byale
 bare xoja tša xoja ke moka ba ya xotswala
 dikôma, byale, ba ya le moropa le phalafala
 xore motho yo a tlaxa, a seke a no finla a
 tšena, a kwe xore batho ba tswala dik-
 ôma, ka xobane, moropa wa tšwa, le pha-
 lafala e alla, ba fêla bare se e be e be wa
 ukamêla wa bôla wa etša mohopapaxo.
 Ke lona lebaka la bôna la xoxa banna,
 ba lefeletša mola le bôna ba ba xoka.
Mabothwabothwane. Ke kôma e ngwê ya
 basadi, byale kôma ena ba e xlemella
 motho yo mokopana, ya sepelaxo ka bu-
 ditse, wa nobôna e dia botha botha
 byale yona a e tlaxele le bathaxaxolo

789

K34/82

125

e nofela ehlaka e boela ka xare ka basadi. Ditladi tšena ke dikōma tša mo bale ba ya molapang, tšona ba ya le bale, ke moka bale ba fihla ba khaba kana, byale ke moka mathari le dikxak-xebê, ba tšema mašasa a mokhalo, ke moka ba kitima ba swere tšona. Byale yawe ba hwetšanaxo a sa swara ba motia ka tšona. Mokhalo, ke mohlare wa metlwa ya xangapa, byale ke tšona ditladi tša nthse, byale ke batei le motho ka lona o šala are madihu u, ka xona molato o lumile ke kōma. Mosadi yo barexo ke Manku Mašumu dikile tša motia. Mosadi yo ke moxatša Mofola, byale mokhalabye yo waxa Mašumu o hujile, byale, o šetše a šexê tše ke Makixinyane Moyene, Mokhalabye yo wa xa moyene o tlošetše mōke waxaxwe, o ile o dutši le mosadi yo xa xabō mosadi ka maseōkōma. Byale o ile a tša ke ditladi, tša motia kudu, mo we ailexo ke a tšaba a wēla ka moeding, a khumuxa makana ledi-khuxu. Byale mosadi byale ka xe

789

K34/82 126

a tseba xore ke dikōma a wa a seke
 a bolēla selō, a fihla xae a tōbala.
 Byale monna yo wa xa Moyene a lat-
 a a e phatile ka dipale, xe are o ba
 tamēla mosadi, byale mosadi a bolēla
 xore wa babya. Byale monna are ke
 sekowa a sedirē molato, byale mosadi
 a dumēla, mosadi le monna yo we
 ba fihla Kxōrong ya xa Mohlabe ba
 bexa taba e, Kxōsi ya xana taba ewe.
 Ba feta ba tšena Kxōrong ya Makhut-
 šwi, ba bexa taba e, byale Kxōsi ya
 Makhutšwi yare xe e fetola monna le
 mosadi, sepelano le ē Kxōrong ya ditl-
 adi lo boledišana na tšō, tšena a re
 Kxone xo seka ditaba ditaba tšā dit-
 ladi. Ditaba tšā bōna tšā fēla k-
 a ōna mokwa o we, ka baka la xore
 Kxōrō ya ditladi a e tsebe ke motho,
 e tseba ke basadi fela, byale baka
 seke ba bolēla ka xobane ke dikōma.
 Byale dikōma tšena xe dihlatka, bale
 ba ēma maribaneng, ke xore mowe b-
 a swanetšexo xore ba dibōne, le banna
 le bōna ba ēma maribaneng, kudu bō.

789

K34/82 127

na ba utama, ka kobane basadi baba
 bōna, ba ka ba rōxa kudu. Kōpêlō e
 we ba e epelaxo ke ena, bane ele mo-
 siamone, mosiamone wa kōma^{le}, ele mosi-
 amone le, mosiamone wa kōma, bya
 le tšōna dihlaka, tšē dingwē o hwe-
 tšane dingadile dikitima ditibile mowe
 xonaxo bale koba mowe banna ba utamile
 xo nthse, byale dikxarebe dikitima
 ka lebêlō ba ditibêla. O we ke modi-
 rō wa dikxarebe wa xo ditibêla, byale
 xe dilekxaxisi ke bale ke moka bale ba
 thšaba, waka bare ya ja ngwale ka
 moraxō e ja molobê. Byale kōma e ba-
 rexo ke lepana e, yōna e lêba kudu, e
 nohlakêla thekō, xe dikxarebe dileka xo
 e tibêla ya xana, le xona e susana ka
 ati, le lerumu, byale xe bare ke a etib-
 a e ba šupa ka lerumu, byale ka ka-
 ati ya tia, byale e nyaka kudu xo kê-
 ra batho kopjana, ke xone xo batla ka
 moraxō, byale ya ba hwetšana eleka
 ka maatla xone e ba rakis'e, le banna
 o hwetšana ba thšaba ka lebêlō. Byale
 mowe o tla kwa basadi, bare, seebee

789

K34/82

128

bee wa ukamēla wa bōla wa etša
 mohu papaxo, oile a bolaya ke leukam-
 êtō. Byale dihlusa dihlaka mosekare ka
 moka, xele ya madikēlo ke moka dia ma-
 lalo, ke diboēla madibeng. Ke moka ka
 moswana xohlaka tša Kxōrō ya xa mašū-
 mu, ka Moswana tša Kxōrō ya xa Pōpēla
 ka Moswana tša Kxōrō ya xa Masete, ka
 Moswana tša Kxōrō ya xa Mangale, bya-
 le byale, xo fihlēla difella. Ke xore ngu-
 ale yo mongwē le yo mongwē o swan-
 etšē xoba le kōma ya xaxwe. Byale ke
 difeletšē xohlaka kemoka bale ba swa-
 netšē xoya molapong. Ke ba e ya molapo-
 ng, basadi ba tswala ditladi, byale ke
 tšatšai le ya xoba ka moriti ke moka bale
 ba boya le basadi. Byale ba ra bale xore
 yo mongwē le yo mongwē o swanetšē xo-
 muma metsi, ka seatla a thšē lešū-
 kedi byale batlē naō ka lapeng la
 mošata, ba yo fihla ba tswela ma-
 re ka pitšeng, le lešūkedi byale yowe
 arexo ke a feta kōrong, a theletša
 mašoboro ke bare ditlaēla tše wa tsw.
 a metsi, ke wena moklaa, ke xore o

789

K34/82 129

hlaxile, ka xobane o thšabile kōma.
 Byale ka mosadi yo Malifiso Mabaka-
ne yo we mphatho wa xaxwe elexo ma-
Kxax oile a tswa metsi, a fihla ka
 lapeng metsi a sexōna, a khupere le-
 šukedi fêla. Byale baile ba motia
 a tia ke kxōi, a wa xwa fêla. Bya-
 le ba xora ba ba ba xile dithupa tše pe-
 di, byale ka tšōna dithupa tše ba difot-
 la ka thšidi ya kōma, byale thupa e
 ngwê ba e fêra yaba kōbi, ke moka ba
 e tšema ka lenti, e ngwê a e feriwi.
 Byale ke moka kxōi e bitšā ngwale y-
 o mongwê le yo mongwê a etla a
 tšenama, a teiwa, ka thupa ya xo-
 feriwa, ke xore o diswara ka matsō-
 xō ka mabedi, le tšōxō la mphapha le
 tswara ya xwi la xoja ya xo kxōpa-
 ma, byale ka la mphapa le a xometsā
 la xoja la tia. Ba we ba teiwa xo ba
 tšenamiswa fetela xa basadi ba kw-
 atama mo we pitsā ya metsi e na-
 xo kōna, byale ke moka basadi ba ba
 beula seudi, ke ba feditšē byale kxō-
 i e ntšā le šukedi, e xasa bale ka

789

K34/82

130

lona. Byale ke moka ba tloka baya molapong. Byale ka kowa molapong basadi ba axela bale mantlwantlwane, ba kxôô ya xore ba dula xa bôna, byale le ôna mollô ba xof xotša melwalwane. Tsatsi lewe ba nofihla ba rôbala, ka moswana ba yo batswalla dikôma. Byale ba kxekolo ba tloka ba kxobakana a felô xotee, ke moka ba bitša ngwala yo mongwê le yo mongwê a e ya. A re xofihla a dula fase, ke moka ba mopatolla dipale tša xaxwe, balabella ka pelexaxaxwe, byale bare mamokô kônono waxaxwe ba o hlabêla ka mphaka ke moka a feta. Byale ngwale yo we a ilexo a phathe molaôxe e sale le thumasha a kxweba diphele tša xaxwe, ya ba tše dikxolo ke yêna yo we a humilexo, byale ke moka ba moletšetša mphulukwane, yo we asenaxo selô, e nobaxo molete fêla ba sexa. Badina byale byale xofihlêla ba fella. Byale xe ba feletše ba ba tšwêša maxheswa. Molaô wa bona wa xoja tša xoja, kxôô

789

K34/82 | 31

enqwē le enqwē e ja fetō xatec, e se-
 ng xore ba epp tša banna barexō tiki,
 Ke moka bare, bare xoja bohla kole di-
 atla le molomo, Ke moka ba ba-rōba
 dišitšē. Byale ka mahube e mahub
 edu, ba ba tšōša ba fetola molalat-
 ladi, ke ka mahube e basadi, byala
 bare, molalatladi fetoxa, bo mohlabe
 ba fetuxile, molalatladi fetoxa, bo-
 mametša ba fetuxile, molalatladi
 fetoxa, Banareng ba fetuxile, Mo-
 lalatladi fetoxa. Ke moka ba di-
 byale byale ka xobala maina a di-
 kxoši. Ke bosele ke moka ba špēla
 kšpēlō e, metšana a klase, biluxa,
 metšana a klase biluxa, ke a bilu-
 xa, ke a — biluxa, Kolobē dinwa ka
 tletlolo, Kolobe dinwa ka tletlolo,
 byale byale. Ke xore ba binedi ba
 koša ena ba bina ba e mišitšē me-
 swana swana ya maoto e mene
 byale ke xore monwana o monyana
 o swanetšē xore o xate fase, byale
 yo we a sa kxonexo xo emiša men-
 wana wa tšiswa, ke ba diša ka šna

789

K34/82 132

Ka ôna mokxwa o we ke xone ba
 tia moropa habaka laxone ke kôma
 ya basadi a banyake xo fapana le mo-
 ropa, byale bale bôna baeme ka ma-
 oto xe ba epella. Ke xone le ka ma-
 frika ba mokxatla menwana, le xe
 a ka tšwa medi a xona molato ke
 kômenq. ~~Ke ba e ya m~~ Ke ba e ya m-
 olapong, ba ya ka le balana byale ka
 le balana la e ngwê ke moka ba alo-
 xa. Xoaloka ba ba tšola makxerwa
 ala ba xoba ba tšwere, byale ba ba
 katela dinoka tša bôna ka Kxoko, ke
 xone Kxoko ke mokxopa o mokolo wa xone
 o dikulôšê dinoka. Ke metxopa ya di-
 phala, ya dipudi le a diphoôfôlô tšê
 dingwê. Byale ke moka ba tšee mo-
 kxopa o mongwê, ba motatele xapê ôn-
 a ba tibetša Kxoko ka ôna, ke xone ona
 wa xo tibetša o na le lehlone. Byale
 mowe bare ba ba rukile, byale ke
 moka ba tšuba moroto. E le xone b-
 a fetša Kxwedi ka e tee, Kudu ba
 laola ke dipendi tša bôna xe me-
 riri e ile ya mela ya xahlana.

789

K34/82

133

Byale ke ba le tseleng moroko kowa
 xotla Madimu a xotōpēla ditibana
 tša bale. Madimu ke dikxarebē, di-
 šea diša tša mollō ke moka ba fōša
 basadi le bale ka tšona, byale mowe
 bale le basadi ba kitima ka lebetō
 ka xobane xore seša se xohwetšane
 se tlaxothšuba. Ka baka la xore d-
 ikxarebe mowe difōšaxo a dixobone
 ka baka la xore e a tloxa ya ba eleb-
 ošexo. Byale ke ba fihla ka xae, ba
 tšena ka lefaxong, ka lona lebaka le
 we medikana ba tloxa ba ba balu-
 xile e le maxaola. Byale byōna boše-
 xo byowe, xo raka Malebotwane ba-
 lala ba sebetha bošexo ka moka.
Malebotwane ke kōma ya banna e
 ba xobuxiša maxaola mohleng ba lora-
 xo. Byale bale ba xotša mollō kxōrong
 eseng mollō wa xotšwa ka malapē-
 ng a wa ba xotša ka mollō wa xo-
 tšwa ka sedutung, monna o tšea
 seša ke moka a tla a fa bale ke
 moka ba thōma xo xotša ka dibesw-
 ana tša bōna. Byale ke ba thōma

789

K34/82 134

xo dula fase, xe mollô o sešu wa-
 tla, ba noêma ka maoto. Byale kôp-
 êlô ya mosebêtho e noba etee fêla,
 bare, e lele wele se a rôbala, tsonna
 le xasola le mookxanya sa išako se a
 xobôna, e lele wele se a rôbala, tson-
 na monna wa pelokem mang, a ka
 nkisâ ka rôbala, e lele wele se a
 rôbala. Byale byale ba hlabakanya
 diêma ka mokxwa o ba ka kxonaxo,
 le xoxoxa batho ka mokxwa o ba ka
 kxonaxo. Byale ba sebeti ke banna,
 masoxana masoboro, basadi, dikxare-
 be le mathumaša, ba sebethêla bar-
 le, bale ba dula ka kxakala, mollô
 ba o xôtša ka klase, byale ba se-
 beti ba sebetha ka klase, kxoleny-
 anê le mollô. Byale ba tla nolala ba
 ôpêla bošexo ka moka, le xe mantšu
 a bôna a ka hunyêla, moropa ôna
 ke molaô waxote o nodula olla,
 ôna a ba o homotše. Byale banna
 le masoxana le basadi le dikxarebe
 ba fêla ba khutšiša bale xo ôpêla
 ka kôša e, ba tšea moropa ke

789

K34/82 135

moka batia ba sepela ba libile mafō-
 rong. Ba ôpêla kôpêlô e, bare ke sa-
 ntšetšê ke xore xe baêpêla yōna a
 ba kitimi, ba sepela ba tšama baêm-
 a, xodirêla xore bale bakhutšê. San-
 tšetšê, ô waka o kae, santsetse ô w-
 aka o kae, ele xore pele xaxore ba e
 pelle ka mokxwa o we bathoma ba
 xe xe ba sa sepela ba e ya mafōrong.
 Ô êla lelele, o mosadi xa sena selô,
 a êlelele le - o raiša seatla a
 phaya, o a lelele -, o raiša kxolo a
 dumêla o a lelele -, seolo sa moht-
 mošwa wa noka, o a lelele -, mo-
 hla wa pula sea fofa, o a lelele -.
 Byale ba hlabêlana diêma ka ôna
 mokxwa o we. Ka re keiša sea-
 tla a phaya, ke xe monna a iša
 seatla ka pele xa mosadi, byale wa
 phaiša, kxolo ke xore pôlô byale xe
 a iša yōna wa dumêla. Seolo
 sa mošwa wa noka mohla wa p-
 ula sea fofa, ke xore ke mohtab-
 o, mohlang noka e tšetšê o ka seke
 wa ya byale ba bangwê bath-

789. Bena. Byale basadi le bōna bare monna ke a jena selō, kare ke a xōhlōla satswa. Ba nodisa ka yōna mekwa e ya xohlabelema diēma xo fihlōla ba fihla mafōrong. Byale ke ba xoma ba ôpēla kōpēlō ya xokkethana, byale mowe mosadi xoba kka rebē e ngwē le e ngwē e kxētha monna wa yōna, mohlomong o hwe tšana basadi ba bane ba kxētile monna ka o tee, ba a kane nae. Byale mowe ba epella santšetšē, bare santšetšē, o waka o kae, santšetšē o waka o kae, byale byale. Byale ke ba fihlile mowe xonaxo le bale ke moka ba beya moropa fase ke moka ba ôpēla kōpēlō e, bare motloxele maxomarele, mosadi yo a sewa xo, ke ba dia ka mokwa o we, ba sebetha. Byale ke ba homola yōna ke moka bale ba êpēla. Letšatši le tla noba lahlaba ba dia ka ōna mokwa o. Byale ke moka sa thiba moropa byale ke moka mosebetho wa ma lebotwane o fedile. Ka kowa se-

789

K34/82 137

dutung ka mowe xonaxo le malebō-
 twane basadi le maxadla a ba tse-
 ne, xo tšena banna fêla. Xona le se-
 ema se sengwê sese, sewe bale
 barexo, le xe l'exadla o Kxanya saiša-
 xo se a xobōna, ke xore bōna ba ru-
 pêla xo aloka, byale bōna ba sa boêla
 xobolla boxwera, byale ka lebakale
 we, bōna e tlabale le ditxarebe.
 Byale xe malebōtwane xe a tluxile
 xo fêla matsatši a se mako, ke mo-
 ka banna ba tswala sekōkōi. sekōkōi
 banya ba setswalla nokeng ya sed-
uma, mowe barexo ke phōrōrong. Byale
 ba sedira ka mokxwa o, ba ripa diph-
 ate ke moka ba hlabahlakana, byale
 ba bangwê ba huma dip dinti. Kemo-
 ka ba dira mabole, byale ke moka ba
 tatetša hihakana, byale ba šila dipilo
 ba setlotša ka tšōna xore dinti ebe
 tše dintso, byale ka kowa lase balo-
 xa xare ba tlemella mahlōmō xēdi-
 muxa yōna. Byale ka hlōxong ba
 bopa Kxokolo ya mōtu wa dinosi, K-
 emoka ba o tlemella xōdimu xahlaka

789

byale ke moka, mola mōtung ba tsem-
 thša ditata baloi. Ditata baloi ke
 dilwana tše dingwe tše di tshubedu
 ka tshēkō tše di diswanyana, ke di-
 kenywa tša mohlare o, Mokhungwane.
 Byale ke moka se fedile, byale xele-
 tsatsi le ya madikelo ba hlabane mokxō-
 ši, byale se tšwa ka phōrōrong
 se kitima ka lebelo selibile matsewa
 mošate. Byale xe sele kxaxi le xa
 fihla kxōrong ya mošate, banna ba
 kitima ba se tibeletšā xore ba sadi
 ba seke ba sebōna, ke moka se tse-
 na ka sedutung. Ke moka ka mabe-
 nyana se a raka, sella sele ka xore
 xa sedutu, se raka xe letšatsi le dula
 thaba, byale mowe o xopolē ke lehla-
 bula, banwa mokxope, etesale ba
 etšwa le madikuna bōna ba sa fō-
 bolla. Byale qele ke xore la mathōmō
 ke sekokoi sa raka xo a rabēla m-
 osadi, ke xore o tuta bale xore ba
 tle ba kxone xo a rabēla. Sekokoi
 xere nnēnnēnnē, byale moa-rabedi
 are, yoo maoloxelē, ke moka sōna

789

K34/82

139

saxoma ~~sare~~ sare, nenenenē, are ke
 xokwilekwile nonyana ya ngwahlomo
 le moxōši, nene ne nēē nēē, o re rile
 re-rile nonyana ya ngwana mahlomo
 le moxōši ke moka sare nemiya, ke
 xore kōula (xotia moropa) ke moka
 ba kōula. Byale ke moka ba sebe-
 tha. Byale modirō wa bale ke xob-
 a le diloba, diloba tšewe bale ba
 swanetsōxo xoba natšo ke, mēnoaba-
thoka (mahea), bohlatla (dixong), me-
tri mahlapēla (byala) byo we bo sw-
 anetsō xo nthša ke mohomaxadi wa
 kxōši, modupa dithšwene (motsoko)
 ke mohlakotsā. Byale xe senyaka
 dilō tšē dingwē xa na mowe xare
 xa dilō tšē tša xōdimu, ke moka
 setibiša moropa ka mokkwa o,
 se roma monna yo mongwē kemo-
 ka a kitima a ya a tšiba moropa
 ka seatla, byale ba lesetsā xotia
 moropa. Byale ngwale o šetsē a ki-
 timile ka lebelō, e seng ka lebelobelo
 a wa ngwale a kitimi, ke ka xosi
 pidiša, a^b fihla a ēma fauwe ba

789

a ra bēlaxo ba eme xōna byale ke m-
 oka banna ka moka ba kitimēla ka
 sedutung bare, ē he e, se se kē rē kē
 sa matswetsi, o ya nthse wa ya
 boya photwana a madiba, se a xoxa-
 ta makholo wa dinong, kxokolo kxoko-
 lo thitō ya motlouma, ba xonyutha
 makholo wa dinong. Ke xe ba sejeta-
 kanya, byale le sōna se fēla se du-
 mēla ka xore nēnēe he he. Byale xe
 ba feditšē xo sejetakanya, ke moka
 se thōma xore nēnēnēē, xe ngwale a
 sa sekwe, ke moka monna wa ēma
 ore namēla, ke xore theletsang, byale
 ke moka saxoma sa se nēnēnēē, are
 yoo maoloxēlē, ke moka sa bolēla ka
 ōna mokxwa o la ke ngodilexo ka xō-
 dimu. Byale xe a sakwe se we se
 bolēlaxo ke kokoi, ke moka se moxanets-
 a ka xore nēnē, ke moka monna are
 se se nyaroxē lekōbu (xo xanetsā) xe mo-
 tho a sakwe se we se bolēlwaxo.
 Byale monna o tla ēma are a xēe
 sa fēla se se nnēē, a xēe, nnēē, ko-
 koi e. ya batho, nnēē, e se xataxata

789

K34/82 141

nnêê, ka marapô a dithotla (bohlatla) (dikxone), ba rēma dikxone tsā dip-
 olobolo tsē dikotwana, byale ngwale
 yo mongwē le yo mongwē o swan-
 etše xo swara kaletēe kaletēe.
 Byale ke moka mokxoweledi xe a kxo-
 weletše ka ōna, bale ba swanetše
 xottoxa ba yo tsēa marapô, a ditho-
 tla, byale xe ba fihla ba tswikêla.
 Byale banna ka moka ba dutš; ka se-
 dutung, byale bale ba tla tsibisa
 xore re^o fihlile, ka xore se mamathe
 ke moka kokoi etlare nêê, byale ke
 moka, masoxana batla tswa, ba tsu-
 ikêla, byale monna wa pelo medi o
 swanetše xo a moxêla marapô a di-
 thotla xo bale, a neetsā yo mongw-
 ē byale yola le yēna o neetsā yo m-
 ongwē byale byale xo fihlêla wa ma-
 felō a dibea ka sedutung. Bya-
 le monna yola a xoba a moxêla, m-
 atsoxong kabale, ore, xe a moxêla bo-
 hlakla, ore wa okwa selōtwe-
 ya boyaxo, maxalale bo-^oetêlêx^o ore
 ke a thêla, ka marapô a dithotla

789

Byale e ke xore ke a moxêla bohlatla
 o swametš'e xo bitsiša ngwale xore
 o boya ka e, ke moka a botš'e, mutšū;
 xore ke boya bohaate, byale mutšū;
 a tš'e bohlatla a kibê ka byōna f-
 ase, are kii, wa o kwa selōtowe
 ya boyaxo se xodukane ore ke a thê-
 la ka marapō a dithotla. Byale
 xe a kiba mo fase, xe are wa okwa
 selōtowe, sōna se fêla sene nêê.
 Byale ka xore, kii, ya wa okwa se-
 lōtowe, nee, ya boyaxo le tswamane,
 nêê, ore ke a thêla, nêê, ka marap-
 ō a dithotla nê nê nêê. O tšea la
 ya mongwê wa kiba, ore wa okwa
 selōtowe, nêê, ya boyaxo le byese, nêê
 ore ke a thêla, nêê, ka marapō a dit-
 hotla nê nê nêê. Ke moka ba diva by-
 ale byale xo fihlêla ba felêla. Bya-
 le ka moraxō, ba fōla la ene ya mo-
 dupa dithšwene (motsōko) ke moka
 le ōna ba nodiva ka ōna mokkwa
 ola wa marapō a dithotla. Bya-
 le ke moka xo fedile ba boêla le ru
 ba rabong la moe bêtthō, byale ka

789

K34/82

143

moaxô setiba moropa, ba kitimêla
 xoya xo a-abêla, ke moka byale se
 a ba rôbadisa, ka xone e yang seio-
 kô-rôkong, byale ke moka ba palakam-
 a ba yo rôbala. Molaô ke bale ba-rô-
 betšê, xoba lexe ba sasebêtha, xa xony-
 akexê xone, ba tho ba ômane. Xe baka
 ômana ke moka sekokoi, setiba moro-
 pa, byale ke moka sethōma xōmana
 se mamathe a êma a hlalōša dipok-
 lo tšê we dibolêlaxo ke sekokoi, are
 axaee, nêê, kôkoi e ya batho, nêê,
 e-ke mokête o mpolaiile, nêê, nna
 ke a tloxa, nee, o šale obolotša ko-
 ma ya xaxo, nêê, nna o mpolaiile, n-
 êê, o thobexetšitšê dihlakô-ri keng,
 nêê, ke boêla madibeng, nêê. Byale
 ke moka sa thōma xō êpendiša ba-
 nna kōša, sere, neneng ne-nene nenene
 ke xone šala le ôna kxōtōtō. Byale sōn-
 a ka se rialo banna bōna ba hlalōša
 xone šalang le ôna kxōtōtō. Neneng
 ne-nene nenene, ele we šalang le ôna
 kxōtōtō, neneng ne-nene nenene, ele
 we šala le ôna kxōtōtō, ke se dia.

789

K34/82

144

Ka mokkwa o we se dira se e tšwa
 ka sedutung, se boela budibeng, byale
 mokho yola a xoba a bitšwa ka leina
 o swanetše xo nthša selo a lefa, xe a
 ka seke a dira byale kakoi ya tloxa
 byale yēna o tla sala a bolatša ka
 noši. Byale xe ana lekhoxo wa nthša,
 a kitima a re se mamathe, ke moka
 sa modumela, byale moamoxedi a
 a hlaba mokhoši byale ka xe a moxela
 marapô a ditshotla, ke moka seboele
 ka sedutung. Monna ya Matkwapen-
 ng Kxosi ya xa Mohlabe, o ile a nwa
 byala, ele xore le yēna ka noši a hla-
 lela, byale a thōma, xo o mana le ma-
 adi, kōkoi, e kelatšea, nna ke a tloxa
 na thoto ya pōo e mpolaile, sa se
 kwe ke mokho, xo fihlela kōma ya
 batho e tloxa. Byale ka mošana
 ba tsoxa ba motša taba e, banna
 bare Kxosi kōma e loma mongwa
 yēna o swanetše xo lefa, a wa a
 nthša kxomo ya polo a lefa, byale
 xe letšatši le dikela kōma ya xōrō-
 xa. Xo byale, o swanetše xore o ph-

789
 a hise o etibêle e sa thōma xone ke
 a tloxa xona a wa e ka seke ya xo
 tswenya xaxolo. Xe ele bale bōna xe
 e kane e ba rōbadišiti ke moka ba
 tlatšā le šata, e swanetše xoba tso-
 ša, ke moka e baiše mahlahlana (xo-
 hlapa) ke moka e o pēla kōpētō e, nē-
 ne nee nenenene, ngwale nkoriē - nk-
 oriē - mahlahlaneng, ne ne nee nee
 ne ne - nee nee nenanananana, ngwale
 nkoriē - nkorie - madibana maso, nene
 nē nee ne - nee nanananeng, ngwale
 nkoriē - nkoriē - mahlahlaneng, byale
 byale ke moka se ba e tile pele banna
 ba šetše ka moraxō, byale bale ba š-
 etše banna ka moraxō, Xe se fihla
 ka noko se a tsela se ēma ka mo-
 ola, byale bale ba fihla ba tšena ka
 budibeng ba kōkōbala, ke moka ka mo-
 raxo bare a e rolwe, ke moka ba e
 noxa, ba boēla ka xae. A wa ke moka
 molato wa bōna o fedile, ba boēla
 melanong. Ke moka e sale xosasa se
 a batšōša, ba tla le ruba rubong
 xe le tšatši le hlaba ke moka setšwa-

K34/82

146

789

Ha moropa ke moka byale ba palama
 na ba tsama ba khorêla tša loja, ke
 moka ka moraxo xa dijô ba swanetše
 xoba ba kxobakane kxōrong ya mošata
 ba ya fiwa mešomô. Mešomoya bōna
 ke xohlaxola le xolema mašemo, byale
 byale. Yo we a nyakaxo ba eya xo
 mokaxolêla o nthša pudi o ba khorêla
 xa kxōši. Byale xe le tsatši le ya madi
 kêlo ba swanetše xo boêla xae, ka xae
 bane sekokoi se tlabane se yaka. Ke
 moka ke modirô wa tsatši le lengwê
 le le lengwê. lo khutša xa bōna ke xe
 kxwedib e ile tsufing, xina se a tloxa
 se thšeba lesafi. ⁶ Xe ebalama se
 a boyana. Manna yo we a bêtuxo (xo-
 letša) sekokoi bare ke tswakale.
 Byale le baka la mo ba bōna xone mab-
 êlê a hubala, ke moka senetša malô-
 pê, ka mabanyana a we a ba sebet-
 he, ba bina dikōša tša malôpê dibi-
 nwa ke banna, ba dikanetšitše se-
 kokoi, se dikuluxa ka xare xa bōna
 byale bale le basadi ba eme thekô
 ba no epella fêla. Sethōma ka

789

Xo epella koša e, ~~nena~~ ninana ninana
 ke xore mungwana mungwana, ~~rotša~~
 le malôpê. Mungwana bare, Mungwana
 a mungwana, mungwana boxwê byaka,
 e ale, rotša thôphi a le, roja thôphi
 madikaa, mungwana boxwê byaka ro
 ja thôphi madika, a le ale, roja th
 ophi madikaa. Malôpê a ê lelele, a ê
 le - lele, we, ra bina malôpê re
 tšwile a e lelelele we ra bina ma
 lôpê re tšwile. Malôpê byale malô
 pê ana ba tsama ba bina le metse
 byale ka maxaola. le bina ba thoma
 a ba bina kxorong ya mošate, ke moka
 kxoši ya ba hlabêla kxomg ya xobahlata
 ša dipêba, byale ke moka ba kxona ba
 tsama ba bina le metse. Byale ba tš
 ama ba ba rufa ka mabêlê ba ba ko
 to ba ba hlabêla dipudi, xo fihlêla ba
 xahlanya dikxôšô ka moka. Ke moka
 ba xoma ba boêla mošate, byale ba ya
 xoma ba rukiwa xape, ba boêla le
 rubarubong. Byale ba tla rubaru
 ba dibeke di sekale, ke moka ba bina
 selala seeme, ka moswana ba

K34/82

148

789
 a loxa. Byale matla xosa xa selala
 se eme, banna ba tswalla bale kōm
 ela ya mēmēmē mēmēmē ngwana
 o bola kōma a e bōne, ba batšwa
 dipudi. Byale xe bosele, ba hlwa b
 a sebētha mosebētho moxare ka
 moka, e Hiloire ka kbaka la ka moriti;
 ke moka sekoko se tšwa sedutun
 banna ba sekxobakanēla. Ke mika
 se sepela selibile nokeng, banna ba
 sešetše ka moraxō, byale bale le bōn
 a ba šetše banna ka moraxō. Ng
 wale yo mongwē le yo mongwē o sw
 ere le ngatana la dikxone, byale xe
 ba zihlile, ka noka ke moka banna
 ba bipa sekōkōi ka mahlare. Bya
 le ba bitša ngwale yo mongwē le
 yo mongwē o tla xo šikinya se t
 lo, ke xore ba swara hlōxō ya sōna
 ba šikinya, byale se fēla sella se
 tlolomēla xōdimu. Le bōna bale xe ba
 yo šikinya banna ba moswara yo
 mongwē a mipa mahlo, byale se atla
 sa xaxwe ba di oxapeletša a tšwa
 ba, ba fēla ba lahla dingatana tšela

780 K34/82 149*
 tša dikhone. Byale ke ba feletšhe ke
 moka ba tloxa bana ka kxōrong, ban-
 na ba šala ba bolaya kōma e la ke
 moka ba e thšubella ka mollō wa
 mangatana ala ba tšwaxo batsw-
 xe. Ke moka xo fedile, basadi ka k-
 wa ba tlotša dialoxane le tšoku, ba
 ba tšwaxa mabole le dintepa, bya-
 le ke moka ba balla maxoxu kxōrong
 ba dula xōdimu xa oha. Byale kx-
 ũ e tla fihla ya re, xo bōna tlo-
 xang le bana ba tēng, laba le bolaya
 ka noši, byale ke moka batšhūphu-
 zha, byale ke moka batšhūphū ba
 tloxa nabō, ke moka xo fedile ba
 luxile. le le xore le bōna ba nthsā
 dihlahlē, ba nthsā pūdi ngwale
 yo monawē le yo monawē. Byale
 ke moka ke dikxarebē, masoxana
 ba diwēla xōdimu ka xo fereya.
 Byale ba swanetšexokwa melaō ya
 batswadi, ba se sa dira tša bothu-
 maša. End. 5.789

— ends —
all typed

L